



לקוטי תורה • פרשת במדבר • מאמר 14

בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול...

כשישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע"



"לשמע" את דבר ה' פירושו לראות את הכול כאין ואפס לפניו, וביטול זה נמשך מכוח ה"נעשה". באמצעות התורה, המצוות והעמל שמגלה את האהבה המסותרת, ישראל ממשיכים את הרצון העליון, שלמעלה מחכמה, וכך בונים את מלכות ה' בעולם; זו הסיבה שסודם של המלאכים מקדים את העשייה לשמיעה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית



/likuteitorah.com/he/likutei-torah/bamidbar/14

הנקודה

"לשמוע" את דבר ה' פירושו לראות את הכול כאין ואפס לפניו, וביטול זה נמשך מכוח ה"נעשה". באמצעות התורה, המצוות והעמל שמגלה את האהבה המסותרת, ישראל ממשיכים את הרצון העליון, שלמעלה מחכמה, וכך בונים את מלכות ה' בעולם; זו הסיבה שסודם של המלאכים מקדים את העשייה לשמיעה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

הגמרא משבחת את ישראל שהקדימו "נעשה" ל"נשמע", כמו המלאכים "עושי דברו, לשמוע בקול דברו". תחילה שואל אדמו"ר הזקן מה הוסיפה נתינת התורה בסיני, אם אברהם קיים את התורה, ומדוע גם מצוות פשוטות נאמרו בהתגלות כזאת. "גדולתו" של ה', הדיבור שבו הוא בורא, היא כאין ואפס לפניו, ואפילו חכמה אינה אלא "אמירה"; למעלה ממנה נמצא הרצון העליון, מקור התורה והמצוות. המצוות הן איברי המלך, כלים לרצון הזה, והן מוגבלות בזמן, ואילו התורה היא הדם שמחיה אותן ונמצאת למעלה מהזמן. תכליתן היא היראה העליונה, "יראו את הוי": לראות מלמטה כפי שהי' רואה מלמעלה. הדבר האיר בסיני; מאז החטא הוא מושג בהדרגה באמצעות לימוד תורה ותשובה. "נשמע" הוא הביטול הזה, ועליו להקדים "נעשה": גילוי האהבה המסותרת באמצעות עמל, תפילה ותשובה, הממשיכים ממעלה מסדר ההשתלשלות. רק משה, ששורשו בחכמה, בכח מה, יכול היה לשמוע את הקול עצמו; באמצעות "עוז" ישראל בונים את הדיבור העליון, עד שירושלים נקראת "הוי" שמהי'.

מבנה

1	סודם של המלאכים והשאלות על סיני	11-2
הגמרא משבחת את הקדמת "נעשה" ל"נשמע". אם אברהם קיים את התורה, מה הוסיף סיני, ומדוע גם מצוות פשוטות נאמרו בהתגלות כזאת? הפסוק "ליראה את הוי" הוא התשובה; ומתברר ש"גדולתו" של ה' בדיבור הבורא, ואפילו חכמה, הן כאין ואפס לפניו.		
2	המחשבה הקדומה	31-5
"בקדמין" של אונקלוס מרמז על מדרגה שלמעלה מחכמה: הרצון העליון, המחשבה הקדומה, שהיא מקור התורה והמצוות. לאחר מכן מובא סיכום של סעיף א'.		
3	המצוות כאיברים והתורה כדם	61-9
ה' יורד אל "גדולה" שבדיבור בשביל התורה והמצוות. המצוות הן איברי המלך, כלים לרצונו, המוגבלים בזמן ובמקום; התורה, הדם (אדם, אלף־דם), מחיה אותן ומכוונת כיצד אורו שורה בהן, ולכן היא למעלה מהזמן והמקום.		
4	היראה העליונה	101-11
מנקודת המבט שלמעלה, העליון הוא ה"יש" האמיתי והתחתון הוא אין; מנקודת המבט שלמטה נדמה להפך. תכלית התורה והמצוות היא שמבטו של האדם למטה יתאים למבט שמלמעלה: היראה העליונה של "יראו את הוי", שבה האדם נעשה טפל לשם ה', בניגוד ליראה התחתונה של "תירא כל הארץ".		

היראה העליונה האירה בסיני, כשזוהמתן של ישראל פסקה; אצל האבות הייתה התורה בכחינת "ציווי" בלבד. "לא תרצח" היה גם ציווי וגם הבטחה. לאחר החטא, לימוד התורה, ובייחוד בירור הטוב והרע שבתורה שבעל פה, משיב את המדרגה בהדרגה, והתשובה מתקנת את הגלות.

"לשמוע בקול דברו" הוא הביטול שבו רואים שהכול הוא דבר ה'; עליו להקדים "עושי דברו", בניית מלכות ה' באמצעות המשכת הרצון העליון. הדבר נעשה על ידי גילוי האהבה המסותרת באמצעות עמל בתורה ותפילה, תוך מסירת הנפש והרצון.

התשובה ממשיכה מ"הכי סתים" דכל סתימין, שלמעלה מסדר ההשתלשלות, כך שהעליון והתחתון נעשים שווים. לכן "נעשה" קודם: "נשמע" נמשך ממנו, וביטול העשייה מגיע אל המחשבה הקדומה שלמעלה מחכמה.

רק משה, ששורשו בחכמה, בכח מה, יכול היה לשמוע את הקול עצמו; באמצעותו ובאמצעות "עוז" — ביטול והכנעת היצר — ישראל מתקנים את הדיבור העליון ומגדילים את "עוז אדני". ירושלים, הנקראת כעת "עיר אלקינו", תיקרא "הוי" שמה", ולימוד התורה כבר מאפשר לטעום משמיעת קולו.

מושגים

גדולה גדולה

ה' מתפשט בכל המדרגות כדי לברוא ולקיים את העולמות באמצעות דיבור עשרת המאמרות, "עיר אלקינו". לפני ה' עצמו, הדבר הוא כאין ואפס ואפילו אינו אחד משמותיו.

המחשבה הקדומה / הרצון העליון מחשבה קדומה / רצון העליון

המדרגה שלמעלה מחכמה, שעליה מרמז "בקדמין" של אונקלוס. היא מקור החכמה, התורה והמצוות, ואלה מגיע "נעשה".

רמ"ח איברי המלך רמ"ח אברין דמלכא

המצוות הן כלים לרצון ה', ולכל אחת זמן ומקום משלה. התורה היא הדם שלהן — אדם, הנקרא אלף־דם — המחיה אותן וקובעת כיצד הרצון שורה בהן.

יראה עליונה ויראה תחתונה יראה עילאה / יראה תתאה

היראה התחתונה מתאימה למבט שלנו, שבו העולם נדמה ל"יש" הממשי. היראה העליונה, "יראו את הוי", רואה את הדברים כפי שה' רואה אותם: העולם הוא אין ואפס והאדם נעשה טפל לה'.

יש ואין יש / אין

מנקודת המבט שלמטה, הנראה לעין נדמה ל"יש" ומה שלמעלה נדמה ל"אין"; מנקודת המבט שלמעלה, העליון הוא ה"יש" האמיתי והתחתון הוא אין.

"לשמוע בקול דברו" לשמוע בקול דברו

ביטול גמור: ההכרה שרק דבר ה' מביא את הכול לידי קיום. בסיני הדבר היה גלוי; רק משה יכול היה לשאת אותו בשלמות, ולעתיד לבוא הוא יתגלה לכול.

"עושי דברו" עושי דברו

המשכת רצון ה' אל הדיבור העליון באמצעות התורה והמצוות, כך שהוא מתגלה כמלך. "עושי" פירושו גם מתקנים: ישראל "בונים" ומתקנים את הדיבור העליון.

האהבה המסותרת אהבה המסותרת

האהבה לה' החבויה בכל יהודי, "סוד שמתגלה לבניי". היא מתעוררת באמצעות עמל בלימוד תורה בעומק, תפילה ותשובה.

כח מה כח מה

חכמה הנקראת "כח מה": ביטול, "ונחנו מה" של משה. ממנה נובע הכוח למסירות נפש, שהוא משמעות "גיבורי כח".

סודם של המלאכים והשאלות על סיני

1 בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת

משתמשיין בו¹ שנא' [שנאמר] (תלים סי' ק"ג כ' [כתב])

"כשישראל הקדימו 'נעשה' ל'נשמע', יצאה בת קול ואמרה: 'מי גילה לבניי סוד זה, שבו משתמשים מלאכי השרת?' כמו שנאמר (תהילים 103:20):

המאמר פותח בקטע מן הגמרא. במעמד הר סיני התחייבו ישראל "נעשה" בדבר ה' עוד לפני ששמעו אותו, ובת קול הכריזה שהם גילו סוד שעד אז היה ידוע רק למלאכים.

ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו² ברישא עושי והדר לשמוע. (בגמרא פ"ט דשבת דפ"ח סע"א [סוף עמוד א]).

"ברכו הוי' מלאכיו, גיבורי כוח, עושי דברו, לשמוע בקול דברו": תחילה "עושי" ואחר כך "לשמוע". (בגמרא, פרק 9 בשבת, 88a, בסוף).

הפסוק מכנה את המלאכים תחילה "עושי דברו", ורק אחר כך "לשמוע בקול דברו". הגמרא לומדת מסדר זה את סודם של המלאכים: העשייה קודמת לשמיעה. המאמר כולו מבקש להסביר מה פירושו של סדר זה, ומדוע הוא סוד.

להבין ענין זה צריך מתחלה להבין ענין מתן תורה והלא כבר קיים אברהם אבינו ע"ה [עליו השלום] את כל התורה³ עד שלא ניתנה כמ"ש וישמור משמרת

כדי להבין ענין זה, יש להבין תחילה את ענין מתן תורה. והרי אברהם אבינו עליו השלום כבר קיים את התורה כולה עוד לפני שניתנה, כפי שנאמר: "ושמר משמרת",

לפני ההסבר, אדמו"ר הזקן מציג שאלה בסיסית על מתן תורה עצמו. אם אברהם כבר קיים את התורה כולה לפני הר סיני, מה התחדש כאשר התורה ניתנה?

מצותי חקותי ותורתי⁴, ופרט ד' דברים משמרתי אלו מצות ל"ת [לא תעשה]. מצותי אלו מצות עשה וחקותי ותורתי אלו בחי' פנימיות של מצות עשה ולא תעשה.⁵

מצוותי, חוקותי ותורותיי". הפסוק מפרט ארבעה דברים: "משמרת" — אלו הן מצוות לא תעשה; "מצוותי" — אלו הן מצוות עשה; "חוקותי ותורותיי" — אלו הן בחינת הפנימיות של מצוות עשה ולא תעשה.

הפסוק מונה ארבעה דברים שאברהם שמר, ואדמו"ר הזקן מגדיר כל אחד מהם: "משמרת" הן האיסורים, "מצוותי" הן מצוות עשה, "חוקותי ותורותיי" הן הפנימיות של שניהם. נמצא שאברהם קיים לא רק את המצוות כפי שהן מתבטאות בחיצוניות, אלא גם את משמעותן הפנימית — ולכן השאלה מתחדדת.

2 וכמ"ש למען אשר יצוה^{7,6} את בניו וגוי' והרי היתה התורה ירושה להם מאבותיהם.⁸ וגם להבין ענין

ירידת ה' על הר סיני בקולות וברקים בעשרת הדברות

וכמו שכתוב: "למען אשר יצווה את בניו" וגוי'. הרי שהתורה הייתה להם ירושה מאבותיהם. ויש להבין גם את ירידת ה' על הר סיני בקולות וברקים בעת עשרת הדיברות,

אברהם ציווה את בניו לשמור את דרך ה', ולכן התורה הגיעה לישראל בירושה מהאבות. מכאן עולה שאלה נוספת: מדוע ירד ה' על הר סיני בקולות וברקים כה מבהילים כדי לתת את עשרת הדיברות?

ועל כל דבור ודבור⁹ פרחח נשמתן ומה כתיב בהון לא תרצח לא תנאף¹⁰ וגוי'. שהם דברים פשוטים¹¹ שגם שכל אנושי מחייבן.

ובכל דיבור ודיבור פרחח נשמתם; ומה כתוב בהם? "לא תרצח, לא תנאף" וגוי' — דברים פשוטים שגם השכל האנושי מחייב.

חז"ל אומרים שנשמותיהם של בני ישראל פרחו בכל אחד מעשרת הדיברות. אך חלק ניכר מן הדברים שנאמרו, כגון "לא תרצח", פשוט כל כך שגם השכל האנושי מחייב אותו. מדוע, אם כן, היה צורך בהתגלות כה אדירה?

ויובן כל זה בהקדים מה שכתוב במשנה תורה אחר עשרת הדברות כי ישאלך בנך מחר¹² לאמר¹³.

כל זה יובן בהקדמת הכתוב במשנה תורה [ספר דברים], לאחר עשרת הדיברות: "כי ישאלך בנך מחר לאמור:

התשובה תעלה מתוך קטע בספר דברים, לאחר החזרה על עשרת הדיברות, שבו בן שואל את אביו על המצוות.

מה העדות וגוי'. ואמרת לבנך וגוי'. ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה¹⁴ את ה' וגוי'.

'מה העדות' וגוי', 'ואמרת לבנך' וגוי'; 'ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה, ליראה את ה' וגוי'.

תשובת האב מסתיימת בכך שה' נתן את כל החוקים האלה "ליראה את ה'". הביטוי הזה, שלפיו מטרת המצוות היא יראה מסוימת מה', הוא המפתח למאמר כולו.

והוא שאלת בן חכם¹⁵ כמ"ש בירושלמי¹⁶ (פרק ערבי פסחים ה"ד) בהיות כי הנה כלל כל המצות¹⁷ לא

שייך אל הנשמה

זוהי שאלת הבן החכם, כפי שכתוב בירושלמי (פרק ערבי פסחים, הלכה ד), שכן המצוות כולן אינן שייכות לנשמה

הירושלמי מייחס לבן החכם את השאלה "מה העדות". אדמו"ר הזקן מסביר מה הופך אותה לשאלה של חכם: המצוות, ככלל, נוגעות לנשמה רק כשהיא חיה בגוף.

רק בהיותה מלובשת תוך הגוף הגשמי אשר מצאהו רעות רבות¹⁸ ועליו שייך הציווי סור מרע שהגוף נמשך אחריו ועשה טוב בקיום מצות עשה המצות מעשיות בגשמיות כמו ציצית ותפילין ושופר וסוכה ולולב ודומיהן.

אלא כשהיא מלובשת בתוך הגוף הגשמי, ש"מצאהו רעות רבות". אליו שייך הציווי "סור מרע", מפני שהגוף נמשך אחר הרע, וכן "עשה טוב" — קיום מצוות עשה, המצוות המעשיות בדברים גשמיים, כגון ציצית, תפילין, שופר, סוכה, לולב וכדומה.

שני סוגי המצוות פונים אל הגוף. "סור מרע" נחוץ מפני שהגוף נמשך אל הרע; ו"עשה טוב" פירושו קיום מצוות עשה, הנעשות באמצעות חפצים גשמיים כגון ציצית, תפילין, שופר, סוכה ולולב.

משא"כ הנשמה לעצמה בטרם ירדתה לעוה"ז להתלבש בגוף לא היתה צריכה לכך וא"כ למה זה ירדה¹⁹ הנשמה כל כך

אבל הנשמה כשהיא לעצמה, קודם ירדתה לעולם הזה כדי להתלבש בגוף, לא נזקקה לכך. אם כן, לשם מה ירדה הנשמה למקום נמוך כל כך,

לפני שירדה והתלבשה בגוף, הנשמה כשהיא לעצמה לא נזקקה לכל אלה. מכאן עולה השאלה מדוע היה עליה לרדת למקום נמוך כל כך.

להתלבש בגוף גשמי בשביל קיום מצות מעשיות ומה יתרון לה בכל עמלה,²⁰ וע"ז תירץ לנו הכתוב כי תכלית כל המצות כדי ליראה את²¹ ה' וגו'.

ולתלבש בגוף גשמי כדי לקיים מצוות מעשיות? ומה היא מרויחה מכל עמלה? על כך משיב לנו הכתוב: תכלית כל המצוות היא "ליראה את ה'" וגו'.

מה מרויחה הנשמה מכל המאמץ הכרוך במצוות גשמיות? הכתוב משיב שתכליתן היא "ליראה את ה'", והמאמר ימשיך להסביר לאיזו יראה הכוונה.

וביאור הענין הנה כתיב לך ה' הגדולה וגו' (בד"ה א' כ"ט) כי מה שהקב"ה נקי גדול כמ"ש גדול ה' ומהולל מאד²² אמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] אימתי נקרא גדול כשהוא בעיר אלקינו²³ פי

וביאור העניין: נאמר "לך ה' הגדולה" וגו' (דברי הימים א' כט). על כך שהקב"ה נקרא "גדול", כמו שנאמר "גדול ה' ומהולל מאד", אמרו חז"ל: מתי הוא נקרא גדול? כשהוא נמצא בעיר אלקינו. פירוש הדברים הוא

כדי לבאר את העניין, אדמו"ר הזקן פותח בפסוק "לך ה' הגדולה". חז"ל אומרים שהקב"ה נקרא "גדול" כשהוא נמצא "בעיר אלקינו", כלומר, הגדולה שייכת לו רק בהקשר מסוים.

כי מה שנקרא גדול על שם גדולתו שמתפשט מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין להוות מאין ליש כל הנאצלים והנבראים וכי' ולהחיותם ולקיימם

שמה שהוא נקרא גדול הוא משום גדולתו, המתפשטת מראש כל הדרגות ועד סופן, כדי להוות מאין ליש את כל הנאצלים והנבראים וכי', להחיותם ולקיימם,

"גדולה" כאן פירושה התפשטותו בכל הדרגות, מן הגבוהה ביותר ועד הנמוכה ביותר, כדי להוות את כל הנאצלים והנבראים מאין ליש ולהמשיך להחיותם.

כדכתיב אתה עשית את השמים²⁴ וגוי' ואתה מחיה את כולם וכמה רבבות עולמות תלוי במאמרו.

כמו שנאמר: "אתה עשית את השמים" וגוי', "ואתה מחיה את כולם"; ורבבות רבבות של עולמות תלויים במאמרו,

הפסוק בנחמיה אומר שה' עשה את השמים ומחיה את כולם. עולמות לאין-ספור תלויים בדיבורו.

כמ"ש היש מספר לגדודיו²⁵ וגוי'. הנה מדת גדולה זו אינה נחשבת ואינה נקראת בשם גדולה כלל

כמו שנאמר: "היש מספר לגדודיו" וגוי'. והנה, מידת גדולה זו אינה נחשבת ואינה נקראת כלל בשם "גדולה",

השאלה של איוב, "היש מספר לגדודיו?", מבטאת את גודלו העצום של הבריאה. ובכל זאת, המידה הזאת נקראת "גדולה" רק במובן מוגבל, כפי שיוסבר בהמשך.

אלא בהתהוות כח הפועל בנפעל ע"י עשרה מאמרות בצירופי אותיות כמ"ש במ"א (וזשארז"ל [וזהו

שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] פ"ט דברכות דנ"ח סע"א [סוף עמוד א] לך ה' הגדולה זו מעשה בראשית²⁶).

אלא מצד התהוות כוח הפועל בנפעל באמצעות עשרת המאמרות, בצירופי אותיות, כפי שנתבאר במקום אחר. וזהו שאמרו חז"ל בפרק ט' דברכות, נח ע"א, בסוף העמוד: "לך ה' הגדולה" — זו מעשה בראשית.

הגדולה היא רק כוחו של הבורא כפי שהוא מתבטא בנברא, באמצעות עשרת מאמרות הבריאה וצירופי האותיות שבהם. גם הגמרא מפרשת את "לך ה' הגדולה" כמתייחס למעשה בראשית.

והנה האותיות נקראין אבנים והצירופים נקראו בתים כמ"ש בספר יצירה שני אבנים בונות²⁷ שתי

בתים וכלליות כל הצירופים נקרא בשם עיר

והנה, האותיות נקראות "אבנים", והצירופים נקראים "בתים", כמו שנאמר בספר יצירה: "שתי אבנים בונות שני בתים". כללותם של כל הצירופים נקראת "עיר",

ספר יצירה מכנה את האותיות "אבנים" ואת צירופיהן "בתים". כל הצירופים יחד יוצרים "עיר", ולכן "עיר אלקינו" היא מכלול הדיבור האלוקי שבאמצעותו נבראים העולמות.

(ועמ"ש בדי"ה אלה פקודי המשכן^{28,29} בענין פי" כעיר שחברה לה יחדו³⁰ י"ל [יש לומר] דהיינו צירופי אותיות המחשבה המהווה עלמין סתימין וצירופי אותיות הדבור המהווה עלמין דאתגליין).

(ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "אלה פקודי המשכן" בעניין פירוש "כעיר שחברה לה יחדו": אפשר לומר שהכוונה היא לצירופי אותיות המחשבה, המהווים את העולמות הנסתרים, ולצירופי אותיות הדיבור, המהווים את העולמות הגלויים.)

הערת אגב זו מפנה למאמר "אלה פקודי המשכן" בפרשת פקודי, העוסק בפירוש הפסוק "כעיר שחברה לה יחדו". לפי ההסבר שם, הי"עיר" היא שתי קבוצות של צירופים: אותיות המחשבה, היוצרות את העולמות הנסתרים, ואותיות הדיבור, היוצרות את העולמות הגלויים.

וזהו אימתי נקרא גדול כשהוא בעיר אלקינו. אבל לגבי קוב"ה [קודשא בריך הוא] בכבודו ובעצמו אינו נקרא בשם גדול כלל

וזהו פירוש הדברים: מתי הוא נקרא גדול? כשהוא נמצא בעיר אלקינו. אבל ביחס לקב"ה בכבודו ובעצמו, הוא אינו נקרא כלל בשם "גדול",

לכן אומרים חז"ל שהקב"ה נקרא "גדול" רק "בעיר", כלומר, בתחום הדיבור היוצר. ביחס לה' עצמו, "גדול" אינו שם כלל.

כי אני ה' לא שניתני³¹ כתיב ואתה הוא קודם שנברא העולם כו' וכמקום שאתה מוצא גדולתו³² שם אתה מוצא ענותנותו

שכן כתוב: "אני הוי' לא שניתני", וכן "אתה הוא קודם שנברא העולם" וכו'; וכן "במקום שאתה מוצא את גדולתו, שם אתה מוצא את ענותנותו",

ה' אינו משתנה בעקבות הבריאה; הוא אותו דבר לפני הבריאה ולאחריה. חז"ל מוסיפים שגדולתו כרוכה בענווה, מפני שהבריאה עצמה היא פעולה שבה הוא משפיל את עצמו.

כי נשגב שמו לבדו³³ רק הודו על ארץ ושמים בחי' הוד וזיו לבד שמתגלה בחי' מציאת התפשטותו ולא מהותו כי ולגדולתו אין חקר^{34,35} כתיב.

שכן "נשגב שמו לבדו", ורק "הודו על ארץ ושמים": בחינת הוד וזיו בלבד, שבה מתגלה מציאות התפשטותו, ולא מהותו; שכן כתוב: "ולגדולתו אין חקר".

תהילים קמ"ח אומר שרק שמו נשגב, ורק "הודו" — זיו בלבד — שורה על הארץ והשמים. הבריאה מגלה את העובדה שהוא מתפשט, אך לא את מהותו, שכן גדולתו שלו אינה ניתנת לחקירה.

וזוהו לך ה' הגדולה שמדת גדולה זו בטל אליך ואינה עולה בשם כלל,³⁶ (וזוהו לך הוי' הגדולה שלהיות התהוות בחי' גדולה זהו ע"י שם הוי' דהיינו יו"ד צמצום כו')

וזוהו [פירוש] "לך הוי' הגדולה": מידת הגדולה הזאת בטלה אליך ואינה נחשבת כלל לשם. (וזוהו [פירוש] "לך הוי' הגדולה": התהוות בחינת הגדולה היא על ידי שם הוי', כלומר, היו"ד — צמצום וכו').

"לך הוי' הגדולה" פירושו שגדולה זו בטלה אליו ואינה נחשבת אפילו לשם. בסוגריים נוסף שגדולה מתהווה באמצעות שם הוי', שהאות הראשונה בו, יו"ד, מייצגת צמצום.

ולכן בחי' גדולה זו כלא חשיבא לגבי עצמותו ית' ובחי' אין ממש. וע"ד שנתבאר בד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו³⁷ בפ"י שהבריאה נק' יש מאין.

לכן בחינת גדולה זו נחשבת כלא לגבי עצמותו ית', והיא בחינת אין ממש. בדומה למה שנתבאר במאמר הפותח במילים "אחרי ה' אלקיכם תלכו", בפירוש לכך שהבריאה נקראת "יש מאין":

לכן הגדולה היא כאין לעומת עצמותו. אדמו"ר הזקן מפנה למאמר "אחרי ה' אלקיכם תלכו", המסביר מדוע הבריאה נקראת "יש מאין".

שנמשך ונתהווה מהארה בעלמא שהיא בחי' אין וכלא חשיבא אצלו ית' וכמ"ש לקמן אות ג' שאצלו ית' כל מה שלמעלה נקרא בחי' יש לגבי שלמטה הימנו כו'

שכן היא נמשכת ומתהווה מהארה בלבד, שהיא בחינת אין ונחשבת כלא לפניו ית'; וכמו שכתוב להלן בסעיף ג', שלפניו ית' כל מה שלמעלה נקרא בחינת יש ביחס למה שלמטה ממנו וכו'.

הבריאה היא "יש מאין" משום שהיא באה מהארה בלבד, שהיא עצמה אין לפניו. הוא גם מפנה בהמשך לסעיף ג': מנקודת מבטו של ה', המדרגה העליונה היא ה"יש" האמיתי, והתחתונה היא אין.

ע"כ גם בחי' הגדולה שבבחי' עיר אלקינו היינו הדבור עליון המהווה מאין ליש נקרא אין ממש ועמ"ש מענין לך ה' הגדולה בת"א [בתורה אור] פ' ויצא בד"ה וישכם לבן. ובפ' וארא בד"ה וידבר אלקים אל משה).

לכן גם בחינת הגדולה שבבחינת "עיר אלקינו", כלומר, הדיבור העליון המהווה יש מאין, נקראת אין ממש. וראו מה שנכתב בעניין "לך הוי' הגדולה" בתורה אור, פרשת ויצא, במאמר הפותח במילים "וישכם לבן", ובפרשת וארא, במאמר הפותח במילים "וידבר אלקים אל משה".

לכן גם הגדולה של "עיר אלקינו" — הדיבור העליון המהווה את הכול — היא אין ממש לפניו. שני מאמרים בתורה אור העוסקים בפסוק הזה מובאים לעיון נוסף.

(ועי' עוד על פסוק זה ברבות רי"פ ואלה המשפטים.³⁸ ובפי' במדבר פרשה³⁹ א' דרי"י [דרכינו יצחק] ע"א זח"א [זהר חלק א] בראשית דל"א סע"ב [סוף עמוד ב].⁴⁰ ויחי דרמ"א סע"א [סוף עמוד א].⁴¹ ח"ב [חלק ב'] פ' בא מ"ב סע"ב [סוף עמוד ב].⁴² ח"ג [חלק ג'] אמור פ"ט א' צ"ב⁴³ א'. נשא קל"ז ב'.⁴⁴ האזינו דרצ"ה סע"א [סוף עמוד א].⁴⁵

(וראו עוד על פסוק זה במדרש רבה, בתחילת פרשת ואלה המשפטים, ובפרשת במדבר, פרשה א, 210a; וזהר ח"א, בראשית, 31b, בסוף; ויחי, 241a, בסוף; וזהר ח"ב, פרשת בא, 42b, בסוף; וזהר ח"ג, אמור, 89a, 92a; נשא, 137b; האזינו, 295a, בסוף.)

זו רשימת מקומות במדרש ובזהר הדורשים את "לך הוי' הגדולה". בכמה מהם מונחי הפסוק — גדולה, גבורה, תפארת והלאה — מתפרשים כמידות האלוהיות.

וכמשל דבור האדם שבטל לגבי מקור חוצבו שהוא הכל הלב כך כביכול עד"מ הנה כתיב דבר מלך שלטון⁴⁶ שבחינת גדולה והתפשטות זו נקרא בשם דבור שכמו הדבור של האדם אינו

וכמו במשל דיבורו של אדם, הכטל לגבי מקור חוצבו, שהוא הכל הלב; כך גם כביכול, בדרך משל. והנה כתוב: "דבר מלך שלטון": בחינת גדולה והתפשטות זו נקראת בשם "דיבור"; שכן כשם שדיבורו של אדם אינו

המשל הוא לדיבור האדם, שהוא כלא לעומת מקורו, הכל הלב. "דבר מלך שלטון" מראה שגם גדולתו והתפשטותו של ה' נקראות "דיבור" מאותה סיבה, כפי שיסביר החלק הבא.

אלא לזולתו כך גדולה והתפשטות זו אינו אלא להוות כל הנמצאים וכו' וכשם שאין ערך דבור אחד של אדם לגבי מדותיו ומכ"ש [ומכל שכן] לגבי השכל.

אלא לזולת, וכך גם גדולה והתפשטות זו אינן אלא כדי להוות את כל הנמצאים וכו'. וכשם שאין ערך לאמירה אחת של אדם לעומת מדותיו, וכל שכן לעומת שכלו,

הדיבור קיים רק עבור הזולת, וכך גם גדולה זו קיימת רק כדי להוות את הנבראים. מילה אחת של אדם אינה בת השוואה לרגשותיו, ופחות מכך לשכלו.

כך אין ערך מדת גדולה זו שהיא רק התפשטות מבי' אותיות משמו של הקב"ה כמ"ש בי"ה ה' צור עולמים⁴⁷ ביו"ד נברא עוה"ב [עולם הבא]⁴⁸ ובה' עוה"ז

כך אין ערך למדת גדולה זו [לעומתו], שהרי היא רק התפשטות משתי אותיות משמו של הקדוש ברוך הוא, כמו שכתוב: "בי"ה ה' צור עולמים" — ביו"ד נברא העולם הבא, ובה"א העולם הזה.

כך גם גדולה של ה' היא התפשטות משתי אותיות בלבד משמו, יו"ד וה"א. הגמרא דורשת את הפסוק "בי"ה ה' צור עולמים" כמקרא המלמד שביו"ד ברא את העולם הבא ובה"א את העולם הזה.

וכמו שהיא במדת גדולתו ית' כך הוא בכל מדותיו כי כל בשמים ובארץ^{49, 50, 51, 52} כתיב שהכל בטלים אצלו ית'.

וכמו שהוא במדת גדולתו ית', כך הוא בכל מדותיו, שהרי נאמר: "כי כל בשמים ובארץ", כלומר, הכול בטל לפניו ית'.

מה שנכון לגבי מידת הגדולה נכון לגבי כל מדותיו. את "כי כל בשמים ובארץ" דורשים כמלמד שהכול בטל לפניו.

(ועיין מענין כי כל בשמים ובארץ ברבות ר"פ תרומה.⁵³ זח"ב [זהר חלק ב'] משפטים קט"ז⁵⁴ א' נשא קמ"ח⁵⁵ א'. שלח קס"ח ב'. פנחס דרנ"ז סע"א [סוף עמוד א.].⁵⁶

(ועיינו בעניין "כי כל בשמים ובארץ" במדרש רבה, בתחילת פרשת תרומה; זוהר ח"ב, משפטים, קט"ז ע"א; נשא, קמ"ח ע"א; שלח, קס"ח ע"ב; פנחס, רנ"ז ע"א, בסוף.)

אלה מקורות נוספים במדרש ובזוהר בעניין "כי כל בשמים ובארץ".

וז"ש [וזהו שכתוב] ברבות ריש קהלת ע"פ הבל הבלים^{57, 58} ששבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעת ימי בראשית⁵⁹ כו' ע"ש שהם בחי' ז' מדות הנ"ל שהם רק בחי' הבל והארה בעלמא שאין נוגע כלל למהותו ועצמותו ית'. וע' מזה בזח"ג [בזהר חלק ג] תזריע דמ"ז ב').⁶⁰

וזהו שנאמר במדרש רבה, בתחילת קהלת, על הפסוק "הבל הבלים", ששבעת ההבלים שאמר קהלת מכוונים כנגד שבעת ימי בראשית וכו' (עיינו שם). אלה הן בחינות שבע המדות שנזכרו לעיל, שאינן אלא בחינת הבל והארה בלבד, שאינן נוגעות כלל למהותו ועצמותו ית'. ועיינו בעניין זה בזוהר ח"ג, תזריע, מ"ז ע"ב.)

מדרש קהלת רבה אומר ששבעת ה"הבלים" שבפסוק מכוונים כנגד שבעת ימי בראשית. אדמו"ר הזקן מפרש אותם כשבע המדות, שכל אחת מהן אינה אלא "הבל", הארה שאינה נוגעת בעצמותו של ה'; הדבר מזכיר את הבל הלב שבמשל הדיבור.

וכך הוא בבחי' חכמתו ובינתו ית' שאפילו בחי' חכמה עילאה קמיה ית' כלא ממש נחשב

וכך הוא גם בבחינת חכמתו ובינתו ית': אפילו בחינת חכמה עילאה נחשבת לפניו ית' כאין ממש,

לא רק המדות, אלא גם חכמה ובינה, הן כאין לפני ה'. אפילו חכמה עילאה, דרגת הגילוי הגבוהה ביותר, נחשבת לפניו כאין.

אלא שכך עלה ברצונו להמשיך אור א"ס ב"ה בעשר ספירות שתהיינה בחי' חכמה ובינה כו'.

אלא שכך עלה ברצונו להמשיך את אור אין סוף ב"ה בעשר ספירות, כדי שיהיו בהן בחינות חכמה ובינה וכו'.

חכמה ובינה האלו קיימות רק מפני שה' רצה להמשיך את אור אין סוף לתוך עשר ספירות. הן ביטוי לרצונו, ולא מדד לעצמותו.

וכמאמר רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] בראשית נמי מאמר הוא⁶¹ שראשית הגילוי הוא בחי' חכמה ג"כ אינה אלא בחי' מאמר ועשיה כי מאמר ועשיה הכל אחד כמאמר ברוך אומר ועושה.

וכמאמר חז"ל: "בראשית נמי מאמר הוא" — שגם ראשית הגילוי, שהיא בחינת חכמה, אינה אלא בחינת אמירה ועשייה; שכן אמירה ועשייה הן דבר אחד, כמאמר: "ברוך אומר ועושה".

הגמרא מחשיבה את המילה "בראשית" כאחד מעשרת מאמרות הבריא. לכן גם ראשית הגילוי, חכמה, היא "אמירה", מעין עשייה; והנוסח בתפילה "ברוך אומר ועושה" מלמד שהאמירה והעשייה אחת הן.

והנה כתיב ה' בחכמה יסד ארץ⁶² פי' שבחי' ארץ היא בחי' דבר ה' דעשרה מאמרות שנברא העולם יסודו של בחינת הדבור הוא בחכמה

והנה נאמר: "ה' ייסד את הארץ בחכמה". פירוש הדבר הוא שבחינת "ארץ" היא בחינת דבר ה' שבעשרת המאמרות שבהם נברא העולם; היסוד של בחינת הדיבור הוא בחכמה.

בספר משלי נאמר שה' ייסד את הארץ בחכמה. אדמו"ר הזקן מפרש את "ארץ" כדבר האלוקי שבזוהר את העולם, ואומר שהיסוד שלו הוא חכמה.

(עמ"ש מזה באג"ה [באגרת הקודש] ע"פ ארץ אשר⁶³ כו' עיני ה' כו' וע"פ ויעש דוד שם)⁶⁴ כמו ע"ד משל באדם הגשמי שצירופי האותיות הם מחכמה

(ראו מה שנכתב על כך באגרת הקודש, על הפסוק "ארץ אשר" וכו', "עיני ה'" וכו', ועל הפסוק "ויעש דוד שם"), כמו, לשם משל, אצל אדם גשמי, שצירופי האותיות באים מן החכמה;

הערת אגב זו מפנה לשתי איגרות באגרת הקודש. המשל מן האדם הוא שאותיות הדיבור באות מן השכל.

שהרי התינוק כל זמן שאין בו דעת לא יכול לדבר. וזהו בראשית ברא אלקים⁶⁵ ות"י [ותרגום ירושלמי] בחוכמתא.

שהרי תינוק אינו יכול לדבר כל עוד אין בו דעת. וזהו [פירוש] "בראשית ברא אלקים", שתרגום ירושלמי מתרגם: "בחוכמתא" — בחכמה.

תינוק אינו יכול לדבר עד שיש בו הבנה. לכן "בראשית ברא אלקים" מתורגם בתרגום ירושלמי "בחוכמתא" — בחכמה: הבריא באמצעות הדיבור מתחילה בחכמה.

ואמרו רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] בראשית נמי מאמר⁶⁶ הוא פי' כדי שיומשך דבר ה' למטה בתחתונים יהי אור וגו'⁶⁷ יהי רקיע⁶⁸ וגו'. הוצרך להיות ראשית הגילוי בחכמה בכללות.^{69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76}

וחכמינו ז"ל אמרו: "בראשית נמי מאמר הוא". פירוש הדבר הוא שכדי שדבר ה' יימשך למטה, אל התחתונים, "יהי אור" וכו', "יהי רקיע" וכו', היה צורך שתחילת הגילוי תהיה בחכמה, בבחינת הכללות.

האמירה "בראשית נמי מאמר הוא" פירושה שלפני שאפשר היה להמשיך אל התחתונים את המאמרים הפרטיים, כגון "יהי אור", היה צורך בגילוי כללי תחילה בחכמה. בפסקה הבאה מוסבר כיצד הוא מתחלק לאחר מכן לתשעת המאמרות האחרים.

המחשבה הקדומה

3 ואח"כ נחלק לפרטיות בתשעה מאמרות אחרות ותרגם אונקלוס בראשית בקדמין רומז על בחינה יותר עליונה שהוא ענין קדמות השכל מחשבה קדומה

ואחר כך היא מתחלקת לפרטים בתשעה מאמרות נוספים. אונקלוס תרגם "בראשית" כ"ב"קדמין" (בתחילה), ובכך רמז לבחינה נעלית עוד יותר: לענין שקודם לשכל, המחשבה הקדומה,

לאחר הגילוי הכללי בחכמה, הבריאה מתחלקת לתשעה מאמרות פרטיים. אונקלוס מתרגם "בראשית" כ"ב"קדמין" — "בתחילה", מילה משורש קדם, שפירושו קדום. אדמו"ר הזקן שומע בכך רמז לבחינה שלמעלה מחכמה: המחשבה הקדומה, הקודמת לשכל.

דהיינו בחי' רצון העליון מקור להיות בחי' חכמה ראשית הגילוי כי מה שהחכמה נקרא ראשית הוא בערך הנאצלים והנבראים וכו' משא"כ לפניו ית' רם ונשא רבבות מדרגות כו'

כלומר, בחינת הרצון העליון, שהוא המקור לבחינת החכמה, ראשית הגילוי. החכמה נקראת "ראשית" רק ביחס לנאצלים ולנבראים וכו'; אך לפניו ית' הוא רם ונישא ברבבות מדרגות וכו',

בחינה זו היא הרצון העליון, שממנו באה החכמה. החכמה היא "ראשית" רק מנקודת מבטם של הנבראים; ה' עצמו נעלה ממנה לאין שיעור.

שאפילו שנקרא חכים ולא בחכמה ידיעה^{77,78} וכו' מ"מ הרי לית מחשבה תפיסא ביה⁷⁹ ולא שייך לקרותו אפילו בשם זה כלל ועליו נאמר כולם בחכמה עשית שאפילו חכמה עילאה נחשבת כעשיה גשמיות לפניו.⁸⁰

כך שאף שהוא נקרא "חכם, אך לא בחכמה ידועה" וכו', מכל מקום "לית מחשבה תפיסא ביה" — אין מחשבה יכולה להשיגו, ואין ראוי לקרוא לו אפילו בשם זה כלל. ועליו נאמר: "כולם בחכמה עשית" — אפילו החכמה העליונה נחשבת לפניו כעשייה גשמית.

בתיקוני זוהר נאמר שהוא "חכם, אך לא בחכמה ידועה", ושל"ל מחשבה תפיסא ביה" — אין מחשבה יכולה להשיגו; לכן אפילו השם "חכם" אינו חל עליו באמת. משום כך נאמר בפסוק "כולם בחכמה עשית": גם החכמה העליונה נחשבת לפניו כעשייה גשמית.

4 וזהו סוף מעשה במחשבה תחלה. פ"י מה שהוא ראשית הגילוי שהוא בחי' חכמה הוא סוף מעשה של הקב"ה ע"כ תרגם אונקלוס בראשית בקדמין

וזהו [פירוש] "סוף מעשה במחשבה תחילה". פירוש הדבר הוא שמה שהוא תחילת הגילוי — בחינת חכמה — הוא סוף מעשהו של הקדוש ברוך הוא. לכן תרגם אונקלוס את "בראשית" כ"ב"קדמין",

"סוף מעשה במחשבה תחילה" פירושו שמה שמופיע ראשון בגילוי, חכמה, הוא מצד ה' רק סוף מעשהו, התוצר האחרון שלו. לכן אונקלוס מתרגם "בראשית" כ"ב"קדמין".

שהוא מחשבה קדומה להיות מקור לבחינת החכמה שתהיה ראשית הגילוי והוא בחינת רצון העליון והוא מקור התורה והמצוות:

שהיא המחשבה הקדומה להיות מקור לבחינת חכמה, שתהיה תחילת הגילוי; והיא בחינת הרצון העליון, והיא מקור התורה והמצוות.

"בקדמין" מצביע על המחשבה הקדומה, הרצון העליון, שהוא מקור החכמה וגם מקור התורה והמצוות. הסעיפים הבאים ימשיכו ויבארו כיצד הרצון הזה נמשך למטה באמצעות התורה והמצוות.

5 קיצור. ברישא עושי דברו והדר לשמוע. ענין מתן תורה. ועל כל דבור פרח נשמתו. ענין ויצונו כו' ליראה את.

סיכום. תחילה "עושי דברו", ואחר כך "לשמוע". ענין מתן תורה, ובכל דיבור ודיבור פרח נשמתו. ענין "ויצונו" וכו' — "ליראה את...":

סיכום סעיף 1 נפתח בכך שהמלאכים "עושים" לפני שהם "שומעים"; אחר כך מובאת השאלה על מתן תורה, הנשמות שפרחו בכל דיבור ודיבור, והפסוק "ליראה את הוי'".

שזה תכלית כל המצוות ותכלית ירידת הנשמה לתוך הגוף. לך ה' הגדולה. אימתי גדול כשהוא בעיר.

שזו תכלית כל המצוות ותכלית ירידת הנשמה לתוך הגוף. "לך הוי' הגדולה". מתי הוא גדול? כשהוא בעיר:

יראה זו היא תכלית כל המצוות ותכלית ירידת הנשמה לתוך הגוף. לאחר מכן בא הסבר הפסוק "לך הוי' הגדולה": ה' "גדול" רק "בעיר".

בחי' הדבור עליון אבל אצלו ית' גדולה זו כלא חשיב ונקי אין כי כל כו'. בראשית ח"ע [חכמה עילאה] נמי מאמר הוא. ות"א [ותרגום אונקלוס] בקדמין בחי' רצון העליון מחשבה קדומה:⁸¹

בחינת הדיבור העליון; אבל לפניו ית' גדולה זו נחשבת לאין, ונקראת "אין", "כי כל..." וכו'. גם "בראשית", חכמה עילאה, הוא מאמר. ותרגום אונקלוס [מתרגם] "בקדמין": בחינת הרצון העליון, המחשבה הקדומה.

"העיר" היא הדיבור העליון, ולפני ה' גדולה זו היא כאין. אפילו חכמה היא רק "מאמר", ו"בקדמין" שבתרגום אונקלוס מצביע על הרצון העליון, המחשבה הקדומה.

המצוות כאיברים והתורה כדם

6 ב והנה כדי⁸² להיות צמצום זה וענוה זו לירד ולהתלבש בבחי' הדבור הנק' גדולה שזהו ירידה גדולה וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] במקום גדולתו⁸³ שם אתה מוצא ענותנותו.⁸⁴

2. והנה, כדי שייוצרו צמצום וענוה אלה, שבכוחם לרדת ולהתלבש בבחינת הדיבור, הנקראת "גדולה" — שהרי זו ירידה גדולה, וכמאמר חז"ל: "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו".

סעיף ב' שואל מה מביא את הצמצום ואת ה"ענוה" של ה': ירידתו והתלבשותו בדיבור, הנקרא "גדולה". מאחר שגדולה זו נחשבת בעיניו כאין, הכניסה אליה היא ירידה גדולה, כדברי חז"ל שגדולתו וענותנותו באות יחד.

פ"י שאין לך ענוה עצומה יותר מההשפלה להתלבש בבחי' הגדולה כו' מאחר שהוא באמת כאין ואפס חשיבא אצלו ית' וכנ"ל בענין הבל הבלים כו'.

כלומר, אין ענוה עצומה יותר מההשפלה להתלבש בבחינת הגדולה וכו', שהרי באמת היא נחשבת בעיניו ית' לאין ואפס, כנזכר לעיל בעניין "הבל הבלים" וכו'.

אין ענוה גדולה יותר מההשפלה הזאת, שהרי ה"גדולה" שבה הוא מתלבש נחשבת באמת בעיניו לאין. הדבר מזכיר את ה"הבל" שב"הבל הבלים" שנזכר לעיל.

הנה הוא ע"י תורה ומצות וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] ע"פ בראשית ברא בשביל התורה⁸⁵ שנקרא ראשית^{86,87} כו' גם

הדבר נעשה באמצעות התורה והמצוות, וכמאמר חז"ל על הפסוק "בראשית ברא": "בשביל התורה שנקראת ראשית" וכו'. וגם

התשובה היא: באמצעות התורה והמצוות. חז"ל דורשים "בראשית" — בשביל התורה, הנקראת "ראשית"; ירידת ה' אל הדיבור של הבריאה היא אפוא למען התורה.

כמאמר הספרי פ' האזינו אחד משלשה קנינים שקנה הקב"ה בעולמו תורה קנין אחד כו' שהקנין מורה על דבר שהוא יקר ביותר (וכמ"ש במ"א).⁸⁸

כמאמר הספרי בפרשת האזינו: "אחד משלושה קנינים שקנה הקב"ה בעולמו: תורה — קנין אחד" וכו'; שכן קנין מעיד על דבר יקר ביותר, וכפי שנתבאר במקום אחר.

הספרי מונה את התורה בין הדברים שה' "קנה" בעולמו. אדם קונה דבר יקר מאוד; התורה יקרה לה' עד כדי כך שהוא יורד למענה.

והנה המצות⁸⁹ נזכר בזהר שרמ"ח פקודין הם רמ"ח אברין דמלכא.^{90,91} פ"י כמו דרך משל אבר

והנה, בנוגע למצוות נאמר בזהר שרמ"ח פקודין הם רמ"ח איברים דמלכא. פירוש הדבר הוא, בדרך משל, כמו איבר

הזהר מכנה את רמ"ח המצוות רמ"ח איברים של המלך. אדמו"ר הזקן מסביר כעת את הדימוי הזה.

שהוא בשר וגידין ועצמות שהם בחי' כלי והאור והחיות מתפשט בתוכן וכללותן נקרא בשם אבר כך המצות הם כלים לרצונו ית' שבהם

המורכב מבשר, גידים ועצמות, שהם בחינת כלי, והאור והחיות מתפשטים בתוכם, וכללותם נקראת בשם "איבר" — כך המצוות הן כלים לרצונו ית', שבהם

איבר מורכב מבשר, גידים ועצמות המשמשים כלי, והאור והחיות מתפשטים בתוכם; יחד הם נקראים איבר. בדומה לכך, המצוות הן כלים לרצון ה'.

ועל ידם מתפשט אור וחיות רצון העליון ית' מסובב כל עלמין להיות בחינת ממכ"ע [ממלא כל עלמין] בבחי' גילוי בתחתונים ע"ד שיתבאר (לקמן אות ג') בפ"י ליראה את ה'

ובאמצעותן מתפשטים האור והחיות של הרצון העליון ית', מבחינת סובב כל עלמין, כדי שיהיו בבחינת ממלא כל עלמין בגילוי בעולמות התחתונים, כפי שיתבאר להלן (סעיף ג') בפירוש "ליראה את ה'",

באמצעות המצוות נמשך אור הרצון העליון, שהוא למעלה מן העולמות (סובב), למלא אותם (ממלא) בגילוי, גם בעולמות התחתונים. סעיף ג' יסביר זאת באמצעות המילים "ליראה את ה'".

והיינו ע"י ישראל עושי המצוה כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כו' (ועמ"ש בד"ה וידבר משה ⁹² אל ראשי המטות ⁹³ גבי כי על כל מוצא פי ⁹⁴ ה' יחיה האדם).

והדבר נעשה באמצעות ישראל, מקיימי המצווה, כמאמר הברכה: "אשר קדשנו במצותיו" וכו'. (ועיינו במה שכתוב במאמר הפותח "וידבר משה אל ראשי המטות", בעניין "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם").

המשכה זו נעשית באמצעות עם ישראל, המקיים את המצוות; משום כך מברכים "אשר קדשנו במצותיו". ההערה מפנה למאמר העוסק בפסוק "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם".

והנה התורה היא בחי' הדם ⁹⁵ היא הנפש ⁹⁶ שהוא הוא הממשיך רוח חיים באברים מן הנפש עצמה והוא מקור חיות הנפש באברים

והנה התורה היא בחינת "הדם הוא הנפש", שכן הדם הוא שממשיך מן הנפש עצמה רוח חיים אל האיברים, והוא מקור חיות הנפש שבאיברים.

התורה נמשלה לדם, שהפסוק מכנה אותו "הנפש". הדם מביא את חיות הנפש לכל אחד מן האיברים.

(ע"י לקמן בשיר השירים בד"ה לסוסתי ברכבי ⁹⁷ בדרוש השני) כך הוא ענין התורה שהיא נותנת חיים לבחי' המצות עצמן.

(ראו להלן בשיר השירים, במאמר המתחיל "לסוסתי ברכבי", בדרוש השני). כך הוא עניינה של התורה: היא נותנת חיים לבחינת המצוות עצמן.

כשם שהדם מחיה את האיברים, התורה מחיה את המצוות עצמן. ההערה מפנה לדרוש השני על "לסוסתי ברכבי" שבשיר השירים.

וזהו זאת התורה אדם אי ד"ם שהן הם פירושי המצות ופרטי הלכותיהן איך שתהיה המצוה כתיקונה, וזהו [פירוש] "זאת התורה אדם": אדם — אי דם. כלומר, התורה כוללת את פירושי המצוות ואת פרטי הלכותיהן, המורים כיצד לקיים כל מצווה כראוי.

את הפסוק "זאת התורה אדם" דורשים מתוך המילה אדם עצמה: אי דם. התורה היא הדם של המצוות — פירושה ופרטי הלכותיה מורים כיצד לקיים כל מצווה כראוי.

ובזה יובן מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] כל העוסק בתורת עולה⁹⁸ כאלו הקריב עולה שנאמר זאת התורה לעולה וכו', ואמרו על פסוק ובכל מקום מוקטר⁹⁹ מוגש לשמי ומנחה טהורה אלו תלמידי חכמים וכו' ולמה

ובכך יובן מאמר חז"ל: "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, שנאמר: 'זאת התורה לעולה' וכו'. וכן אמרו על הפסוק 'ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה': 'אלו תלמידי חכמים' וכו'. אך מדוע

הדברים מסבירים שני מאמרים של חז"ל: לימוד הלכות העולה נחשב כאילו הקריבו אותה, והפסוק במלאכי 'ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי' מתייחס לתלמידי חכמים. מכאן עולה השאלה: מדוע הלימוד נחשב יותר מן המעשה?

תהיה אי"כ מעלת התורה זו עדיפא מהמצות עצמן שאינם נוהגות אלא בזמן שבית המקדש היה קיים דוקא במקום מזבח ותלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום ובכל זמן¹⁰⁰ מעלה עליהם הכתוב וכו' אם כן, האם מעלת התורה הזאת גדולה מן המצוות עצמן, שאינן נוהגות אלא בזמן שבית המקדש היה קיים, ובמקום המזבח דווקא, ואילו על תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום ובכל זמן אומר הכתוב וכו'?

אפשר היה להקריב קרבנות רק בזמן שבית המקדש עמד, ורק על המזבח. ואף על פי כן, הכתוב מחשיב את לימוד התורה של תלמידי חכמים כהקדמה בכל מקום ובכל זמן, ולכאורה משמע מכך שהלימוד גדול מן המצווה עצמה.

וכן בשארי מצות התורה יש מהן שתלוין בזמן כמו שבת שופר סוכה ולולב אין נוהגין אלא בזמן.

וכך גם בשאר מצוות התורה: יש מהן התלויות בזמן, כגון שבת, שופר, סוכה ולולב, שאינן נוהגות אלא בזמן;

גם מצוות אחרות תלויות בזמן: שבת, שופר, סוכה ולולב נוהגים רק בזמן.

אבל שלא בזמן לאו מצוה היא כלל. משא"כ ת"ת [תלמוד תורה] שהוא מצוה בכל זמן לעסוק בדברי תורה ואפילו בהלכות שבת וסוכה וכו'.

אבל שלא בזמן אין בהן מצווה כלל. לעומת זאת, תלמוד תורה הוא מצווה בכל זמן — לעסוק בדברי תורה, אפילו בהלכות שבת וסוכה וכו'.

שלא בזמן אין בהן מצווה כלל. לעומת זאת, לימוד תורה הוא מצווה בכל עת, גם כשלומדים את הלכותיהן של אותן מצוות מחוץ לזמן.

אלא הענין הוא כנ"ל שהתורה היא בחי' הדם הממשיך חיות לכל האברין בשוה בכללותן. משא"כ המצות

אלא העניין הוא כפי שנאמר לעיל: התורה היא בחינת הדם, הממשיך חיות לכל האיברים בשוה ובכללותם. ואילו המצוות,

התשובה חוזרת לדימוי של הדם: התורה מחיה את כל האיברים בשוה ובכללותם. המצוות הן האיברים, ולכל אחת מהן המקום והתפקיד שלה.

שהם אברין דמלכא עדי"מ יש בהן התחלקות עת וזמן כמ"ש לכל זמן ועת לכל חפץ¹⁰¹ תחת השמים פי' שהמצות אע"פ [אף על פי] שהן חפץ ורצון ה' יש בהן עת וזמן לפי

שהן, דרך משל, אברי המלך, יש בהן חלוקה של זמן ועונה, כמו שנאמר: "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים". כלומר, אף שהמצוות הן חפצו ורצונו של ה', יש להן זמן ועונה, מפני

המצוות, בדומה לאיברים, מתחלקות לפי זמנים, כפי שנאמר בקהלת: "עת לכל חפץ תחת השמים". אף שהן חפצו ורצונו של ה', לכל מצווה יש הזמן המתאים לה.

שהם תחת השמים פי' שהם למטה מבחינת התורה הנקי שמים לפי שהמצות הם התגלות המשכות הרצון להאיר אור א"ס ב"ה באיזה בחינה.

שהן "תחת השמים", כלומר, למטה ממדרגת התורה, הנקראת "שמים". המצוות הן גילוי של המשכות הרצון, כדי שאור אין סוף ברוך הוא יאיר בבחינה מסוימת.

יש להן עונה מפני שהן "תחת השמים", למטה מן התורה, הנקראת "שמים". כל מצווה היא המשכה מסוימת של רצון ה', המביאה לכך שאורו יאיר בבחינה מסוימת.

כמו עדי"מ לעשות סוכה וכו' שהוא התגלות אור א"ס ב"ה בבחינה עליונה ומדרגה עליונה מאורות עליונים מפני שכך עלה ברצונו והתורה היא התנהגות באיזה אופן תהיה ההתגלות הזאת

למשל, עשיית סוכה וכדומה, שהיא גילוי של אור אין סוף ברוך הוא בבחינה עליונה ובמדרגה עליונה של אורות עליונים, מפני שכך עלה ברצונו. התורה מורה באיזה אופן יהיה גילוי זה,

עשיית סוכה, למשל, מגלה את אור אין סוף בבחינה עליונה מסוימת, מפני שכך רצה ה'. התורה קובעת כיצד יתחולל גילוי זה.

כמו עדי"מ בסוכה שתהיה דוקא ז' על ז' טפחים^{102, 103} ושלא תהיה סככה מדבר המקבל טומאה¹⁰⁴ וכיוצא בהן הרבה פרטי דינין באיזה אופן דוקא יהיה המשכות

כמו, למשל, בסוכה: עליה להיות דווקא שבעה על שבעה טפחים, וסככה לא יהיה עשוי מדבר המקבל טומאה, וכן פרטי דינים רבים נוספים, הקובעים באיזה אופן דווקא תהיה ההמשכה

הלכות סוכה, כגון שיעורה המינימלי — שבעה על שבעה טפחים — והדרישה שסככה לא יהיה עשוי מדבר המקבל טומאה, מפרטות בדיוק כיצד יש להמשיך את הרצון.

הרצון ואז דוקא יהיה שורה ומתגלה אור אי"ס ב"ה בבחינה זו עד"מ בעל הבית מסדר בביתו שכלי פלוני יעמוד במקום פלוני וכלי פלוני במקום פלוני.^{105, 106, 107, 108}

של הרצון, ואז דוקא ישרה ויתגלה אור אין סוף ברוך הוא בבחינה זו. [הדבר] דומה, דרך משל, לבעל הבית המסדר את ביתו וקובע שכלי מסוים יעמוד במקום מסוים, וכלי אחר במקום אחר.

רק כאשר המצווה נעשית באופן הזה שורה בה האור, בדומה לבעל בית הקובע היכן יעמוד כל כלי בביתו. כך התורה היא "בעל הבית" של המצוות.

7 וכך הוא ענין בחי' התורה שנעשה כמו בעל הבית לעסק המצוות ולכן נמשלו המצוות להיות נקראים בשם אברים דמלכא שהחיות המתפשט בתוכן הוא לחלוחית המגדלם

וכך הוא עניינה של בחינת התורה: היא נעשית כמעין בעל הבית על קיום המצוות. לכן נמשלו המצוות ונקראו "איברי המלך", שכן החיות המתפשטת בתוכן היא הלחות המצמיחה אותן,

התורה דומה לבעל הבית הקובע כיצד מסודר "בית" המצוות. המצוות נמשלו לאיברי המלך, משום שהחיות שבאיבר היא רק הלחות המצמיחה אותו.

לבד בבחי' קרירות משא"כ התורה נמשלה לדם בחי' אדם אי"ד"ם שהדם הוא הנפש והוא הממשיך עיקר החיות ורוח החיים אשר בקרבו ולא בבחי' הגדלה לבד ולכן היא למעלה מבחינת מקום וזמן.

אך היא פועלת רק בבחינת קרירות; ואילו התורה נמשלה לדם, בחינת אדם — אל"ף, דם. שכן הדם הוא הנפש, והוא עצמו ממשיך את עיקר החיות ואת רוח החיים שבתוכו, ולא רק בבחינת צמיחה. לכן היא למעלה מבחינת מקום וזמן.

הלחות פועלת בקרירות, ורק מצמיחה; ואילו התורה נמשלה לדם — אל"ף-דם שבמילה "אדם". הדם הוא הנפש עצמה, נושא את עיקר החיות ואת רוח החיים, ולכן התורה למעלה ממקום ומזמן.

8 וזהו זאת התורה אדם פי' האדם שעל דמות הכסא¹⁰⁹ דמות כמראה אדם בחי' אדמה לעליון^{110, 111} בחי' סוכ"ע למעלה מבחי' מקום וזמן.

וזהו [פירוש] "זאת התורה אדם": כלומר, האדם שעל דמות הכיסא, "דמות כמראה אדם"; בחינת "אדמה לעליון", בחינת סוכב כל עלמין, שלמעלה מבחינת מקום וזמן.

"זאת התורה אדם" נקרא כ"אדם" העליון שבחזון יחזקאל, היושב על דמות הכיסא. המילה "אדם" מרמזת גם ל"אדמה לעליון" — בחינת סוכב כל עלמין, שלמעלה ממקום ומזמן.

וכמ"ש הנה מקום אתי¹¹² וגוי שלגבי החיות מעלה ומטה שוין כמו שאנו רואים בחוש שהדם הוא הנפש המתפשט בתוכם להגדיל נעשה כמוהם והיו לבשר אחד ממש ויש בהם התחלקות האברים

וכמו שכתוב: "הנה מקום אתי" וגוי — שכן ביחס לחיות, מעלה ומטה שווים. אנו רואים בחוש שהדם, שהוא הנפש המתפשט בתוך האיברים כדי להגדילם, נעשה כמותם, והם נעשים ממש לבשר אחד; ועם זאת יש בהם חלוקה לאיברים,

"הנה מקום אתי" מובא כדי להראות שביחס לחיות, מעלה ומטה שווים. הדם המזין את האיברים נעשה לבשרם ומתאחד עמם, ובכך הוא שותף לחלוקתם לאיברים נפרדים.

ולכן הם נתונים תחת הזמן והמקום אבל התורה שאינה בבחי' התגלות המשכות הרצון בלבד רק בחי' התגלות הנהגות הרצון כנ"ל,

ולכן הם נתונים תחת הזמן והמקום. אבל התורה אינה רק בחינת התגלות המשכת הרצון, אלא בחינת התגלות הנהגות הרצון, כנזכר לעיל,

לכן המצוות, שהן כאיברים, כפופות לזמן ולמקום. אולם התורה אינה רק המשכה של רצון ה', אלא גילוי של האופן שבו הרצון הזה צריך לפעול.

והרי היא ממשכת הנהגות הרצון העליון לתוך הרצון המתפשט בתוך המצוות הרי מקור המשכה זו נקי בחי' רעוא דכל רעוין שאינה בגדר מקום וזמן כלל

והרי היא ממשיכה את הנהגות הרצון העליון אל תוך הרצון המתפשט במצוות; לכן מקור המשכה זו נקרא בחינת "רעוא דכל רעוין" — רצון כל הרצונות — שאינו בגדר מקום וזמן כלל,

מכיוון שהתורה ממשיכה את הנהגות הרצון העליון אל תוך הרצון שבמצוות, מקורה הוא "רצון כל הרצונות", שלמעלה לחלוטין ממקום ומזמן.

(ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] ע"פ וכל חפצים לא ישוו בה¹¹³ אפילו חפצי שמים^{114, 115} כו') (ועמ"ש ע"פ אחרי ה' אלקיכם תלכו¹¹⁶ גבי ובקולו תשמעו ומ"ש בד"ה כי ביום הזה יכפר):^{117, 118}

(ולכן אמרו חז"ל על הפסוק "וכל חפצים לא ישוו בה": אפילו חפצי שמים וכו'). (ועיין במה שכתוב על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו", בעניין "ובקולו תשמעו", ובמה שכתוב בדיבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר".)

לכן אומרים חז"ל שאפילו "חפצי שמים" — המצוות — אינם משתווים לתורה. כאן מצוינים שני מאמרים לעיון נוסף.

9 קיצור. ענין בראשית בשביל התורה, וענין רמ"ח אברי דמלכא עת לכל חפץ. וענין התורה שנק' אדם. וכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה. וכל חפצים לא ישוו בה¹¹⁹:

תקציר. ענינו של "בראשית" — בשביל התורה; ענינם של רמ"ח איברי המלך — "עת לכל חפץ"; וענין התורה שנקראת אדם. וכן: "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", ו"כל חפצים לא ישוו בה".

תקציר סעיף 2: "בראשית" פירושו שהעולם נברא בשביל התורה; המצוות הן רמ"ח איברי המלך, ולכל אחת מהן יש "עת לכל חפץ"; התורה נקראת אדם; לימוד דיני קרבן עולה נחשב כאילו הקריבו עולה; ועליה נאמר: "כל חפצים לא ישוו בה".

קטע 4 • 101-11

היראה העליונה

10 ג והנה תכלית ענין התורה והמצוות בהמשכת גילוי רצונו למטה הוא שהכתוב אומר ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' וכו' דהנה כתיב יראו את ה' קדושו¹²⁰.

3. תכלית ענינם של התורה והמצוות, בהמשכת גילוי רצונו למטה, היא כפי שנאמר בפסוק: "והוי ציווה אותנו לעשות את כל החוקים האלה, ליראה את הוי" וכו'. שכן כתוב: "יראו את הוי קדושו".

סעיף ג' עוסק בתכלית התורה והמצוות — להמשיך למטה את גילוי רצונו של ה': "ליראה את הוי". יראה זו היא זו המתוארת בפסוק "יראו את הוי קדושו".

וצ"ל מהו קדושו דוקא הלא כתיב ייראו מה' כל הארץ^{121, 122}. אך הענין כנודע מ"ש במ"א על פסוק

ויש להבין: מדוע נאמר דוקא "קדושו"? והרי כתוב: "ייראו מהוי כל הארץ". אלא הענין הוא, כידוע ממה שנכתב במקום אחר על הפסוק

מדוע הפסוק פונה רק אל "קדושו", בעוד פסוק אחר קורא ל"כל הארץ" לירא מה? התשובה מבוססת על עיקרון שהוסבר במקום אחר.

כי לא מחשבותי מחשבותיכם¹²³ שלפניו ית' כל מה שלמעלה נק' בחי' יש לגבי שלמטה הימנו כמ"ש להנחיל אוהבי יש¹²⁴ משא"כ ממה למעלה כל מה

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם": לפניו יתברך, כל מה שלמעלה נקרא בחינת "יש" ביחס למה שמתחתיו, כמו שנאמר: "להנחיל אוהבי יש". ואילו מלמטה למעלה, כל מה

"מחשבותי אינן מחשבותיכם": מצד ה', המדרגה העליונה היא ה"יש" האמיתי, ואילו מה שלמטה ממנה נחשב לאין, ככתוב: "להנחיל אוהבי יש". מבחינתנו, ההסתכלות הפוכה.

שלמטה הוא מושג ונראה לעין כל בשר נק' יש לגבי שלמעלה הימנו שנק' אין. שאינו מושג ונראה¹²⁵.

שנמצא למטה, והוא נתפס ונראה לעיני כל בשר, נקרא "יש" ביחס למה שלמעלה ממנו, הנקרא "אין", משום שאינו נתפס ואינו נראה.

בעינינו, מה שלמטה נתפס ונראה לכל, ולכן נראה כ"יש" ממש; ומה שלמעלה, שאינו יכולים לתפוס או לראות, נראה כ"אין".

11 וזהו עיקר המשכה של גילוי רצונו ית' למטה להיות ממטה למעלה שוה כמו מלמעלה למטה,

וזהו עיקר ההמשכה של גילוי רצונו ית' לתברך למטה: שהמבט מלמטה למעלה יהיה שווה למבט מלמעלה למטה.

המטרה העיקרית של המשכת רצונו של ה' למטה היא שהמבט מלמטה יהיה זהה למבט מלמעלה.

וכמו שמלמעלה למטה הכל בטל לפניו ית' וכאין ואפס ממש כמ"ש לך ה' הגדולה וגו'

וכשם שמלמעלה למטה הכול בטל לפניו ית' בתברך, ונחשב ממש לאין ואפס, כפי שנאמר: "לך, הוי", הגדולה וגו',

מלמעלה הכול בטל לפני ה' ונחשב לאין, כפי שהתבאר קודם בפירוש "לך, הוי", הגדולה."

וקמיה כולא חשיב¹²⁶ ממש כך יהיה בבחי' גילוי ממטה למעלה וראו כל בשר יחדיו¹²⁷ וגו' ובאו

במערות צורים¹²⁸ ובמחילות עפר מפני פחד¹²⁹ ה' וגו'

ו"לפניו הכול נחשב ממש לאין" — כך יהיה גם בגילוי מלמטה למעלה: "וכל בשר יראו יחדיו" וגו'; "ויבואו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה'" וגו',

"לפניו הכול נחשב לאין", וכך יתגלה גם מלמטה: "כל בשר יראו יחדיו", וכני האדם יתחבאו במערות מפני גדולתו של ה'.

להיות בטל אליו ית' ועד"ז הוא ההפרש בין מ"ש ייראו מה' כל הארץ¹³⁰ שהיא יראה תתאה כמו שנדמה לנו שלמטה היש.

להיות בטל אליו ית' בתברך. ועל דרך זה ההבדל בין הנאמר "ייראו מה' כל הארץ", שהיא יראה תחתונה, כפי שנדמה לנו שלמטה יש ממשות,

אז הכול יהיה בטל אליו. "ייראו מה' כל הארץ" מבטא יראה תחתונה, השייכת למבט שלנו, שבו העולם הזה נראה כ"יש" ממש.

אבל פי' יראו את¹³¹ ה' היינו שיהיה בחי' את הטפל לשם¹³² הוי' דהיינו ביטול ממש

לבין פירוש "ייראו את ה'": שתהיה בחינת "את" טפלה לשם הוי', כלומר ביטול ממש,

"ייראו את ה'", עם המילה "את", פירושו שהאדם נעשה בבחינת "את" — דבר משני וטפל לשם הוי', כפי שחכמים משתמשים במילה "את" לציון דבר המצטרף וטפל. זהו ביטול ממש.

כמו שלמעלה היש ולמטה כלא חשיבא וזהו כי אין מחסור ליראיו¹³³ שיהיה בבחי' אין וביטול ועי"ז אין מחסור כו'.

כמו שבאמת העליון הוא ה"יש", ואילו התחתון נחשב לאין. וזהו "כי אין מחסור ליראיו": שיהיו בבחינת אין וביטול, ועל ידי כך לא יחסר להם דבר וגו'.

יראה זו רואה את הדברים כפי שהם באמת: העליון הוא ה"יש" האמיתי, והתחתון נחשב לאין. זהו פירוש "כי אין מחסור ליראיו": הם מגיעים לבחינת אין וביטול, ועל ידי כך אינם חסרים דבר.

סיני, החטא ועבודת הבירור

12 ובחיי יראה עילאה זו נמשך ע"י עסק התורה שע"ז אמרו אם אין חכמה אין יראה^{134, 135} וכמ"ש לקמן בד"ה וידבר אלקים כו' אנכי הו"י.

ובחינה זו של יראה עילאה נמשכת על ידי העיסוק בתורה, ועל כך אמרו: "אם אין חכמה אין יראה", וכמו שכתוב להלן במאמר המתחיל "וידבר אלקים" וכו', "אנכי הו"י".

יראה עילאה זו באה באמצעות לימוד התורה. זהו פירוש "אם אין חכמה אין יראה": יראה עילאה תלויה בחכמת התורה.

וזהו יראו את¹³⁶ ה' קדושו שבחיי יראה זו נמשך ע"י אשר קדשנו במצותיו וזהו ויצונו כו' ליראה את ה' דוקא.

וזהו "יראו את ה' קדושו": בחינת יראה זו נמשכת מכוח "אשר קדשנו במצותיו". וזהו פירוש "ויצונו" וכו' — "ליראה את ה'" דווקא.

לכן "יראו את ה'" נאמר ל"קדושו": יראה זו נמשכת מכך ש"קדשנו במצותיו". זו גם הסיבה שהפסוק אומר שהמצוות ניתנו דווקא "ליראה את ה'", ביראה עילאה זו.

ובחיי יראה גדולה זו בבחי' גילוי רצון זה בגילוי רב ועצום היה בשעת מתן תורה ובחינה זו של יראה גדולה, עם גילוי הרצון הזה, הייתה בגילוי רב ועצום בשעת מתן תורה.

יראה גדולה זו, יחד עם גילוי רצונו של ה', האירה בגילוי עצום בשעת מתן תורה.

(עמ"ש לקמן סד"ה וידבר אלקים את כל הדברים¹³⁷ בשם הרבות יתרו פכ"ט בענין אריה שאג מי לא יירא¹³⁸ דקאי על מתן תורה) על הר סיני בקולות וברקים¹³⁹

(ראו מה שכתוב להלן בסוף המאמר המתחיל "וידבר אלקים את כל הדברים", בשם מדרש רבה, יתרו פרק כ"ט, בענין "אריה שאג מי לא יירא", שמתייחס למתן תורה), על הר סיני, בקולות וברקים,

ההערה מביאה את המדרש שמחיל את הפסוק "אריה שאג מי לא יירא" על מתן תורה. ההתגלות הייתה על הר סיני, בקולות וברקים.

ועל כל דבור פרח נשמת¹⁴⁰ עד שאמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] שפסקה זוהמת¹⁴¹ אל תקרא חרות אלא¹⁴² חירות¹⁴³ ממלאך המות ושיעבוד עד חטא העגל כו'.

ובכל דיבור ודיבור פרח נשמתם, עד שאמרו חז"ל שפסקה זוהמתם. "אל תקרי חרות אלא חירות" — חירות ממלאך המוות ומשעבוד, עד חטא העגל וכו'.

בסיני פרח נשמתם של בני ישראל, וחז"ל אומרים שפסקה זוהמתם. הם דורשים את "חרות על הלוחות" כ"חירות": חירות ממלאך המוות ומשעבוד, שנמשכה עד חטא העגל.

(ועי' [ועיין] מענין חרות על הלוחות ^{144, 145, 146, 147, 148, 149, 150} פ"ה דעירובין דני"ד סע"א [סוף עמוד א]. ¹⁵¹ ובפ"ו דאבות ¹⁵² רבות פ' משפטים ר"פ ל"ב. כי תשא פמ"א [פרק מ"א / פרשה מ"א] קנ"ו ב'. ס"פ מ"ז קס"א ג"ד. פקודי פנ"א קס"ג ד'. מצורע פי"ח קפ"ה ב'.

(ועיינו בעניין "חרות על הלוחות", עירובין פרק ה', דף נ"ד ע"א בסופו; וכן באבות פרק ו'; במדבר רבה, פרשת משפטים, תחילת פרק ל"ב; כי תשא פרק מ"א, קנ"ו ב'; סוף פרק מ"ז, קס"א ג"ד; פקודי פרק נ"א, קס"ג ד'; מצורע פרק י"ח, קפ"ה ב';

אלה מקורות מן הגמרא, מאבות וממדרש רבה לדרשת "חרות על הלוחות" כ"חירות".

נשא פ"י [פרק י' / פרשה י'] ¹⁵³ דר"מ ע"א. פ"ג רנ"ד א'. בקרבן יששכר. שלח לך פט"ז רס"ז ד'. זח"ב [זהר חלק ב'] יתרו פ"ד משפטים קי"ד ¹⁵⁴ א' תצוה קפ"ג א' בשלח מ"ה ב'. ח"א [חלק א'] בראשית דל"ז סע"ב [סוף עמוד ב] ¹⁵⁵ חיי שרה קל"א ב' ¹⁵⁶ ויקרא ד"ו ע"ב).

נשא פרק י', דר"מ ע"א; פרק י"ג, רנ"ד א', בעניין קרבן יששכר; שלח לך פרק ט"ז, רס"ז ד'; זוהר חלק ב', יתרו פ"ד; משפטים קי"ד א'; תצוה קפ"ג א'; בשלח מ"ה ב'; זוהר חלק א', בראשית דל"ז סע"ב; חיי שרה קל"א ב'; ויקרא ד"ו ע"ב).

הרשימה נמשכת במקורות נוספים ממדרש ובמקומות בוהר העוסקים באותו עניין.

ועל כן הוצרך לעבודתנו מעט מעט כו' וכמ"ש מעט מעט אגרשנו ¹⁵⁷ וגו'. וזהו יתרון מעלת נתינת התורה לישראל בשעת מתן תורה.

ולכן נדרשה עבודתנו להיות מעט מעט וכו', וכמו שכתוב: "מעט מעט אגרשנו" וגו'. וזהו היתרון שבנתינת התורה לישראל בשעת מתן תורה.

לאחר חטא העגל הסתלקה ההתגלות, ולכן עבודתנו צריכה להשיב אותה בהדרגה, "מעט מעט", כפי שהבטיח ה' לגרש את עמי כנען מעט מעט. זהו מה שנתינת התורה בסיני הוסיפה על מה שהיה לאבות.

הגם כי האבות ג"כ קיימו התורה הנה כתיב באברהם וישמור משמרתו ¹⁵⁸ שנק' משמרת מצותי ¹⁵⁹ שלא נתנה עדיין להאיר על הארץ בגילוי רב ועצום כבשעת מתן תורה

אף שגם האבות קיימו את התורה, הרי על אברהם נאמר: "וישמור משמרתו"; היא נקראה "משמרת" של מצוותי, שכן עדיין לא ניתנה להאיר על הארץ בגילוי גדול ועצום, כפי שהיה בשעת מתן תורה.

האבות קיימו את התורה, אך כמשמרת — דבר שנשמר ומוחזק למשמרת — מפני שעדיין לא ניתנה להאיר בגילוי על הארץ כפי שהאירה בסיני. בכך נענית השאלה שעלתה בתחילת המאמר.

(ועי' מענין עקב אשר שמע^{163, 162, 161, 160} כוי בשמות רבה ר"פ א'. ויקרא סוף פי' ב' שה"ש [שיר השירים] רבה בפסוק חכו ממתקים¹⁶⁴ בגמרא יומא כ"ח ב' נדרים ל"ב א' שלהי קדושין פ"ב [פרק ב'] א' ועמ"ש מזה בדי"ה משה ידבר).¹⁶⁵

(ועיינו בעניין "עקב אשר שמע" וכו', בשמות רבה, תחילת פרק א'; ויקרא רבה, סוף פרק ב'; שיר השירים רבה על הפסוק "חכו ממתקים"; בגמרא, יומא 28b; נדרים 32a; סוף קידושין, 82a; וראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "משה ידבר").

אלה מקורות במדרש ובגמרא העוסקים ב"עקב אשר שמע אברהם" — הפסוק המלמד שאברהם קיים את התורה.

ובא הדבור לא תרצח וגוי' שיומשך חיות גילוי רצונו ית' למטה אפילו בענינים אלו בשמירת לא תעשה ז.

והדיבור "לא תרצח" וכו' נאמר כדי שחיות גילוי רצונו יתברך תימשך למטה, אפילו בענינים אלה, באמצעות שמירת לאו זה.

"לא תרצח" ושאר המצוות הפשוטות נאמרו בסיני כדי שגילוי רצונו של ה' יגיע גם לענינים אלה, באמצעות שמירת האיסורים. בכך נענית השאלה השנייה: מדוע נאמרו הלכות פשוטות יחד עם גילוי גדול כל כך.

וענין לא תרצח כי הנה כתיב שופך דם האדם באדם¹⁶⁶ כי זה לעומת זה עשה אלהים¹⁶⁷ אדם בליעל¹⁶⁸ הוא היצח"ר [היצר הרע] נגד אדם דקדושה.^{169, 170}

וענין "לא תרצח": הרי נאמר "שופך דם האדם באדם", שכן "זה לעומת זה עשה אלקים": אדם בליעל, שהוא היצר הרע, עומד כנגד אדם דקדושה.

אדמו"ר הזקן מפרש את "לא תרצח" גם בעומק. הוא קורא את "שופך דם האדם באדם" יחד עם "זה לעומת זה עשה אלקים": ישנו אדם דקדושה, ומולו אדם בליעל — היצר הרע.

13 והנה ישראל עלו במחשבה¹⁷¹ ולכן הם גורמים ע"י חטאם במעשה דבור ומחשבה בחי' שפיכת דם וחיות אדם דקדושה באדם דקליפה.

והנה, ישראל עלו במחשבה [של ה']; לכן, בחטאם במעשה, בדיבור ובמחשבה, הם גורמים לבחינה של שפיכת הדם והחיות של האדם דקדושה אל האדם דקליפה.

ישראל "עלו במחשבה": שורשם הוא במחשבתו של ה'. לכן חטאיהם במעשה, בדיבור ובמחשבה "שופכים דם" במוכן רוחני, בכך שהם מעבירים את החיות של האדם דקדושה אל האדם דקליפה.

וכן עדיין בשאר עבירות לא תנאף שלא יגרמו שפע לבטלה לחיצונים. וכן לא תגנוב וגוי שהוא ע"י שמירת וזהירות מצביעות ופניות כו'.

וכן על דרך זו בשאר העבירות: "לא תנאף" — שלא יגרמו לשפע לרדת לבטלה אל החיצונים. וכן "לא תגנוב" וגוי, שהוא על ידי שמירה וזהירות מצביעות ומפניות וכו'.

כך מתפרשות גם שאר המצוות: "לא תנאף" מזהירה שלא לגרום לשפע של ה' לרדת לבטלה, אל החיצונים. את "לא תגנוב" מקיימים על ידי שמירה מפני צביעות ופניות.

14 והנה בשעת מתן תורה הדבור בעצמו גוזר אומר לא תרצח פי לשון עתיד שלא תהיה בחי' זו נראית לעולם.

והנה, בשעת מתן תורה הדיבור עצמו גזר ואמר: "לא תרצח" — כלומר, בלשון עתיד, שמדרגה זו לא תיראה לעולם.

בסיני, "לא תרצח" נאמר כגזירה בלשון עתיד: "לא תרצח", כלומר, מדרגת ה"רצח" הרוחנית הזאת לא תיראה לעולם.

כי העתיד והציווי שניהם משמשין בלשון אחד אבל לאחר החטא שהוצרך לעבודתנו הוא ע"י דבורינו שאנו מדברים דברי תורה ממשיכין מעט מעט מרצונו העליון כמ"ש ואשים דברי בפך¹⁷² ועי"ז יתמו חטאים מן הארץ.¹⁷³

הרי העתיד והציווי מתבטאים שניהם באותה צורה. אבל לאחר החטא, כשהעבודה הוטלה עלינו, היא נעשית באמצעות הדיבור שלנו: כשאנו מדברים דברי תורה, אנו ממשיכים מעט מעט מרצונו העליון, ככתוב: "ואשים דברי בפך", ועל ידי כך יתמו חטאים מן הארץ.

בעברית, העתיד והציווי מתבטאים באותה צורה. לאחר החטא העבודה הוטלה עלינו: בדיבור דברי תורה אנו ממשיכים את רצון ה' מעט מעט — "ואשים דברי בפך" — עד ש"יתמו חטאים מן הארץ".

והנה התורה שבכתב היא עץ חיים למחזיקים בה¹⁷⁴ ותורה שבעל פה נקרא בזהר אילן דטוב ורע שבו מפרידין הטוב מן הרע (וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר] באריכות באגה"ק [באגרת הקודש] ד"ה בר"מ [ברע"א מהימנא] פ' נשא והמשכילים יזהירו).

והנה, התורה שבכתב היא "עץ חיים למחזיקים בה", ואילו התורה שבעל פה נקראת בזהר "אילן דטוב ורע", מפני שעל ידה מפרידים את הטוב מן הרע (כפי שנתבאר באריכות באגרת הקודש, באגרת המתחילה "ברע"א מהימנא פרשת נשא והמשכילים יזהירו").

התורה שבכתב היא "עץ חיים", ואילו הזוהר מכנה את התורה שבעל פה "אילן דטוב ורע", משום שהלכותיה מפרידות בין הטוב לרע. אדמו"ר הזקן מפנה לדיון המפורט שלו בנושא באגרת הקודש.

כמו עד"מ בשעה שלומדין אלו טריפות בבהמה¹⁷⁵ כו' ואלו כשרות כו'. נעשה בירור והבדלה בין הטמא לטהור ויתפרדו כל פועלי און¹⁷⁶ כהמס דונג מפני אש¹⁷⁷ וגו'

כמו, למשל, כשלומדים "אלו טריפות בבהמה" וכו', "ואלו כשרות" וכו': מתבררים ונבדלים הטמא והטהור, ו"יתפרדו כל פועלי און", "כהמס דונג מפני אש" וכו',

כשלומדים אילו בהמות טריפות ואילו כשרות, הלימוד עצמו מברר ומפריד את הטהור מן הטמא. אז הרע מתפרד, "כהמס דונג מפני אש".

עד ימות המשיח שיעביר רוח הטומאה מן הארץ¹⁷⁸ וכתוב ביום ההוא יהיה¹⁷⁹ ה' אחד ושמו אחד ולמהוי אחד באחד¹⁸⁰ וזהו מצות ראייה יראה כל זכורך¹⁸¹ כדרך שבא לראות כך¹⁸² וכו'

וכך יהיה עד ימות המשיח, כאשר יעביר את רוח הטומאה מן הארץ. ונאמר: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", "ולמהוי אחד באחד". וזהו עניינה של מצוות ראייה [במקדש]: "יראה כל זכורך" — "כדרך שבא לראות כך" וכו'.

בירור זה נמשך עד ימות המשיח, כאשר ה' יעביר את רוח הטומאה, ו"ה' יהיה אחד ושמו אחד". מצוות הראייה במקדש, "יראה כל זכורך", נדרשת: "כדרך שבא לראות כך בא להיראות".

(רפ"ק [ירוש פרק קמא] דחגיגה). פ"י כשם שמלמעלה למטה קמיה כולא כלא חשיב כך הוא מלמטה למעלה כנ"ל.

(בראש פרק א' של חגיגה). פירוש הדבר: כשם שמלמעלה למטה "קמיה כולא כלא חשיב", כך גם מלמטה למעלה, כפי שנתבאר לעיל.

המקור הוא בתחילת מסכת חגיגה. משמעות הדברים היא שכשם שמלמעלה הכול נחשב לאין לפני ה', כך הדבר צריך להיראות גם מלמטה.

וזהו כי עין בעין יראו¹⁸³ שיהיה ראיית העין שלמטה שוה ומכוון לראיית העין שלמעלה ועמ"ש סד"ה וזהו "כי עין בעין יראו": ראיית העין שלמטה תהיה שווה ומכוונת לראיית העין שלמעלה. ועיין במה שכתוב בסוף המאמר המתחיל

"עין בעין יראו" פירושו שראיית העין שלמטה תתאים לראיית העין שלמעלה. מובא כאן מאמר נוסף.

כי תשמע בקול גבי לעשות הישר בעיני¹⁸⁴ ה' אך עכשיו בזמן שאין בית המקדש קיים אומרים ואין אנו יכולים לראות ולהשתחוות כו'.

"כי תשמע בקול", בעניין "לעשות הישר בעיני ה'". אבל עכשיו, בזמן שבית המקדש אינו קיים, אנו אומרים: "ואין אנו יכולים לראות ולהשתחוות" וכו'.

כעת, כשאין בית מקדש, אנו אומרים בתפילות החגים שאיננו יכולים "לראות ולהשתחוות": ההתאמה בין שתי בחינות הראייה אינה גלויה עכשיו.

15 והיינו מפני חטאינו כו'. כי עונותיכם מבדילים¹⁸⁵ ביניכם לבין אלהיכם¹⁸⁶ פיי שעון עושה הבדל

והפרש בין ראיית עין שלכם לבין ראיית עין אלהיכם שעייז קובי"ה [קודשא בריך הוא]

וזהו "מפני חטאינו" וכו'. "כי עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", כלומר, העוון יוצר הבדל והפרדה בין ראיית עיניכם לבין ראיית עינו של אלקיכם. משום כך הקב"ה

כעת איננו יכולים לראות "מפני חטאינו": "עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". החטא מפריד בין ראייתנו לבין ראיית ה', ולכן הקב"ה מסתלק למעלה.

סליק לעילא ונהר יחרב ויבש^{187, 188} יחרב בבית ראשון ויבש¹⁸⁹ בבית שני^{190, 191, 192} וכו' שאפילו בבחי' בית ראשון בחי' בראשית נמי מאמר הוא בחי' חכמה^{193, 194} יחרב ויסתלק בחי' המשכת גילוי אלהות ית' ומכ"ש [ומכל שכן] שיבש בבית שני

מסתלק למעלה, ו"הנהר יחרב ויבש": "יחרב" בבית ראשון, ו"יבש" בבית שני וכו'. שכן אפילו בבחינת בית ראשון, בבחינת "בראשית נמי מאמר הוא", שהיא בחינת חכמה, הנהר "יחרב", ובחינת המשכת גילוי האלוקות ית' מסתלקת; ועל אחת כמה וכמה שהוא "יבש" בבית שני,

"הנהר יחרב ויבש" מתייחס לשני בתי המקדש: בבית הראשון הוא "יחרב", ובבית השני הוא "יבש". אפילו בבית הראשון, המקביל לחכמה ולבחינת "בראשית נמי מאמר הוא", פסקה המשכת האלוקות.

שהוא בחי' גילוי המדות שבלבבו (ועיין מענין זה בזהר בראשית ד"ו ע"ב¹⁹⁵ ודכ"ו ע"א¹⁹⁶ ובפ' שמות ד"ט ע"ב)¹⁹⁷

שהיא בחינת גילוי המדות שבלבו (ועיינו בעניין זה בזהר, בראשית, דף ו ע"ב ודף כו ע"א, ובפרשת שמות, דף ט ע"ב).

על אחת כמה וכמה בבית השני, שהיה גילוי המדות, התכונות "שבלבו". מובאים כאן שלושה מקומות בזהר העוסקים בנושא.

והדבר תלוי בתשובה (עמ"ש ע"פ כי ההרים ימוש)¹⁹⁸ שע"י התשובה ומעשים טובים יתגלה האור כי טוב¹⁹⁹

והדבר תלוי בתשובה (ראו מה שכתוב על הפסוק "כי ההרים ימוש"), שכן על ידי התשובה ומעשים טובים יתגלה "האור כי טוב";

הכול תלוי בתשובה: על ידי תשובה ומעשים טובים יתגלה מחדש "האור כי טוב".

והיינו ע"י מרירות נפשו בהיותו ממארי דחושבנא כמו שהיה במצרים כמ"ש וימררו את חייהם²⁰⁰

בעבודה קשה וגוי. ואזי זכו ותעל שועתם²⁰¹ אל

ה':^{202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222}

וזה נעשה על ידי מרירות נפשו, כשהוא ממארי דחושבנא, כפי שהיה במצרים, כמו שכתוב: "וימררו את חייהם בעבודה קשה" וגוי. ואז זכו, ו"ותעל שועתם אל ה'".

התשובה הזאת באה מתוך מרירות הנפש, כאשר האדם הוא ממארי דחושבנא — עושה חשבון נפש כן עם עצמו. כך היה במצרים: מרירות העבודה הביאה לכך ששועתם עלתה אל ה', והם נגאלו.

16 קיצור. שתכלית ענין התורה והמצוות ליראה את ה' יראו את ה' קדושיו. והיינו הגילוי כמו שלמעלה היש ולמטה כאין ואפס ממש וכנ"ל כפי' לך ה' הגדולה.

סיכום. תכלית עניינם של התורה והמצוות היא "ליראה את ה'": "יראו את ה' קדושיו". כלומר, הגילוי כפי שהוא [באמת]: למעלה הוא ה"יש", ולמטה הוא כאין וכאפס ממש, כפי שהוסבר לעיל בפירוש "לך ה' הגדולה".

סיכום חלקו השלישי של המאמר נפתח בכך שתכלית התורה והמצוות היא היראה העליונה של "יראו את ה' קדושיו". זהו גילוי הדברים כפי שהם באמת: העליון הוא ה"יש" האמיתי, ואילו התחתון הוא אין ואפס, כפי שהוסבר על הפסוק "לך ה' הגדולה".

וגילוי זה היה בשעת מ"ת [מתן תורה]. וזהו היתרון על קיים אברהם כו'. לא תרצח לא תנאף.

גילוי זה היה בשעת מתן תורה, וזהו היתרון על פני קיום התורה בידי אברהם וכו'. "לא תרצח; לא תנאף":

גילוי זה התרחש במתן תורה, והוא מה שהוסיף מעמד הר סיני על קיום התורה בידי האבות. מכאן עובר הסיכום אל "לא תרצח; לא תנאף".

ל' [לשון] ציווי ולי' [ולשון] הבטחה. ועכשיו הבירור ע"י דבור התורה וזהו כדרך שבא לראות. ואין אנו יכולים כו' וענין תשובה:

לשון ציווי ולשון הבטחה. וכעת הבירור נעשה באמצעות דיבור דברי תורה. וזהו "כדרך שבא לראות". ו"אין אנו יכולים" וכו', וענין התשובה.

הדברים הם גם ציווי וגם הבטחה. בעקבות החטא, בירור הטוב מן הרע נעשה באמצעות אמירת דברי תורה; הדבר קשור ל"כדרך שבא לראות", לאמירתנו "אין אנו יכולים", ולתשובה.

נשמע, נעשה והאהבה המסותרת

17 ד והנה בחי' ראייה זו וביטול זה הוא נקרא לשמוע בקול דברו בחי' שום תשים עליך מלך²²³ וגוי לשמוע בקולו ולדבקה בו^{224, 225} וליבטל אליו ית'

4. בחינה זו של ראייה וביטול נקראת "לשמוע בקול דברו", והיא בחינת "שום תשים עליך מלך" וגוי: "לשמוע בקולו ולדבקה בו" ולהיות בטלים אליו יתברך.

סעיף 4 מכנה את הראייה והביטול האלה "לשמוע בקול דברו". זהו המעמד של "שום תשים עליך מלך": לשמוע בקולו, לדבוק בו ולהיות בטלים אליו.

(וזהו פי' לשמוע בקול דברו.²²⁶ דברו ממש ע"ד מ"ש לע"ל [לעתיד לבוא] וראו כל בשר²²⁷ יחדו כי פי ה' דבר היינו ולא יכנף עוד מוריך²²⁸ שלא יהיה עוד לבושים המסתירים על הדבור עליון להיות נראה העולם ליש ודבר נפרד

(וזהו פירוש "לשמוע בקול דברו": לדברו ממש, על דרך מה שכתוב על זמן הגאולה: "וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר", כלומר, "ולא יכנף עוד מוריך" — לא יהיו עוד לבושים המסתירים את הדיבור העליון, וגורמים לעולם להראות כ"יש" וכדבר נפרד,

"דברו" פירושו דברו ממש. בזמן הגאולה "וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר", ו"מוריך" לא יהיה עוד מכוסה: שום לבוש לא יסתיר את הדיבור האלוני, שכיום גורם לעולם להראות כדבר נפרד.

כי אם יראו הכל איך שדבר ה' הוא המהווה ומחיה וכולא קמיה כאין ואפס ממש וכמ"ש בס"ב [בספר של בינונים] פ"כ וכ"א ועמ"ש מזה סדי"ה והניף ידו על הנהר.^{229, 230} וזהו פי' לשמוע בקול דברו דגבי מתן תורה.

אלא הכול יראו כיצד דבר ה' הוא המהווה ומחיה, ושהכול לפניו כאין וכאפס ממש, כמו שכתוב בספר של בינונים, פרקים כ' וכ"א; וראו גם מה שכתוב על כך בסוף המאמר המתחיל "והניף ידו על הנהר". וזהו פירוש "לשמוע בקול דברו" בהקשר של מתן תורה.

כולם יראו שדבר ה' הוא המהווה את הכול ומחיה אותו, ושהכול לפניו כאין, כפי שמוסבר בתניא בפרקים כ' וכ"א. זהו פירוש "לשמוע בקול דברו" במעמד הר סיני.

ופי' בקול דברו יובן ע"ד מ"ש בד"ה כי תשמע בקול ומשם יובן איך שגם עכשיו שייך בחי' זו ע"י עסק התורה וכמ"ש בענין אם אין חכמה אין יראה כו' כנ"ל).

ופירוש "בקול דברו" יובן על דרך מה שכתוב במאמר המתחיל "כי תשמע בקול"; ומשם יובן כיצד גם עכשיו שייכת בחינה זו באמצעות העיסוק בתורה, כמו שכתוב בעניין "אם אין חכמה אין יראה" וכו', כנזכר לעיל).

גם עכשיו בחינה זו פתוחה לפנינו באמצעות לימוד התורה, כפי שנאמר בעניין "אם אין חכמה אין יראה".

אך צריך להקדים לזה להיות בחי עושי דברו כי הנה מלכותך מלכות²³¹ כל עולמים כתיב שכל העולמות עליונים ותחתונים קיומם והתהוותם מאין ליש הוא מבחי מלכותו ית'.

אך תחילה צריך להיות בבחינת "עושי דברו". הרי כתוב: "מלכותך מלכות כל עולמים" — קיומם והתהוותם של כל העולמות, העליונים והתחתונים, מאין ליש, הם מבחינת מלכותו יתברך.

אך תחילה צריך להיות "עושי דברו". כל העולמות, העליונים והתחתונים, מתקיימים ומתהווים מאין ליש ממלכותו של ה', כפי שאומר הפסוק: "מלכותך מלכות כל עולמים".

ולכאורה אי"כ איך יתכן להיות מלך שמו נקרא עליהם. אבל הענין שעיי תורה ומצות ממשיכין בחינת רצון העליון להיות מלך שמו נקרא וזהו קדשנו במצותיו.

ולכאורה, אם כן, כיצד ייתכן שיהיה "מלך שמו נקרא עליהם"? אלא הענין הוא שעל ידי התורה והמצוות ממשיכים את בחינת הרצון העליון, כדי שיהיה "מלך שמו נקרא". וזהו [פירוש] "קדשנו במצותיו".

לכאורה קשה להבין כיצד "מלך שמו נקרא" על העולמות. התשובה היא שעל ידי התורה והמצוות ממשיכים את הרצון העליון, וכך "מלך שמו נקרא"; זהו "קדשנו במצותיו".

וזהו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם פיי שיברך וימשיך בחי אתה בחי חסד להיות מלך העולם עיי שהויי אלהינו ואנחנו בטלים אליו וקדשנו במצותיו

וזהו [פירוש] "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם": לברך ולהמשיך את בחינת "אתה", בחינת חסד, כדי שתהיה "מלך העולם", על ידי שהויי הוא אלקינו, ושאונו בטלים אליו, ו"קדשנו במצותיו".

גם נוסח הברכה מבטא את אותו רעיון: "ברוך" פירושו המשכה, ו"אתה" הוא בחינת חסד, הנמשכת כדי להיות "מלך העולם". הדבר נעשה כאשר הויי הוא "אלקינו", כאשר אנו בטלים אליו ומקיימים את מצותיו.

(ועמ"ש מזה ג"כ בד"ה תקעו בחודש שופר²³² וסד"ה ביום השמיני שלח.²³³ וזהו ענין עושי דברו וזהו אל תקרי בניך אלא בוניך²³⁴ שבונים מדת מלכותו ית' עיי שממשיכים רצון העליון ב"ה להיות גילוי מלכותו ית'),

(וראו גם מה שכתוב על כך במאמר המתחיל "תקעו בחודש שופר" ובסוף המאמר המתחיל "ביום השמיני שלח". וזהו ענין "עושי דברו", וזהו [פירוש] "אל תקרי בניך אלא בונים" הם בונים את מידת מלכותו יתברך על ידי שהם ממשיכים את הרצון העליון, ברוך הוא, כדי שתתגלה מלכותו יתברך.)

זהו ענין "עושי דברו". חז"ל דורשים "אל תקרי בניך אלא בונים": ישראל בונים את מלכותו של ה' בכך שהם ממשיכים את הרצון העליון, כדי שמלכותו תתגלה.

והנה הכח הזה שניתן לבניי [לבני ישראל] עם קרובו²³⁵ להיות הגורם להמשיך רצונו ית' הוא עיי שגילה רז זה לבני²³⁶ שכל אחד מישראל יש לו בהסתר ובהעלם האהבה המסותרת לה'

והנה, הכוח הזה שניתן לבני ישראל, "העם הקרוב אליו", להיות הגורם להמשכת רצונו יתברך, הוא בכך שגילה "סוד זה לבניי": שלכל אחד מישראל יש, בהסתר ובהעלם, אהבה מסותרת לה';

לבני ישראל, "העם הקרוב אליו", יש כוח להמשיך את רצון ה' בזכות "הסוד שגילה לבניי": בכל יהודי טמונה אהבה מסותרת לה'.

וצריך להוציאה מהעלם אל הגילוי ביגיעת נפש וביגיעת בשר כמו שהיה במצרים וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים²³⁷ וגו'

וצריך להוציאה מן ההעלם אל הגילוי, ביגיעת הנפש וביגיעת הבשר, כפי שהיה במצרים: "וימררו את חייהם בעבודה קשה, בחומר ובלבנים" וגו'.

יש להוציא את האהבה הזאת מן ההעלם אל הגילוי באמצעות יגיעת הנפש ויגיעת הגוף. במצרים הייתה זו העבודה הקשה "בחומר ובלבנים".

ואמרו בזהר בחומר דא²³⁸ קל וחומר ובלבנים דא ליבון הלכתא^{239, 240} שעיי עסק התורה בעיון ובעומק.²⁴¹

ואמרו בזהר: "בחומר" — זה קל וחומר; "ובלבנים" — זה ליבון הלכתא, שנעשה על ידי העיסוק בתורה בעיון ובעומק.

הזהר דורש את "חומר" כקל וחומר, כלומר הסקת מסקנה מן הקל אל החומר, ואת "לבנים" כליבון הלכתא, כלומר בירור ההלכה. היגיעה שמגלה את האהבה המסותרת היא לימוד תורה מעמיק ומדוקדק.

18 ועדיי נתקן לנו התפלה למסור נפשו באחד^{242, 243} והעיקר למסור הרצון להיות ביטול הרצון מפני רצונו^{244, 245} ית' בסור מרע ועשה טוב וקדש עצמך במותר לך²⁴⁶ וכן בעסק התורה יותר מרגילותו

ובדומה לכך נתקנה לנו התפילה: למסור את הנפש באמירת "אחד"; ובעיקר, למסור את הרצון, כלומר לבטל את הרצון מפני רצונו יתברך — בסור מרע ובעשה טוב, ב"קדש עצמך במותר לך", וכן בעיסוק בתורה מעבר להרגלו;

התפילה נתקנה לאותה מטרה. בקריאת שמע מוסרים את הנפש באמירת "אחד", ובעיקר מוסרים את הרצון ומניחים אותו מפני רצון ה': בסור מרע, בעשה טוב, בפרישה גם מדברים המותרים, ובלימוד תורה מעבר להרגל.

כי העסק התורה אשר לפי הרגילות הוא דרך הטבע והוא כמצות אנשים מלומדה²⁴⁷ ועייז אי אפשר לעורר המשכת הרצון העליון שהוא נקרא טמירא דכל טמירין²⁴⁸ (עי' [עיינ] בזח"ב [בזהר חלק ב'] ס"פ יתרו דף פ"ט ע"א)

שהרי עיסוק בתורה מתוך הרגל הוא דרך הטבע, והוא כ"מצוות אנשים מלומדה", ובאמצעותו אי אפשר לעורר את המשכת הרצון העליון, הנקרא "טמירא דכל טמירין" (ראה זוהר ח"ב, סוף פרשת יתרו, דף פ"ט ע"א),

לימוד תורה הנעשה מתוך הרגל בלבד הוא בגדר "טבע", כמו "מצוות אנשים מלומדה". אין בכוחו לעורר את הרצון העליון, שהזוהר מכנה "טמירא דכל טמירין" — הנסתר מכל הנסתרים.

אלא עיי התעוררות מקרב איש ולב עמוק²⁴⁹ למעלה מהטבע שעייז יצא מנרתיקו מהעלם אל הגילוי אלא רק על ידי התעוררות "מקרב איש ולב עמוק", למעלה מן הטבע; התעוררות זו מוציאה אותו מנרתיקו, מן ההעלם אל הגילוי.

רק התעוררות של "מקרב איש ולב עמוק", למעלה מן הטבע, מוציאה את האהבה הנסתרת "מנרתיקה" ומביאה אותה מן ההעלם אל הגילוי.

ולכן עתה בזמן שאין בהמ"ק [בית המקדש] חובה עלינו מצות התפלה²⁵⁰ שבשעת התפלה כל בעל נפש יתלהב בנפשו לעורר לבבו לה' שעייז יוכל אח"כ להמשיך הרצון העליון עיי עסק התורה

ולכן, בזמן הזה, כשאין בית המקדש קיים, מצוות התפילה מוטלת עלינו: בשעת התפילה כל בעל נפש יתלהט בנפשו ויעורר את לבו לה', וכך יוכל לאחר מכן להמשיך את הרצון העליון באמצעות העיסוק בתורה;

כעת, כשאין בית המקדש קיים, התפילה היא חובה. בתפילה כל אדם מלהיט את נפשו ומעורר את לבו לה', כדי שלאחר מכן יוכל לימוד התורה שלו להמשיך את הרצון העליון.

אלא אי"כ מי שתורתו אומנתו²⁵¹ דנשמתי [דנשמתי] אחידא ביי [ביה] להיטא ביי [ביה]²⁵² כמ"ש במ"א שהוא פטור מתפלה מפני שא"צ [שאינ צריך / שאינו צריך] הכנה לעורר לבבו כו' כמ"ש במ"א.

אלא אם כן מדובר במי שתורתו אומנתו, שנשמתו אחוזה בו ולוהטת בו, ככתוב כמקום אחר; הוא פטור מתפילה, משום שאינו זקוק להכנה כדי לעורר את לבו וכי, ככתוב במקום אחר.

החריג הוא מי שתורתו היא כל עיסוקו, כמו אותם המתוארים בתלמוד בשבת יא ע"א, שנשמתם, בלשון הזוהר, אחוזה בה' ולוהטת בו. הוא אינו זקוק להכנה כדי לעורר את לבו, ולכן פטור מתפילה.

תשובה ומדוע נעשה קודם

19 וזהו בחיי תשובה ובמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד דמשכין בחילא יתיר²⁵³ מהעלם אל הגילוי.

וזהו בחינת תשובה; "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד", משום שהם מושכים בעוצמה יתרה מן ההעלם אל הגילוי.

מסירות זו היא תשובה. חז"ל אומרים שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבו עומדים בעלי תשובה, והזהר מסביר מדוע: הם מושכים בעוצמה יתרה ומביאים את מה שהיה נסתר לידי גילוי.

וזהו יפה שעה אחת בתשובה²⁵⁴ ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עולם הבא²⁵⁵ לפי שבחיי עוה"ב [עולם הבא] הוא מה שנהנין מזיו השכינה²⁵⁶

וזהו [פירוש] "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", משום שבחינת העולם הבא היא ההנאה מזיו השכינה,

לכן אומרת המשנה ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יפה מכל חיי העולם הבא. העולם הבא הוא הנאה מזיו השכינה.

דהיינו בבחי' מה שהוא בחיי גילוי ההתפשטות משא"כ ע"י הבעל תשובה נמשך ממקורא דכולא טמירא דכל טמירין כנ"ל

כלומר, מבחינת גילוי ההתפשטות; ואילו באמצעות בעל התשובה נמשכת ההשפעה ממקור הכול, "הנסתר מכל הנסתרים", כפי שהוזכר לעיל;

הזיו הזה הוא רק ההתפשטות הגלויה של האלוקות. התשובה ממשיכה ממקור הכול, "הנסתר מכל הנסתרים" — הרצון העליון עצמו.

והיינו ע"י דאתכפיא²⁵⁷ הסט"א [הסטרא אחרא] ואתהפכת חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא כי הנה החשך יכסה ארץ²⁵⁸ שלא יאיר בגילוי רב למטה כמו למעלה כנ"ל.

וזה נעשה על ידי הכנעת הסטרא אחרא והפיכת החושך לאור והמר למתוק. שהרי "החושך יכסה ארץ", ולכן למטה אין האור מאיר בגילוי רב כפי שהוא מאיר למעלה, כפי שהוזכר לעיל.

התשובה פועלת על ידי הכנעת הסטרא אחרא והפיכת החושך לאור והמר למתוק. בדרך כלל "החושך מכסה את הארץ", ולכן אור ה' אינו מאיר למטה בגילוי רב כפי שהוא מאיר למעלה.

אלא לפי סדר ההשתלשלות והתלבשות בכיסויים רבים וא"כ גילוי למטה לפי ערך המקבלים. משא"כ כד אתכפא סט"א [סטרא אחרא] וכו' אזי למעלה ולמטה שוין.

אלא שהאור יורד לפי סדר ההשתלשלות ומתלבש בכיסויים רבים, ולכן גילוי למטה הוא לפי מידת יכולתם של המקבלים. ואילו כאשר הסטרא אחרא נכפית וכו', אזי למעלה ולמטה שווים.

בדרך כלל האור יורד רק דרך ההשתלשלות, כשהוא עטוף בכיסויים רבים, ולכן הוא מתגלה למטה רק במידה שהמקבלים יכולים להכיל. כאשר הסטרא אחרא נכפית, למעלה ולמטה נעשים שווים.

כמ"ש כי עין בעין יראו²⁵⁹ וגו' וכתוב ביום ההוא יהיה²⁶⁰ ה' אחד ושמו אחד למהוי אחד באחד כנ"ל וזהו בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע²⁶¹ שבח"י נעשה

כמו שכתוב: "כי עין בעין יראו" וגו', וכן כתוב: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" — "להיות אחד באחד", כפי שהוזכר לעיל. וזהו [פירוש] "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע": בחינת "נעשה",

זהו "עין בעין יראו" ו"הוי יהיה אחד ושמו אחד". כעת חוזר אדמו"ר הזקן למילות הפתיחה של המאמר: ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע".

שהוא ענין המשכת רצונו ית' להיות מלך העולם ע"י מעשה המצות אשר קדשנו במצותיו הוא תחלה לבח"י נשמע שהוא בח"י ביטול במציאות אליו ית' שבח"י נשמע נמשך מבח"י נעשה כנ"ל

שהיא ענין המשכת רצונו ית' להיות "מלך העולם" באמצעות עשיית המצוות — "אשר קדשנו במצוותיו" — קודמת לבחינת "נשמע", שהיא ביטול במציאות אליו ית'; שכן בחינת "נשמע" נמשכת מבחינת "נעשה", כפי שהוזכר לעיל.

"נעשה" פירושו להמשיך את רצון ה', כדי שיהיה "מלך העולם", באמצעות עשיית המצוות. הוא קודם משום ש"נשמע" — ביטול עצם המציאות לפניו — נמשך מתוך "נעשה", כפי שהוסבר לעיל.

(ועיין במדרש פ' ויקרא²⁶² רבה ר"פ א' וס"פ ה' מענין גבורי כח עושי דברו.^{263, 264, 265} ועיין בזח"ג [בזהר

חלק ג] פ' בלק דקצ"א ע"א מענין זה ובפ' לך לך ד"צ ע"א) והיינו ע"י שגילה רז זה לבני כו'

(ועיינו במדרש ויקרא רבה, בתחילת פרשה א' ובסוף פרשה ה', בענין "גיבורי כוח עושי דברו"; ועיינו בזוהר חלק ג', פרשת בלק, דף קצ"א ע"א, בענין זה, ובפרשת לך לך, דף צ' ע"א.) וזהו על ידי שגילה "רז זה לבני" וכו',

הערת אגב זו מביאה מקורות במדרש ובזוהר לענין "גיבורי כוח עושי דברו". כל זה נעשה באמצעות גילוי "רז זה לבני": האהבה המסותרת שבתוך כל יהודי.

שהוא ע"י יגיעת נפש ויגיעת בשר להוציא מהעלם אל הגילוי כנ"ל ובאתערותא דלתתא אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] לעורר המשכת רצון העליון בחינת טמירא דכל טמירין כנ"ל ועיין בפי בהר דק"ח ע"ב ברחימו דלבייהו לאתקרבא לקוב"ה [לקודשא בריך הוא] אקדימו עשיה לשמיעה.^{266, 267}

וזה נעשה באמצעות יגיעת הנפש ויגיעת הבשר, כדי להוציא מן ההעלם אל הגילוי, כנזכר לעיל; ו"באתערותא דלתתא [באה] אתערותא דלעילא", לעורר את המשכת הרצון העליון, בחינת "טמירא דכל טמירין", כנזכר לעיל. ועיין בפרשת בהר, 108b: "מתוך אהבת לבם להתקרב להקדוש ברוך הוא, הקדימו עשייה לשמיעה".

האהבה מתגלה באמצעות יגיעת הנפש והגוף, ואתערותא דלתתא זו מביאה לאתערותא דלעילא, שממשיכה את הרצון העליון, "טמירא דכל טמירין". הוזהר בפרשת בהר אומר את אותו רעיון: מתוך אהבת לבם להתקרב לה', הקדימו ישראל עשייה לשמיעה.

20 וכמ"ש במ"א. ועיין בד"ה יביאו לבוש מלכות.²⁶⁸ ועיין מ"ש מענין בשעה שהקדימו ישראל נעשה בד"ה צאינה וראינה.²⁶⁹

כפי שנכתב במקום אחר. ראו גם את המאמר הפותח במילים "יביאו לבוש מלכות". ראו גם את מה שנכתב בענין "בשעה שהקדימו ישראל נעשה", במאמר הפותח במילים "צאו וראו".

מובאים כאן מאמרים נוספים העוסקים בנושא: המאמר "יביאו לבוש מלכות", והמאמר "צאו וראו", העוסק באותו מאמר חז"ל על הקדמת "נעשה" ל"נשמע".

לא זו מחבבה ואפשר לומר פי' שהקדימו נעשה היינו שבחינת ביטול דנעשה להיות בטל לבעל הרצון. [על] "לא זו מחבבה". אפשר לומר שמשמעות הקדמת "נעשה" היא שבחינת הביטול שב"נעשה" היא להתבטל לבעל הרצון,

"לא זו מחבבה" הוא חלק מההפניה. לאחר מכן מציע אדמו"ר הזקן פירוש נוסף: הקדמת "נעשה" פירושה הביטול שבעשייה — התבטלות למי שרצונו הוא הנעשה.

הוא עולה לבחי' מחשבה קדומה הנקרא בקדמין ברא שהוא למעלה מבחי' חכמה והוא מקור התורה והמצות כמבואר למעלה. ועמ"ש בד"ה ביום השמיני שלח^{270, 271} בענין פי' וקדם צרתני:²⁷²

עולה לבחינת המחשבה הקדומה, הנקראת "בקדמין ברא" — בראשונה ברא, שהיא למעלה מבחינת חכמה; והיא מקור התורה והמצוות, כפי שהתבאר לעיל. ראו גם את מה שנכתב במאמר הפותח במילים "ביום השמיני שלח", בענין פירוש "וקדם צרתני".

הביטול הזה עולה למחשבה הקדומה, "בקדמין ברא" — בראשונה ברא, שהיא למעלה מחכמה ומקור התורה והמצוות, כפי שהתבאר בחלק 1. נמצא ש"נעשה" מגיע למעלה מ"נשמע".

21 קיצור. (ובחי ביטול זה נקי לשמוע בקול דברו וצריך להקדים להיות עושי דברו להמשיך הרצון

בהדבור עליון והיינו ע"י גילוי אהבה המסותרת בחי ביטול רצון שע"י מעורר גילוי רצון העליון

סיכום. (בחינה זו של ביטול נקראת "לשמוע בקול דברו", ויש להקדים לה את "עושי דברו": להמשיך את הרצון אל הדיבור העליון. הדבר נעשה באמצעות גילוי האהבה המסותרת, בחינת ביטול הרצון, שבאמצעותו מעוררים את גילוי הרצון העליון.

סיכום סעיף 4: ביטול זה הוא "לשמוע בקול דברו", ויש להקדים לו את "עושי דברו", כלומר להמשיך את הרצון אל הדיבור העליון. הדבר נעשה באמצעות גילוי האהבה המסותרת ויותר על הרצון האישי, שמעוררים את גילוי הרצון העליון.

ולכן יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט [ומעשים טובים] בעוה"ז כו' שע"י ממשיך מלמעלה מסדר ההשתלשלות להיות הגילוי למטה כמו למעלה, וזהו ענין שהקדימו נעשה לנשמע. שבחי נשמע נמשך מבחי נעשה שעולה לבחי רצון העליון בחי בקדמין ברא):

לכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה" וכו', שכן באמצעותם ממשיכים מלמעלה מסדר ההשתלשלות, כדי שהגילוי למטה יהיה כמו למעלה. וזהו ענין הקדמת "נעשה" ל"נשמע": בחינת "נשמע" נמשכת מבחינת "נעשה", העולה לבחינת הרצון העליון, לבחינת "בקדמין ברא".

זו הסיבה ששעה אחת של תשובה בעולם הזה יפה יותר מחיי העולם הבא: היא ממשיכה ממעל לסדר העולמות, כך שהגילוי למטה יהיה כמו למעלה. זו גם הסיבה ש"נעשה" קודם ל"נשמע": השמיעה נמשכת מן העשייה, העולה אל הרצון העליון, "בקדמין ברא".

קטע 8 • 221-26

משה, "גיבורי כח" ועירו של ה'

22 ה וביאור הענין ע"פ מ"ש ברבות ר"פ ויקרא או שמא משוי שקשה לסי"ר נוח לאחד כו'

5. וביאור הענין, על פי מה שכתוב במדרש רבה בתחילת פרשת ויקרא: "או שמא משא שקשה לשש מאות אלף, קל לאחד?" וכו';

סעיף 5 מוסיף ומבאר על פי המדרש שבתחילת ויקרא רבה. בדרך כלל, משא כבד מדי לאדם אחד נעשה קל כשנושאים אותו רבים, אבל כאן משא שהיה כבד מדי לשש מאות אלף היה קל לאחד — למשה.

אם יוספים אנחנו²⁷³ לשמוע כו' ומשה שומע כו' וע"ש שעד"י פי גבורי כח כו' לשמוע כו' ע"ש.²⁷⁴

"אם יוספים אנחנו לשמוע" וכו'; "ומשה שומע" וכו'. ועיינו שם, שמפרש בדרך זו גם את "גיבורי כוח" וכו', "לשמוע" וכו'. עיינו שם.

כל ישראל אמרו בסיני: "אם יוספים אנחנו לשמוע את הקול... ומתנו", ואילו משה שמע את קול הדיבור עצמו ונשאר בחיים. אותו מדרש מפרש בדרך זו גם את "גיבורי כוח... לשמוע".

23 והענין דמבואר במ"א פ' מטות ע"פ לאמר זה הדבר ²⁷⁵ כו' ענין משה נתנבא בזה כו' גילוי קדש העליון משא"כ בחי' כה כדמותנו כו' ע"ש.

והענין הוא כפי שמבואר במקום אחר, בפרשת מטות, על הפסוק "לאמור: זה הדבר" וכו': ענינו של "משה נתנבא בזה" וכו' — גילוי הקדושה העליונה, בניגוד לבחינת "כה", "כדמותנו" וכו'. עיינו שם.

במקום אחר, בפרשת מטות, מסביר אדמו"ר הזקן שמשה התנבא ב"זה" — בגילוי הקדושה העליונה — ואילו שאר הנביאים התנבאו ב"כה", בבחינת "כדמותנו".

וזה היה הגילוי במתן תורה וזה הי' [היה] קשה לס"ר נשמות לקבל כי גילוי אור א"ס עדי"ז מאיר רק בחכמה עילאה שמשם בחי' משה

וזה היה הגילוי במתן תורה, והיה קשה לשש מאות אלף הנשמות לקבלו; שכן גילוי אור אין סוף באופן זה מאיר רק בחכמה העליונה, שממנה נמשכת בחינת משה,

הגילוי העליון הזה היה במעמד הר סיני, והיה קשה לשש מאות אלף הנשמות לשאת אותו. אור אין סוף מאיר באופן זה רק בחכמה העליונה, שהיא שורשו של משה.

כי חכמה כח מה ²⁷⁶ והוא מ"ש במשה ונחנו מ"ה [מה]. ²⁷⁷ משא"כ בס"ר נשמות ששרשן מו"ק [מו' קצוות] שהן המדות שלמטה מבחי' חכמה.

כי חכמה היא כוח"מה, וזהו שנאמר על משה: "ונחנו מה". לעומת זאת, שש מאות אלף הנשמות, שורשן משש הקצוות, שהן המדות שמתחת לבחינת חכמה.

חכמה היא כוח"מה — ביטול מוחלט — כפי שאמר משה: "ונחנו מה". שורשן של שש מאות אלף נשמות ישראל הוא בשש הקצוות, המדות שמתחת לחכמה.

24 ולכן פרחו נשמתן כמ"ש נפשי יצאה בדברו ²⁷⁸ וכמ"ש ברכות בשה"ש [בשיר השירים] ע"פ חכו ממתקים. ²⁷⁹ כי גילוי בחי' זו זהו

לכן נשמתם פרוחה, כמו שכתוב: "נפשי יצאה בדברו", וכמו שכתוב במדרש רבה על שיר השירים, על הפסוק "חכו ממתקים". שכן גילוי בחינה זו הוא

לכן פרוחה נשמתם של בני ישראל במעמד הר סיני: "נפשי יצאה בדברו". הגילוי היה של הדברים כפי שהם באמת.

כמו שלמעלה היש ולמטה בחי' אין ואפס ממש ועיין מזה בסש"ב [בספר של בינונים] ר"פ ל"ד וס"פ ל"ו.

כמו שבאמת, למעלה הוא ה"יש", ואילו למטה הוא בחינת אין ואפס ממש. ועיינו על כך בספר של בינונים, בתחילת פרק ל"ד ובסוף פרק ל"ו,

הדבר הראה שהעליון הוא ה"יש" האמיתי, ואילו התחתון הוא אין ואפס. התניא דן בכך בפרקים ל"ד ול"ו.

שעיקר גילוי זה הוא בחכמה עילאה כמשי"ש [כמה שכתוב שם] פלי"ה בהגי"ה [בהגהה]. וזהו הנקרא לשמוע בקול דברו, שרק משה יוכל לשמוע.²⁸⁰

שעיקר גילוי זה הוא בחכמה עילאה, כפי שנכתב שם בפרק ל"ה, בהגהה. וזה נקרא "לשמוע בקול דברו", שרק משה היה יכול לשמוע.

כפי שנאמר בהגהה בתניא, פרק ל"ה, גילוי זה הוא בעיקר בחכמה עילאה. הוא נקרא "לשמוע בקול דברו", ורק משה היה יכול לשמוע אותו.

ועמ"ש בד"ה בפ"י כי תשמע בקול מפתחות הפנימי [הפנימיות / הפנימית] כו' ובסידור בד"ה אדני שפתי תפתח²⁸¹ בפ"י בקול דברי אלקים חיים וע"פ קול דודי הנה זה בא מדלג²⁸² כו'.

ועיינו במה שנכתב במאמר על פירוש "כי תשמע בקול", בעניין "מפתחות הפנימיים" וכו'; וכן בסידור, במאמר הפותח "אדני שפתי תפתח", בפירוש "בקול דברי אלקים חיים", ועל הפסוק "קול דודי, הנה זה בא, מדלג" וכו'.

מובאים כאן מקורות נוספים לדיון ב"קול": המאמר על "כי תשמע בקול" ועל "מפתחות הפנימיים", והמאמר בסידור על "בקול דברי אלקים חיים" ועל "קול דודי".

והיינו ע"י שהי' [שהיה] בחי' גבורי כח. וע' בגמרא שבת פ"י [פרק י' / פרשה י'] [דצ"ב א'] ופ"ד דנדרים (דל"ח ע"א)

וזה היה מפני שהיה בו ענין "גיבורי כוח". ועיינו בגמרא שבת, פרק י' (דף צ"ב ע"א), ובפרק ד' של נדרים (דף ל"ח ע"א),

משה היה יכול לשמוע מפני שהיה "גיבור כוח". הגמרא בשבת ובנדרים אומרת שהשכינה שורה רק על מי שהוא גיבור ובעל קומה, כפי שהיה משה.

לפי שהיה בעל קומה עשר אמות דהיינו שמאיר בו עשר ספירות עליונות דאצילות שראשיתן היא חכמה עילאה.

מפני שהיה בעל קומה של עשר אמות; כלומר, שהאירו בו עשר הספירות העליונות של אצילות, שראשיתן בחכמה עילאה.

משה היה בגובה עשר אמות, ופירוש הדבר שעשר הספירות העליונות של אצילות האירו בו, ובראשן חכמה עילאה.

והיינו כי כח זהו בחי' חכמה כח מ"ה [מה] ומשם נמשך כח הביטול למס"נ [למסירות נפש]. (ועמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' פנחס דף ר"כ בפ"י העונה אישר"מ [אמן יהא שמיה רבא מברך]²⁸³ בכל כחו).

וזהו מפני שכוח הוא בחינת חכמה, כוח מ"ה, ומשם נמשך כוח הביטול למסירות נפש. (ועיינו במה שכתב הרמ"ז בפרשת פינחס, דף ר"כ, בפירוש "העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו").

"כוח" הוא בחינת חכמה, כוח מ"ה, וממנה בא הכוח לביטול ולמסירות נפש. בהערת אגב מובאים דברי הרמ"ז על עניינת "אמן יהא שמיה רבא" בכל הכוח.

והנה ע"י משה יוכלו נשיי [נשמות ישראל] לקבל לשמוע בקול דברו, וזהו ג"כ ע"י גבורי כח. והנה כח ב"פ [ב' פעמים] יד זהו ענין שאו ידיכם קדש²⁸⁴ שמבואר בד"ה צאינה וראינה.²⁸⁵

והנה, באמצעות משה יכולות נשמות ישראל לקבל ולשמוע בקול דברו; וגם הדבר תלוי ב"גיבורי כוח". והנה, כוח בגימטריה הוא פעמיים יד; זהו ענין "שאו ידיכם קודש", המבואר במאמר הפותח "צאינה וראינה".

באמצעות משה יכולות נשמות ישראל לקבל את השמיעה הזאת, וגם היא תלויה ב"גיבורי כוח". כוח שווה 28, פעמיים יד, שערכה 14, והדבר מתקשר לפסוק "שאו ידיכם קודש".

ועי"ז הם עושי דברו עושי לשון תיקון והיינו מ"ש ועתה יגדל נא²⁸⁶ כח אד' כמ"ש במ"א

ובאמצעות זאת הם "עושי דברו" — המילה "עושי" מבטאת תיקון. וזהו שכתוב: "ועתה יגדל נא כח אד'", כפי שנכתב במקום אחר;

באמצעות זאת הם "עושי דברו", ו"עושי" כאן פירושו מתקנים את דברו. זהו "ועתה יגדל נא כח אד'": אד', שם הדיבור והמלכות של ה', מקבל תוספת כוח.

דהיינו שממשיכים גילוי אור א"ס סוכ"ע בהדבור עליון וזהו ענין העונה יהא שמיה רבא מברך

כלומר, הם ממשיכים את גילוי אור אין סוף, סוכב כל עלמין, אל תוך הדיבור העליון. וזהו ענין "העונה יהא שמיה רבא מברך",

הם ממשיכים את גילוי אור אין סוף, סוכב כל עלמין, אל תוך הדיבור העליון. זהו פירוש המענה "יהא שמיה רבא מברך": להגדיל את שמו של ה'.

והיינו ע"י בכל כחו גבורי כח כנ"ל וזהו ג"כ ענין שיעקב נתן לדוד כ"ח שנה משלו^{287, 288} בחי' המשכת הכח בשם אד' כו'.^{289, 290}

וזה נעשה באמצעות "בכל כחו" ו"גבורי כח", כנזכר לעיל. וזהו גם ענין מה שיעקב נתן לדוד עשרים ושמונה שנים משלו: בחינת המשכת הכוח בשם אד' וכו'.

הדבר נעשה "בכל כחו", ככתוב "גבורי כח". כך גם נאמר בזוהר שיעקב נתן לדוד עשרים ושמונה שנים מחייו: המשכת כוח בשם אד'.

25 ונקרא בחי' זו מלאכיו גבורי כח.²⁹¹ ע"ד שנתבאר בד"ה ונקדשתי²⁹² בתוך בניי [בני ישראל] כפי' שרפים עומדים ממעל לו²⁹³ כו'.

ובחינה זו נקראת "מלאכיו גיבורי כוח", בדומה למה שהתבאר במאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל", בפירוש "שרפים עומדים ממעל לו" וכו'.

רמת הכוח הזאת היא הסיבה שהמלאכים נקראים "גיבורי כוח". אדמו"ר הזקן מפנה למאמר "ונקדשתי", המסביר כיצד השרפים יכולים לעמוד "ממעל" לשכינה.

וע"כ נקראו מלאכיו גבורי כח גם ע"ד והחיות נושאות את הכסא^{294, 295} ועל דמות הכסא²⁹⁶ דמות כמראה אדם והם נושאים ומרוממים בחי' זו לאור א"ס

ולכן הם נקראים "מלאכיו גיבורי כוח" גם על דרך "והחיות נושאות את הכיסא" ו"על דמות הכיסא דמות כמראה אדם"; הם נושאים ומרוממים בחינה זו אל אור אין סוף עצמו.

הדבר דומה למאמר שהחיות נושאות את הכיסא, ועליו "דמות כמראה אדם". המלאכים נושאים ומעלים בחינה זו אל אור אין סוף עצמו.

עצמו והכח בהם ע"י ששרשם מעולם התהו כמ"ש כ"ז [כל זה] בד"ה זכור ושמור בדבור אחד בת"א [בתורה אור] פ' יתרו ובפע"ח [ובפרי עץ חיים] שער השבת²⁹⁷ גבי כתר יתנו לך²⁹⁸ כו'

והכוח שבהם הוא מפני ששרשם מעולם התהו, כפי שהתבאר כל זה במאמר "זכור ושמור בדיבור אחד", בתורה אור, פרשת יתרו, ובפרי עץ חיים, שער השבת, בעניין "כתר יתנו לך" וכו'.

כוחם נובע משורשם בעולם התהו, כפי שמוסבר בתורה אור במאמר "זכור ושמור בדיבור אחד". מובא גם ספרו של האריז"ל, פרי עץ חיים, בעניין הקדושה "כתר יתנו לך".

מלאכים פ"י שחו"ב [שחכמה ובינה] נק' מלאכים כו' ע"ש וע' במא"א [במאורי אור] אות מ' סס"א וכפשוטו גבורי כח כדפרש"י [כדפירש רש"י / כדפירוש רש"י] ספ"ק [סוף פרק קמא] דקדושין (ד"מ ע"א) שלבש כח לכוף יצרו²⁹⁹ ע"ש.

"מלאכים" — כלומר, שחכמה ובינה נקראות מלאכים וכו', עיין שם; וראה גם במאורי אור, אות מ', סעיף ס"א. ובפירוש הפשוט, "גיבורי כוח" הוא כפי שפירש רש"י בסוף הפרק הראשון של קידושין (דף מ' ע"א), שלבש כוח כדי לכבוש את יצרו; עיין שם.

שם מדובר במלאכים שנותנים את הכתר, והכוונה לחכמה ובינה. בפירוש הפשוט, "גיבורי כוח" הוא מי שלובש כוח כדי לכבוש את יצרו, כפי שפירש רש"י בקידושין.

וזהו כמארו"ל (רפ"ד דאבות) איזהו גבור הכובש את יצרו³⁰⁰. שנאמר טוב ארך אפים³⁰¹ מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר³⁰² (במשלי סס"י [סוף סימן] ט"ז) והמכוון י"ל [יש לומר] שע"י שכובש את היצה"ר [היצר הרע]

וזהו כדברי חז"ל (בתחילת פרק ד' באבות): "איזהו גיבור? הכובש את יצרו", שנאמר: "טוב ארך אפים מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר" (בסוף פרק ט"ז במשלי). וניתן לומר שהכוונה היא שעל ידי שהוא כובש את היצר הרע,

הדבר מתאים למשנה: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו", על יסוד הפסוק שמי שהוא ארך אפים טוב מן הגיבור. אדמו"ר הזקן מסביר כעת מה מושג באמצעות כיבוש היצר.

שהוא מבחי' סיגי הגבורות וממתיקו שיהי' [שיהיה] בטל ליצי'ט [ליצר טוב] שהוא מבחי' אהבה וחסד עיי' ממשיך המתקת הגבורות מבחי' ארך אפים ורב חסד³⁰³ כו'

שהוא מבחינת סיגי הגבורות וממתיק אותו, עד שיהיה בטל ליצר הטוב, שהוא מבחינת אהבה וחסד; באמצעות כך הוא ממשיך את המתקת הגבורות מבחינת "דרך אפיים ורב חסד" וכו'.

היצר הרע נובע מסיגי הגבורות. הכנעתו והמתקתו, עד שהוא בטל ליצר הטוב שמקורו באהבה ובחסד, ממשיכות המתקת של הגבורות מבחינת "דרך אפיים ורב חסד".

ועיי' הוא עושי דברו שמתקן ובונה הדבור עליון שנק' עיר אלקינו שהוא מבחי' שם אלקי' ושם אד' ועל ידי כך הוא נעשה מ"עושי דברו", שכן הוא מתקן ובונה את הדיבור העליון, שנקרא "עיר אלקינו", והוא מבחינת שם אלקים ושם אדני';

כך נעשה האדם בכלל "עושי דברו", במובן של תיקון הדיבור: הוא מתקן ובונה את הדיבור העליון, "עיר אלקינו", שמקורה בשמות אלקים ואדני'.

והוא ממשיך בו הגדלת כח שם אד' כענין ועתה יגדל נא כח אד' ³⁰⁴ כו' והיינו עיי' ה' ארך אפים כו'. והוא ממשיך בו הגדלה של כוח שם אדני', כענין "ועתה יגדל נא כוח אדני'" וכו'. והיינו באמצעות "ה' ארך אפיים" וכו'.

הוא ממשיך לתוך הדיבור הזה תוספת ב"כוח אדני'", כפי שהתפלל משה: "יגדל נא כוח אדני'". הדבר נעשה באמצעות המידה "ה' ארך אפיים".

26 ועמ"ש לקמן בביאור ע"פ נשא את ראש בני גרשון ³⁰⁵ כפי' מקדש אדני כוננו ידיך ³⁰⁶ כו' וזהו משארז"ל [מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] שלעתיד עתיד הקב"ה לקרוא לירושלים שם חדש.

ועיינו במה שנכתב להלן בביאור על הפסוק "שאו את ראש בני גרשון", בביאור "מקדש ה' כוננו ידיך" וכו'. וזהו שאמרו חז"ל, שלעתיד לבוא עתיד הקב"ה לקרוא לירושלים בשם חדש.

מובא דיון נוסף על "מקדש ה' כוננו ידיך". חז"ל אומרים שבעתיד ה' יעניק לירושלים שם חדש.

היינו מ"ש ושם העיר מיום הוי' שמה (סוף יחזקאל) כמבואר ברכות תולדות (פס"ה) ובמדרש איכה (דס"ח ע"ב ס"פ) על אלה אני בוכיה ³⁰⁷ טבא למדינתא דשמה כשם מלכה כו'

זהו מה שנאמר: "ושם העיר מיום הוי' שמה" (בסוף יחזקאל), כפי שמבואר במדרש רבה, תולדות (פרק ס"ה), ובמדרש איכה (דף ס"ח ע"ב, סוף הפרק), על הפסוק "על אלה אני בוכיה": "טבא למדינתא דשמה כשם מלכה" וכו',

השם הזה מופיע בפסוק האחרון ביחזקאל: "ושם העיר מיום הוי' שמה". במדרש על איכה נאמר: "טבא למדינתא דשמה כשם מלכה".

דכתיב ושם העיר מיום הוי' שמה (עיי' שם) והיינו כי ירושלים הוא יראה שלם³⁰⁸ ועכשיו נקראת עיר אלקינו והאלקים עשה שייראו מלפניו.³⁰⁹

כמו שנאמר: "ושם העיר מיום הוי' שמה" (עיי' שם). והיינו, ירושלים היא יראה שלם, וכעת היא נקראת "עיר אלקינו", ו"האלקים עשה שייראו מלפניו".

ירושלים היא "יראה שלם", יראה שלמה. כעת היא נקראת "עיר אלקינו", בחינת היראה התחתונה של "האלקים עשה שייראו מלפניו".

אכן לע"ל [לעתיד לבוא] יהיו בבחי' יראו את הוי' בבחי' ביטול ממש ע"י ונגלה כבוד³¹⁰ הוי' כו' כמבואר למעלה.

אבל לעתיד לבוא יהיו בבחינת "יראו את הוי'", בבחינת ביטול ממש, על ידי "ונגלה כבוד הוי'" וכו', כפי שהתבאר לעיל.

לעתיד לבוא תיקרא העיר בשם הוי': בחינת היראה העליונה, ביטול שלם, כאשר "ונגלה כבוד הוי'".

וזהו ע"י העבודה עכשיו בבחי' גבורי כח שהם הם עושי דברו כו'. ועי' יוכלו לשמוע בקול דברו ממש. מה שעכשיו נאמר זה רק במשה כו'.

וזה יהיה באמצעות העבודה עכשיו בבחינת "גבורי כח", שהם "עושי דברו" וכו'. ועל ידי כך יוכלו לשמוע ממש "בקול דברו", דבר שכעת נאמר רק על משה וכו',

הגאולה העתידה באה באמצעות עבודתנו עכשיו כ"גבורי כח", "עושי דברו". אז הכול יוכלו לשמוע ממש "בקול דברו", דבר שכעת נאמר רק על משה.

כנ"ל. וכמ"ש במדרש תהלים (ס"ט [סוף סימן י"ד]) שלע"ל [שלעתיד לבוא] יתקיים מה שאמר משה ומי יתן כל עם³¹¹ ה' נביאים ומ"מ גם עתה בחי' זו בעבודה

כאמור לעיל. וכמו שכתוב במדרש תהלים (סוף פרק י"ד), שלעתיד לבוא יתקיים מה שאמר משה: "ומי יתן כל עם ה' נביאים". ואף על פי כן, גם עכשיו יש בחינה זו בעבודה,

מדרש תהלים אומר שלעתיד לבוא תתקיים משאלתו של משה: "ומי יתן כל עם ה' נביאים". גם עכשיו אפשר להגיע לבחינה זו בעבודתנו.

היינו ע"י עסק התורה שע"י הוא בחי' קול דברו ממש כמ"ש ואשים דברי בפ"ך³¹² וכתב תען לשוני אמרתך³¹³ כו'

כלומר, באמצעות העיסוק בתורה, שעל ידו ישנה בחינת "קול דברו" ממש, כמו שנאמר: "ואשים דברי בפ"ך", וכן נאמר: "תען לשוני אמרתך" וכו'.

מגיעים לכך באמצעות לימוד התורה, שהוא עצמו בחינת "קול דברו": "ואשים דברי בפ"ך" ו"תען לשוני אמרתך".

ועמ"ש בביאור ע"פ וידעת היום³¹⁴ בסופו ע"פ מאמר הספרי שמתוך כך אתה מכיר כו' אך צריך להקדים לזה להיות גבורי כח עושי דברו כו':³¹⁵

ועיינו במה שנכתב בביאור על הפסוק "וידעת היום" בסופו, על מאמר הספרי: "שמתוך כך אתה מכיר" וכו'. אך תחילה צריך להיות "גבורי כח עושי דברו" וכו'.

מובא דיון נוסף על "וידעת היום" ועל דברי הספרי "שמתוך כך אתה מכיר". אבל לפני כל זה צריך להיות "גבורי כח עושי דברו" — חתימת המאמר.

בעבודה

המאמר שואל מהו ה"נעשה" שקודם להבנה: לעורר את האהבה המסותרת לה' באמצעות עמל, לימוד תורה בעיון ומעבר להרגל, תפילה מתוך נכונות למסור את הנפש ואת הרצון ב"אחד", הכנעת היצר הרע והמתקתו, וחזרה בתשובה באמצעות חשבון נפש כן. כך ממשיכים את רצון ה' בעולם, וגם כעת לימוד התורה מאפשר לשמוע משהו מ"קול דברו".

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר אדמו"ר הזקן ש"נשמע", הביטול הגמור, נמשך מ"נעשה" ולא להפך?
2. כיצד הדימויים של האיברים והדם מסבירים מדוע לימוד התורה נחשב "בכל מקום ובכל זמן", בעוד שלכל מצווה זמן משלה?
3. מה ההבדל בין "תירא כל הארץ את הוי" ובין "יראו את הוי" קדושיו", וכיצד כל אחד מהם קשור למבט שמלמטה ולמבט שמלמעלה?
4. מה הוסיפה נתינת התורה לקיום התורה אצל האבות, ומה השתנה לאחר חטא העגל?
5. מדוע רק משה יכול היה לשמוע את "קול דברו", וכיצד אחרים יכולים להגיע למדרגה הזאת כעת?

הערות

פסוקה 1

1 בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו

הגמרא מספרת שכאשר ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע", יצאה בת קול ושאלה מי גילה להם את הסוד שבו משתמשים מלאכי השרת; והיא מביאה את הפסוק מתהלים, בצירוף ההערה: "תחילה 'עושי', ואחר כך 'לשמוע'". המאמר פותח בקטע זה ובונה עליו את כל מהלכו.

Shabbat 88a:8 שבת פ"ח א"ח'

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע" יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב: "ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו" — ברישא "עשי", והדר "לשמע". אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "כתפוח בעצי היער וגו'" — למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לה: מה תפוח זה פרי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

2

המשורר קורא למלאכי ה': "גיבורי כוח עושי דברו, לשמוע בקול דברו". הגמרא לומדת מסדר המילים שהמלאכים עושים תחילה, ורק אחר כך שומעים.

Psalms 103:20 תהילים ק"ג:

ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו:

Bless the L-RD, ye angels of His, Ye mighty in strength, that fulfil His word, Harkening unto the voice of His word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3

קיים אברהם אבינו ע"ה את כל התורה

הגמרא אומרת שאברהם אבינו קיים את התורה כולה, ולומדת זאת מן הפסוק: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת...". אדמו"ר הזקן מבסס על כך את שאלתו: מה הוסיפה נתינת התורה בסני', אם התורה כבר נשמרה ונמסרה מדור לדור על ידי האבות?

Yoma 28b:9-10 יומא כ"ח ב"ט-י'

אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'". אמר לקה רב שימי בר חיאיא לרב: ואימא שבע מצות? הא איקא נמי מילה! ואימא שבע מצות ומילה! אמר לקה: אם כן "מצותי ותורותי" למה לי? אמר (רב), ואיתימא רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר: "תורותי", אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבפעל פה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

4

ה' אומר ליצחק שאברהם שמר את משמרתו, את מצוותיו, את חוקותיו ואת תורותיו. אדמו"ר הזקן רואה בכך הוכחה שאברהם קיים את התורה כולה עוד לפני שניתנה, ומפרש את ארבעת המונחים כמתייחסים לאיסורים, למצוות עשה ולממד הפנימי שלהם.

Genesis 26:5 בראשית כ"ו:ה'

עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורותי:

because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

5

הערת קה"ת מפנה לה Shabbat 132a למילים האלה.

Shabbat 132a שבת קל"ב א

פסוקה 2

6 למען אשר יצוה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם יח, יט.

7

ה' אומר על אברהם שהוא הכיר אותו כדי שיצווה את בניו לשמור את דרך ה'. אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי להראות שהתורה ירדה לישראל כירושה מהאבות.

Genesis 18:19 בראשית י"ח:י"ט

כי ידעתינו למען אשר יצוה את־בניו ואת־ביתו אחריו ושִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לעשות צדקה ומשפט למען הִבִּיא ה' על־אברהם את אשר־דבר עליו:

For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the L-RD, to do righteousness and justice; to the end that the L-RD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8

היתה התורה ירושה להם מאבותיהם

הערת קה"ת מפנה לה Yoma 28b למילים האלה.

Yoma 28b יומא כ"ח ב

הערת קה"ת

ראה יומא כח, ב.

9

על כל דיבור ודיבור

הגמרא אומרת שבכל דיבור שיצא מפי ה' בסני' פרח נשמתם של ישראל. אדמו"ר הזקן מצטט זאת כדי להראות את עוצמת ההתגלות.

Shabbat 88b:3-4 שבת פ"ח ב:ג-ד'

אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "ה' יתן אמר המבקשות צבא רב" — כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות. תני דבי רבי לשמעאל: "וכפטיש יפצץ סלע", מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות — אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נחלק לשבעים לשונות. אמר רב חננאל בר פפא: מאי דכתיב "שמעו כי נגידים אדבר" — למה נמשלו דברי תורה כנגיד, לומר לה: מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar II, 83a זח"ב פג, א

הערת קה"ת

שבת פח, ב. וראה זח"ב פג, א.

10

לא תרצח ולא תנאף

הדיבורות האלה נמנים עם עשרת הדיברות. אדמו"ר הזקן מציין שגם השכל האנושי מחייב אותם, דבר שמחדד את השאלה מדוע ניתנו בתוך התגלות

כה גדולה.

Exodus 20:13 שמות כ':יג

הערת קה"ת

שמות כ, יג.

11 נשמתן — שהם דברים פשוטים

ההערה מפנה ללקוטי שיחות לדיון בנקודה זו: הדיברות שנאמרו בסיני בתוך התגלות כה אדירה כוללות גם דברים פשוטים שהשכל האנושי עצמו מחייב.

הערת קה"ת

ראה ליקוטי חט"ו ע' 329.

12 כי ישאלך בנך מחר

הבן שואל מה משמעות העדויות, החוקים והמשפטים. אדמו"ר הזקן מביא את הקטע הזה כדי להשיב על שאלותיו.

Deuteronomy 6:20 דברים ו':כ

כִּי־שֶׁאֵלֶךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם:

When thy son asketh thee in time to come, saying: 'What mean the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which the L-RD our G-d hath commanded you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כ.

13 הערת קה"ת מפנה לDeuteronomy 6:20-21 למילים האלה.

Deuteronomy 6:20-21 דברים ו':כ-כ"א

כִּי־שֶׁאֵלֶךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם: וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עַכְשִׁים הָיִינוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה:

When thy son asketh thee in time to come, saying: 'What mean the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which the L-RD our G-d hath commanded you? then thou shalt say unto thy son: 'We were Pharaoh's bondmen in Egypt; and the L-RD brought us out of Egypt with a mighty hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 האב משיב שה' ציווה את החוקים האלה כדי שנירא אותו. המאמר מפרש את "ליראה את הוי" כתכלית כל המצוות וירידת הנשמה.

Deuteronomy 6:24 דברים ו':כ"ד

וַיֹּצִיֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֵת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת־ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחֵיתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה:

And the L-RD commanded us to do all these statutes, to fear the L-RD our G-d, for our good always, that He might pre-serve us alive, as it is at this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

15 שאלת בן חכם

הירושלמי מונה את ארבעת הבנים ומייחס לבן החכם את השאלה "מה העדות". אדמו"ר הזקן מסביר מדוע השאלה שייכת לבן החכם.

Jerusalem Talmud Pesachim 10:5 תלמוד ירושלמי פסחים י"ה

משנה: עד איכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים עד למענינו מים. וחזתם בגאולה. רבי טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה ואינו

חזתם. רבי עקיבה אומר כן ה' גאלנו יגיענו לרגלים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך ששים בעבודתך ובחידוש בית מקדשך. ושם נאכל מן הפסחים ומן הזבחים אשר הגיע דמם על קיר מזבחה לרצון ונודה לה על גאולתינו. ברוך ...

MISHNAH: How far does he say? The House of Shammai say, up to a happy mother of children 113 only.. But the House of Hillel are saying, up to the pebble into a source of water 114, starting with Ps. 113., and he finishes with "redemption." Rabbi Tarphon says, "Who freed us and freed our forefathers from Egypt and let us reach this night", and does not seal. Rabbi Aqiba says, "so Eternal, our G-d, let us reach other festivals coming towards us in peace, happy in ... the rebuilding of

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

16 כמ"ש בירושלמי

שם מצטט הצמח צדק את הירושלמי: הבן החכם שואל "מה העדות", ועונים לו "ביד חזקה". הוא מציין שהפסוק הזה מופיע בסוף פרשת בא, בתשובה לבן אחר, ומציע שמשמשים בו כאן משום שגם הקטע הזה מזכיר שה' הוציא אותנו ממצרים ביד חזקה.

הערת קה"ת

"תני ר"ח . . בן חכם מהו אומר מה העדות כו' אף אתה אמור לו בחזק יד כו' וצ"ל שפסוק זה נאמר ס"פ בא י"ג י"ד בתשובה לבן טיפש, וי"ל משום שכאן ג"כ נזכר ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה" — אוה"ת ואתחנן ע' שצט ע"ש בארוכה.

17 כי הנה כלל כל המצוות

ההערה מפנה לאור התורה לדיון נוסף ברעיון שהמצוות כולן נוגעות לנשמה רק כשהיא בגוף.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ואתחנן ע' ת. ויקרא-ג תשנ"ח.

18 הפסוק מתאר רעות רבות שיבואו על העם. אדמו"ר הזקן משתמש בביטויי ביחס לגוף, החשוף לרע ולכן זקוק לציווי "סור מרע".

Deuteronomy 31:17 דברים ל"א:יז

וְהָרָה אִפִּי בּוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא וְעִזְבֹתִים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מִהֶם וְהָיָה לְאֹכֶל וּמִצָּאֵהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אִין אֱלֹקֵי בְּקֶרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:

Then My anger shall be kindled against them in that day, and I will forsake them, and I will hide My face from them, and they shall be devoured, and many evils and troubles shall come upon them; so that they will say in that day: Are not these evils come upon us because our G-d is not among us?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 וא"כ למה זה ירדה

שם מתאר אדמו"ר הזקן את הנפש האלקית לפני ירידתה לגוף, כשהייתה כלולה במקורה, אור אין סוף, ומסביר שתשובה היא חזרתה לשם. זהו הרקע לשאלה מדוע הנשמה נדרשה לרדת מלכתחילה.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי אחרי כה, ג. ובארוכה באוה"ת ואתחנן ע' ת.

20 ומה יתרון לה בכל עמלה

קהלת שואל איזה רווח יש לאדם בכל עמלו תחת השמש. האדמו"ר הזקן מהדהד את השאלה ביחס לנשמה: מה היא מרוויחה מעמלה בתוך גוף?

Ecclesiastes 1:3 קהלת א':ג'

מה־יתָרוֹן לְאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמַל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ:

What profit hath man of all his labour Wherein he laboureth
?under the sun

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 ועי' תירץ לנו . . כדי ליראה את ה'

שם כותב הצמח צדק בהרחבה שכפי שהדברים עומדים, אין זו תשובה כלל: הנשמה למעלה לא הייתה נטולת יראה; אדרבה, בלי גוף ודאי הייתה יראתה גדולה יותר. לכן התשובה צריכה לעסוק בסוג מסוים של יראה.

הערת קה"ת

באוה"ת במדבר ע' קנו מפרש יותר בארוכה דאין זה תירוצו כלל "דאטו כשהנשמה הייתה למעלה לא הי' לה יראה אדרבה כשהיא בלא גוף ודאי יש לה יראה יותר גדולה" ע"ש.

22 גדול ה' ומהולל מאד

הפסוק ממשיך: "בעיר אלקינו". האדמו"ר הזקן נעזר בקשר בין "גדול" ל"עיר" כדי להראות שה' נקרא גדול רק ביחס לבריאה.

Psalms 48:2 תהילים מ"ח:ב'

גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הִרְקֵדְשׁוּ:

Great is the L-RD, and highly to be praised, In the city of our
G-d, His holy mountain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מה, ב.

23 אימתי נקרא גדול כשהוא בעיר אלקינו

הזוהר שואל מתי ה' נקרא "גדול", ומשיב על פי אותו פסוק: "בעיר אלקינו". האדמו"ר הזקן מסביר ש"העיר" היא צירופי האותיות של הדיבור היוצר.

Zohar II, 235a זח"ב רלה, א

Zohar III, 5a זח"ג ה, א

הערת קה"ת

זח"ב רלה, א. זח"ג ה, א. ז"ח תשא (מד, רע"א). חקת (נא, ד).

24 אתה עשית את השמים

הלויים משבחים את ה', שברא את השמים ואת כל צבאם ומחיה את כולם. האדמו"ר הזקן מביא זאת כדוגמה לגדולת ה' בבריאת העולמות ובהחזקתם.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט':ו'

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־וְצָבֵא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heav-
en, the heaven of heavens, with all their host, the earth and
all things that are thereon, the seas and all that is in them,
and Thou preservest them all; and the host of heaven wor-
shippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמי ט, ו.

25 היש מספר לגדודיו

בלדד שואל אם אפשר למנות את גדודי ה'. האדמו"ר הזקן מביא את הפסוק ביחס לעולמות הרבים מספור התלויים בדיבורו של ה'.

Job 25:3 איוב כ"ה:ג'

הֲיֵשׁ מִסְפָּר לְגִדּוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרְהוּ:

Is there any number of His armies? And upon whom doth
?not His light arise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כה, ג.

הגמרא דורשת כל מילה בפסוק; "הגדולה" היא מעשה בראשית. האדמו"ר הזקן נעזר בכך כדי להראות שהגדולה מתייחסת לבריאה באמצעות עשרה מאמרות.

26

Berakhot 58a:16 ברכות נ"ח א:ט"ז

אמר: הואיל ואתעביר לי ניסא בהאי קרא, דרישנא לקה: "לך ה' הגדלה" — זו מעשה בראשית, וכן הוא אומר: "עשה גדלות עד אין חקר". "והגבורה" — זו יציאת מצרים, שנאמר: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וְגוֹ'". "והתפארת" — זו חמה ולבנה שעמדו לו ליהושע, שנאמר: "וַיֵּדֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרַח עֶמֶד וְגוֹ'". "והנצח" — זו מפלתה של רומי. וכן הוא אומר: "וַיֵּזֶן נֶצְחָם עַל בְּגָדֵי וְגוֹ'". "וההוד" — זו מלחמת נחלי ארנון, שנאמר: "עַל כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מִלְחָמַת ה' אֶת זֶהב ...

He then said, "Since a miracle was wrought for me with this verse, I will expound it." [He went to the House of Study and expounded]: "Thine, O L-rd, is the greatness" — that refers to the work of Creation ; for so it is stated, "Who doeth great things past finding out" (Job ix. 10). "And the power" — that refers to the Exodus from Egypt ; as it is said, "And Israel saw the great work" etc. (Exod. xiv. 31). "And the glory" — ... that refers to the

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

ספר יצירה מכנה את האותיות אבנים ואת צירופיהן בתים: שתי אבנים בונות שני בתים, וכן הלאה. אדמו"ר הזקן מוסיף שכל הצירופים יחד נקראים "עיר".

27

Sefer Yetzirah 4:12 ספר יצירה ד':י"ב

שבע כפולות כיצד צרפן. שתי אבנים בונות שני בתים. שלש בונות ששה בתים. ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים. חמש בונות מאה ועשרים בתים. שש בונות שבע מאות ועשרים בתים. שבע בונות חמשת אלפים וארבעים בתים. מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. ואלו הן שבעה כוכבים בעולם חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים. ואלו הן ז' ימים בשנה שבעה ימי בראשית. ושבעה שערים בנפש שתי עינים שתי אוזנים ושני נקבי האף והפה. ובהן נחקקו שבעה רקיעים ושבע ארצות ושבע שעות. לפיכך חבב שביעי ...

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

28 בדי"ה אלה פקודי המשכן

בעמוד זה (4a) מפרש אדמו"ר הזקן את הפסוק "ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו" כמתייחס לירושלים שלמטה, המחוכרת לירושלים שלמעלה: התחתונה היא איחוד וי"ה, שם אדנות, והעליונה היא איחוד י"ה,

wards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

מגילה לא, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר בסי המאמרים הישית, ע' 40. בלקוטי הגהות לתניא פ"ד. לקמן יג, א. וראה באוה"ת בראשית-א דף צד, א שמציין לזה לראשית חכמה שער הענוה פ"א. ליקוט פ"י לתניא פ"ד.

33 כי נשגב שמו לבדו

בעל התהילים אומר שרק שם ה' נישא, ושהודו על הארץ והשמים. אדמו"ר הזקן מפרש את "הודו" כהארה בלבד, כל מה שמתגלה בבריאה.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:י"ג

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי־נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יג.

34 לגדולתו אין חקר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם קמח, ג.

35 ולגדולתו אין חקר

בעל התהילים אומר שגדולת ה' נבצרת מהשגה. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שמה שהבריא גלה אינו עצמותו.

Psalms 145:3 תהילים קמ"ה:ג

גָּדוֹל ה' וּמִהֲלָל מְאֹד וְלִגְדָּלְתּוֹ אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 ואינה עולה בשם כלל

ההערה מציינת שהצמח צדק מקשה שם על הקביעה שמידת הגדולה אינה נחשבת אפילו לשם.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת וירא צב, א מה שהקשה ע"ז.

פסוק זה פותח את המאמר בלקוטי תורה שאליו מפנה אדמו"ר הזקן, העוסק במשמעות "יש מאין".

37

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה'

אַחֲרַי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאָתוּ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוּ תַעֲבְדוּ וְבוֹ תִדְבְּקוּ:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38 ברבות ר"פ ואלה המשפטים

ההערה מצטטת את המדרש כפי שהובא שם: "הגדולה שלי והגבורה שלי, וכך דוד אומר: 'לך ה' הגדולה'".

הערת קה"ת

"הגדולה שלי והחוסן שלי וכן דוד אומר לך ה' הגדולה" — יהל אור ע' שצ.

חכמה ובינה. כאן הוא מציג שתי המדרגות המחוברות של ה"עיר" הן אותיות המחשבה ואותיות הדיבור.

הערת קה"ת

לעיל פ' פקודי ד, א.

29

פסוק זה פותח את המאמר בלקוטי תורה, פקודי, שאליו מפנה כאן אדמו"ר הזקן.

Exodus 38:21 שמות ל"ח:כ"א

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הָלֹוִים בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

These are the accounts of the tabernacle, even the tabernacle of the testimony, as they were rendered according to the commandment of Moses, through the service of the Levites, by the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

30 כעיר שחוברה לה יחדו

בעל התהילים מתאר את ירושלים כעיר הבנויה ומחוברת יחד. המאמר שאליו מופנים הדברים מפרש זאת כצירופי האותיות שבמחשבה ובדיבור.

Psalms 122:3 תהילים קכ"ב:ג

יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְּרָה־לָּהּ יַחַדּוּ:

Jerusalem, that art builded as a city that is compact together;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 אני ה' לא שנית

ה' מכריז שאינו משתנה. אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי להראות שהבריא אינה מוסיפה לו דבר, ולכן "גדול" אינו אחד משמותיו העצמיים.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא כִלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

32 במקום שאתה מוצא גדולתו

רבי יוחנן מלמד שבכל מקום שבו הכתוב מזכיר את גדולתו של ה', הוא מזכיר גם את ענוותנותו. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כך ש"גדולתו" בבריאה היא עצמה מעשה של ענווה.

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א א:י"ב-י"ג

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא גְבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵתָּה מוֹצֵא עֲנוּוֹתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כְּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשְׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", וּכְתִיב בַּתְּרִיָּה: "עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאֶלְמָנָה". שְׁנוּי בַּנְּבִיאִים: "כֹּה אָמַר רִם וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ וְגוֹ'", וּכְתִיב בַּתְּרִיָּה: "וְאָתָּה דָּכָא וּשְׁפַל רוּחַ", מְשׁוּלָּשׁ בַּכְּתוּבִים, דְּכִתְיב: "סוּלוֹ לְרוּכָב בְּעֶרְבוֹת בָּקָה שְׁמוֹ", וּכְתִיב בַּתְּרִיָּה: "אֲבִי יְתוּמִים ...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately after-

39 ובפ' במדבר פרשה א'

ההערה מצטטת את המדרש על במדבר כפי שהובא שם: "כשם שיש לי ראש נישא מעל כל באי העולם, שנאמר: 'לך ה' הגדולה'..."

הערת קה"ת

"כשם שיש לי תלוי ראש על כל באי עולם שנאמר לך ה' הגדולה כו" — אוה"ת בראשית-א דף כב, ב. יהל אור עי שצ.

40 זח"א בראשית דל"א סע"ב

ההערה מצטטת את הקטע בוזהר כפי שהובא שם: "ארוי הלבנון — 'לך ה' הגדולה'..."

הערת קה"ת

"ארוי לבנון לך ה' הגדולה כו" — אוה"ת נ"ך-א ע' תשיד.

41 ויחי דרמ"א סע"א

ההערה מצטטת את הקטע בוזהר כפי שהובא שם: "שבעה עיניים עליונות, כנגד מה שכתוב: 'לך ה' הגדולה'..."

הערת קה"ת

"שבעה עינים עילאין לקבל הא דכתיב לך ה' הגדולה" — אוה"ת שם.

42 ח"ב פ' בא מ"ב סע"ב

ההערה מצטטת את הוזהר כפי שהובא שם: על "הוכחה לשבעה נחלים", הוא קרא להם גדולה, גבורה, תפארת וכן הלאה, ואת עצמו קרא "גדול" באמצעות הגדולה.

הערת קה"ת

"בענין והכחה לשבעה נחלים וקרא לון גדולה וגבורה תפארת כו' וקרא גרמי' גדול בגדולה" — אוה"ת בראשית-א דף צב, א.

43 צ"ב א'

ההערה מצטטת את הוזהר כפי שהובא שם: על "שבעת ימים תהיה תחת אמה", שבעת הימים מתעטרים תחת האם, ככתוב: "לך ה' הגדולה והגבורה". אור התורה מוסיף, על פי מקדש מלך על אמור, ש"לך ה'" היא בינה, ה"כתר שעל ראשה".

הערת קה"ת

"ע"פ והי' שבעת ימים תחת אמו, תחת אמו אתעטרו שבעת ימים דכתיב לך ה' הגדולה והגבורה . . . וכמ"ש במק"מ פ' אמור שם לך ה' היינו בינה והוא ענין וגולה על ראשה", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו. וראה גם באוה"ת בראשית-א דף צב, ב. ובכרך-ו דף תתרלג, א.

44 נשא קל"ז ב'

ההערה מצטטת את הוזהר כפי שהובא שם: "כאן כתוב 'גבורה', ושם כתוב 'לך ה' הגדולה והגבורה'; כשכל הגבורות מתחברות כאחת, היא נקראת גבורה".

הערת קה"ת

"כתיב הכא גבורות וכתוב התם לך ה' הגדולה והגבורה אלא הכי תאנא כד אתחברן כולהו גבוראן כחדא אתקרי גבורה", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו.

45 האזינו דרצ"ה סע"א

ההערה מצטטת את הוזהר כפי שהובא שם: "תחילת הזקן היא מחסד העליון, ככתוב: 'לך ה' הגדולה'..."

הערת קה"ת

"דשירותא דדיקנא מחסד עילאה דכתיב לך ה' הגדולה כו", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו.

46 דבר מלך שלטון

קהלת אומר: "דבר מלך שלטון". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות

שהגדולה וההתפשטות של ה', השולטות בעולמות, נקראות "דיבור".

Ecclesiastes 8:4 קהלת ח':ד'

בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר־מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמַרְלֹ מִה־תַּעֲשֶׂה:

Forasmuch as the king's word hath power; and who may say
'?unto him: 'What doest thou

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ח, ד.

47 ביה ה' צור עולמים

הנביא אומר: "כי ביה ה' צור עולמים". חז"ל דורשים זאת: "ביה ה' צר עולמים", ואדמו"ר הזקן הולך בעקבות דרשתם.

Isaiah 26:4 ישעיהו כ"ו:ד'

בְּטַחוּ בַּה' עַד־יָעֵד כִּי בָקָה ה' צוֹר עוֹלָמִים:

Trust ye in the L-RD for ever, For the L-RD is GOD, an ever-
.lasting Rock

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י כו, ד.

48 ביו"ד נברא עוה"ב

הגמרא דורשת את הפסוק: העולם הזה נברא בה"א והעולם הבא ביו"ד. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שכל הבריאה אינה אלא המשכה משתי אותיות משמו של ה'.

Menachot 29b:13-14 מנחות כ"ט ב:י"ג-י"ד

מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני מה כפוף ראשו מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרים ותניא תיובתיה חדא הא דאמר רב ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות כט, ב.

49 כי כל בשמים ובארץ

דוד מברך את ה': "לך, הוי', הגדולה והגבורה והתפארת". האדמו"ר הזקן מפרש את המילה "לך" כאומרת שמידת הגדולה בטלה לה'.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:יא'

לֵךְ ה' הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצְחָנוּת וְהַיְּהוּדָה כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ
לֵךְ ה' הַמְּמָלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glo-
ry, and the victory, and the majesty; for all that is in the
heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O
.L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא.

50 כי כל בשמים ובארץ

בווהר, בפרשת משפטים, מובא הפסוק "כי כל בשמים ובארץ". זהו אחד המקומות שבהם מובא הפסוק הזה.
Zohar, Mishpatim 10:405-11:414 ספר הזוהר, משפטים י"ת:ה-
י"א:ת"ד

51 כי כל בשמים ובארץ

בווהר, בפרשת נשא, נדרש הפסוק "והווי ברכך את אברהם בכל" יחד עם הפסוק "כי כל בשמים ובארץ".
Zohar, Nasso 19:188-23:197 ספר הזוהר, נשא י"ט:קפ"ח-כ"ג:קצ"ז
Now, in the command "On this wise (KoH) shall ye bless", it is signified that for the sake of Israel the very KoH is to be blessed by the priest, so that tsaerel will be blessed below, and thus blessing will be diffused through the universe. As for the time to come, it is written, "The L-rd bless thee out of Zion..." (Ps. 134, 3); as well as, "Blessed be the L-rd out of 'Zion, who dwelleth at Jerusalem" (Ibid. 135, 21)
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

52 כי כל בשמים ובארץ

בווהר, בפרשת פינחס, נאמר על הפסוק "תפילת כל פה" ש"כל" מתייחס לצדיק בלבד, כפי שכתוב: "כי כל בשמים ובארץ".
Zohar, Pinchas 121:831-123:842 ספר הזוהר, פינחס קכ"א:תתל"א-
קכ"ג:תתמ"ב

53 ברבות ר"פ תרומה

ההערה מצטטת את המדרש על תרומה, פרשה לג, כפי שהובא שם: "כל מה שיש בשמים יש בארץ".
הערת קה"ת
פ' ל"ג כל מה שיש בשמים יש בארץ כו", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו.

54 זח"ב משפטים קט"ז א'

ההערה מציינת שאור התורה מביא את קטע הזוהר הזה, המצטט את הפסוק "כי כל בשמים...".
הערת קה"ת
"הה"ד כי כל בשמים כו", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו.

55 נשא קמ"ח א'

ההערה מצטטת את הזוהר כפי שהובא שם: "וה' בירך את אברהם בכל, ככתוב: 'כי כל בשמים'".
הערת קה"ת
"וה' ברכך את אברהם בכל כדכתיב כי כל בשמים", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו.

56 פנחס דרנ"ז סע"א

ההערה מצטטת את הזוהר כפי שהובא שם: "תפילת כל פה: 'כלי' הוא הצדיק בלבד, ככתוב: 'כי כל בשמים...'.
הערת קה"ת
"תפילת כל פה לית כל אלא צדיק דכתיב כי כל בשמים כו", — אוה"ת נ"ך-א ע' תשטו.

57 הערת קה"ת מפנה 1:2-3 למילים האלה.

Ecclesiastes 1:2-3 קהלת א' ב' ג'
הכל הבלים אמר קהלת הכל הבלים הכל הבל: מה יתרון לאדם בכל-
עמלו שיעמל תחת השמש:

Vanity of vanities, saith Koheleth; Vanity of vanities, all is vanity. What profit hath man of all his labour Wherein he laboureth under the sun
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 הבל הבלים

קהלת פותח במילים: "הבל הבלים אמר קהלת, הבל הבלים הכול הבל". המדרש מונה בפסוק שבעה הבלים.
Ecclesiastes 1:2 קהלת א' ב'
הכל הבלים אמר קהלת הכל הבלים הכל הבל:
Vanity of vanities, saith Koheleth; Vanity of vanities, all is vanity.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 שבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעת ימי בראשית

המדרש אומר שבעת ההבלים שבפסוק מקבילים לשבעת ימי הבריאה. אדמו"ר הזקן מפרש אותם כשבע המדות, שכל אחת מהן אינה אלא "הבל" לפני ה'.
Kohelet Rabbah 1:2 קוהלת רבה א' ב'
... שמואל אמר כצ"ל של דבורים שאין בו ממש של כלום. רבי שמואל בר רב יצחק מתני לה בשם רבי שמעון בן אלעזר, שבועה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה עולמות שאדם רואה, בן שנה דומה למלך נתון באיספקרפסטי והכל מחבקיז ומנשקין אותו, בן שתים ושלש דומה לחזיר שפושט ידיו בביביו. בן עשר שנה קופץ כגדי. בן עשרים כסוס נהים משפר גרמיה וכעי אתמא. נשא אשה הרי הוא כחמור. הוליד בנים מעו פניו ככלב להביא לחם...
Vanity of vanities, said Kohelet; vanity of vanities, every-thing is vanity" (Ecclesiastes 1:2). "Vanity of vanities [havel havalim]" - Rabbi Huna said in the name of Rabbi Aha: David made a statement and did not explain it, but his son Solomon explained it. Solomon made a statement and did not explain it, but his father David explained it. David said: "Man is like hevel" (Psalms 144:4); to what hevel [is man compared]? If it is to the hevel [heat] of an oven, it has significance. If it is to the
Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

60 בזח"ג תזריע דמ"ז ב'

ההערה מציינת שקטע הזוהר הזה מבואר באור התורה שם.
הערת קה"ת
נתבאר באוה"ת ויקרא-א ע' רנח ואילך. ביאה"ז להצ"צ-ב ע' תתעז ואילך.

61 בראשית נמי מאמר הוא

במניין עשרת המאמרות שבהם נברא העולם, הגמרא מונה את "בראשית" כאחד מהם. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שגם חכמה, ראשית הגילוי, אינה אלא "מאמר".
Rosh Hashanah 32a:19-20 ראש השנה ל"ב א' י"ט-כ'
"ויאמר דבראשית תשעה הו"ו" ב"ראשית" נמי מאמר הוא, דכתיב: "בדבר ה' שמים נעשו". רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אמר שלש שלש מכולן — יצא. איבעיא להו, היכי קתני: שלש מן התורה, שלש מן הנביאים, ושלש מן הכתובים — דהו"ו תשע, ואיכא בינייהו תדא, או דלמא אחד מן התורה, ואחד מן הנביאים, ואחד מן הכתובים — דהו"וין להו שלש, ואיכא בינייהו טובא?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Megillah 21a מגילה כ"א א

הערת קה"ת

ר"ה לב, א. מגילה כא, א. ראה לקו"ש ח"י ע"ו.

62 ה' בחכמה יסד ארץ

שלמה אומר שה' ייסד את הארץ בחכמה. אדמו"ר הזקן מפרש את "הארץ" כדיבור האלוהי של הבריאה, שיסודו בחכמה.

Proverbs 3:19 משלי ג:י"ט

ה' בַּחֲכָמָה יִסְדֵּאֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding He established the heavens

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יט.

63 באג"ה ע"פ ארץ אשר עיני ה'

האיגרת על הפסוק "ארץ אשר... עיני ה'..." מובאת כמקור לנקודה הנדונה כאן: הדיבור האלקי הנקרא "ארץ" מושתת על חכמה.

הערת קה"ת

סי' יד (קכ, א).

64 וע"פ ויעש דוד שם

האיגרת על "ודוד עשה לו שם" מובאת כמקור לאותה נקודה: מקורו של הדיבור, כמו של אותיותיו שבאדם, הוא בחכמה.

הערת קה"ת

סי' ה (קו, ב).

65 הפסוק הראשון בתורה. אדמו"ר הזקן מצטט את התרגום הירושלמי, שמתרגם את "בראשית" כ"בחכמה".

Genesis 1:1 בראשית א:א

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

In the beginning G-d created the heaven and the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

66 ואמרו רז"ל בראשית נמי מאמר

שם אומר אדמו"ר הזקן שבששת הימים התפשט אור אין סוף אל ה"עשייה" באמצעות עשרת המאמרות, וגם "בראשית" הוא מאמר, ולכן אפילו חכמה נחשבת לעשייה גשמית לפניו. בשבת מתגלה האור שלמעלה מחכמה, והוא קושר זאת לתשובה, ש"קדמה לעולם".

הערת קה"ת

ראה גם לקמן פ' האזינו עב, ג. אוה"ת ויקרא-ג ע' תתעה. אוה"ת פ' ואתחנן ע' תיד.

67 יהי אור וגו' יהי רקיע

אלה הם המאמרות הפרטיים של הבריאה. אדמו"ר הזקן מסביר שהיה צורך תחילה בגילוי כללי בחכמה, כדי שיוכלו להימשך.

Genesis 1:3-6 בראשית א:ג-ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי־אֹר: וַיֵּבֶר אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאֹר יוֹם וּלַחֹשֶׁךְ קֶרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מְבָדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

And G-d said: 'Let there be light.' And there was light. And G-d saw the light, that it was good; and G-d divided the light from the darkness. And G-d called the light Day, and the

darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day. And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters' from the waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 יהי אור... יהי רקיע

המילים כאן מצטטות את Genesis 1:3. הקטע מופיע למטה.

Genesis 1:3 בראשית א:ג

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי־אֹר:

And G-d said: 'Let there be light.' And there was light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, ג-ו.

69 ירידת ה' על ה"ס בקולות וברקים

ביום השלישי בסיני היו רעמים וברקים וענן כבד על ההר. אדמו"ר הזקן שואל מדוע התלוותה התגלות כה עצומה למתן עשרת הדיברות.

Exodus 19:16 שמות י"ט:ט"ז

וַיְהי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבָּקָר וַיְהי קֶלֶת וּבָרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֵל שֹׁפָר חָזַק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יט, טז.

70 בסי' שתי אבנים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פי"ד, מט"ו.

71 לך ה' הגדולה

הזוהר על בראשית קושר בין "ארוי הלבנון" לבין "לך ה' הגדולה". זהו אחד המקומות שהטקסט מציין לעיון נוסף בפסוק.

Zohar, Bereshit 35:339-36:352 ספר זוהר, בראשית ל"ה:שנ"ב-ל"ו:שנ"ב

These are the six supernal days which are specified in the verse: "Thine, O L-rd, are the Greatness (Gedulah), the Might (Geburah), the Beauty (Tifereth), the Victory (Nezah), and the Majesty (Hod)" (I Chron. 29, 11). The words "For all" refer to the Zaddik (righteous one), who is Yesod (foundation of the world).... The word Bereshith we interpret to mean "the second, i.e. Hokmah (Wisdom) is the starting-point", because the supernal Kether (Crown), which is really first, is too recondite and therefore is not counted; hence the second is the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

72 לך ה' הגדולה

הזוהר בפרשת ויחי מדבר על שבע "עיניים" עליונות, המקבילות לכתוב "לך ה' הגדולה", כלומר לשבע המדות שהפסוק מונה.
Zohar, Vayechi 64:651-65:661 ספר הזהר, ויחי ס"ד:תרנ"א-ס"ה:תרס"א

73 לך ה' הגדולה

הזוהר בפרשת בא, על "והכהו לשבעה נחלים", מכנה אותן גדולה, גבורה, תפארת והשאר, ואומר שה' קורא לעצמו "גדול" באמצעות הגדולה.
Zohar, Bo 15:214-225 ספר הזהר, בא ט"ו:ר"ד-רכ"ה

74 לך ה' הגדולה

הזוהר בפרשת אמור, על "שבעת ימים תהיה תחת אמה", אומר ששבעת הימים מתעטרים "תחת האם", כפי שכתוב: "לך ה' הגדולה והגבורה".
Zohar, Emor 17:63-18:74 ספר הזהר, אמור י"ז:ס"ג-י"ח:ע"ד

75 לך ה' הגדולה

האדרא בפרשת נשא קושרת את "הגבורה" שבפסוק אחר ל"לך ה' הגדולה והגבורה": כשהגבורות כולן מתחברות כאחת, הן נקראות גבורה.
Zohar, Idra Rabba 29:220-30:230 ספר הזהר, האדרא רבא כ"ט:ר"כ-ל"י:ר"ל

76 לך ה' הגדולה

האדרא זוטא בפרשת האיזנו אומרת שתחילת הזקן היא מחסד העליון, כפי שכתוב: "לך ה' הגדולה".
Zohar, Idra Zuta 35:162-36:172 ספר הזהר, האדרא זוטא ל"ה:קס"ב-ל"ו:קע"ב

פסוקה 3

77 חכים ולא בחכמה ידיעה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ת"ז בהקדמה (פתח אליה).

78 חכים ולא בחכמה ידיעה

ב"פפתח אליהו" פונה אליהו לה': "אתה חכם, אך לא בחכמה ידועה; אתה מבין, אך לא בכינה ידועה". אדמו"ר הוקן מביא זאת כדי להראות שהחכמה אינה עצמותו של ה'.
Tikkunei Zohar 17b:3-4 תקוני הזהר י"ז ב:ג-ד'
אנת חכים ולא בחכמה ידיעה. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעה. לית לך אתר ידיעה אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.
Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

79 לית מחשבה תפיסא ביה

מוקדם יותר ב"פפתח אליהו" נאמר: "אין מחשבה תופסת כך כלל". אדמו"ר הוקן מסתמך על כך כדי לומר שה' נעלה אפילו מן התואר "חכם".
Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני הזהר י"ז א:י"ב
אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש כך.
Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

80 כולם בחכי עשית

בעל התהלים אומר: "מה רבו מעשיך, הוי'; כולם בחכמה עשית". אדמו"ר הוקן מבאר שהפסוק מלמד שאפילו חכמה נחשבת "עשייה" לפני ה'.
Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד
מַה־רְבוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כָּל־ם בְּחִכְמָה עָשִׂיתָ מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה:
How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים קד, כד.

פסוקה 5

81 הערת קה"ת מפנה לPsalms 103:20 למילים האלה.

Psalms 103:20 תהילים ק"ג:כ'
בָּרְכוּ ה' מְלֹאכָיו גִּבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַע בְּקוֹל דְּבָרוֹ:
Bless the L-RD, ye angels of His, Ye mighty in strength, that fulfil His word, Harkening unto the voice of His word
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 6

82 ב והנה כדי

בכתביו של הצמח צדק, פתיחת סעיף ב', מן "והנה, כד"י ועד ייקר ביותר (כפי שנתבאר במקום אחר)", נתונה בסוגריים: זו תוספת שלו, שכן בהעתקת המאמר בידי המעתיק באותו כרך היא אינה מופיעה. ההערה מוסיפה שבדפוס הראשון המילים "כפי שנתבאר במקום אחר" מופיעות באות רגילה.
הערת קה"ת
בגוכתי"ק 1102: ב' (והנה כדי" והסוף מוסגר "שהוא יקר ביותר וכמ"ש במ"א"). קטע זה הוא הוספת כ"ק הצ"צ, שהרי בהנחת המאמר הנמצא בכרך הנ"ל בכת"י מעתיק ליתא. ותי "וכמ"ש במ"א" בדפוס ראשון הוא באותיות רגילות.

83 במקום גדולתו

שם (ד8) מביא אדמו"ר הוקן את המאמר על ירידת ה': הסתלקות אור אין סוף עצמו והשראת שכינתו באמצעות צמצומים רבים, כדי שיוכל להתגלות אור מתוך החושך העליון.
הערת קה"ת
לק' בואתחנן (ח, ד). וש"נ. [כ]. ראה לעיל יב, ד.

84 במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו

רבי יוחנן מלמד שבכל מקום שבו הכתוב מדבר בגדולתו של הקב"ה, הוא מדבר גם בענותנותו. כאן מכנה אדמו"ר הזקן את ירידת הקב"ה אל הדיבור, הנקרא "גדולה", בשם ענווה.

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א א"י-י"ג

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאמר מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה, ושני בנביאים, ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "פי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים", וכתוב בתורה: "עושה משפט יתום ואלמנה". שני בנביאים: "כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו'", וכתוב בתורה: "ואת דבא ושלפ רוח", משולש בכתובים, דכתיב: "סולו לרוכב בערכות קה שמו", וכתוב בתורה: "אבי יתומים..."

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

85 בראשית בשביל התורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

רש"י בראשית א, א. וראה ב"ר בתחלתו. לקח טוב שם.

86 בראשית ברא בשביל התורה שנקרא ראשית

רש"י מביא את המדרש שהעולם נברא בזכות התורה, הנקראת "ראשית דרכו". אדמו"ר הזקן מצטט אותו כדי להראות שירידת הקב"ה לבריאה היא למען התורה.

Rashi on Genesis 1:2 רש"י על בראשית א' ב'

תהו ובהו. תהו לשון תמה ושמומו, שאדם תהא ומשתומם על בהו שבה: תהו. אשטורדי"שון בלע"ז: בהו. לשון רכות וצדו: על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלקים מרחפת. כסא הקבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקו, אקוב"טיר בלע"ז:

תהו ובהו DESOLATE AND VOID — The word signifies as- tonishment and amazement, for a person would have been astonished and amazed at its emptiness. תהו is estordison in old French. The word signifies emptiness and empty space. ON THE FACE OF THE DEEP — i. e. the waters which were upon the earth AND THE SPIRIT OF GOD WAS HOVERING — The throne of Divine Glory was standing in space, hovering over the face ... of the waters by the breath

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

87 בראשית ברא בשביל התורה שנקרא ראשית

המדרש אומר שהקב"ה הביט בתורה וברא את העולם, ו"ראשית" פירושה

התורה בלבד. זהו מקור לדרשה "למען התורה".

Bereshit Rabbah 1:1 בראשית רבה א'א'

... בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות, ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה שפשוין, כך היה הקב"ה מביט בתורה, ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלקים, ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר (משלי ח, כב): "ה' קנני ראשית דרכו".

Rabbi Hoshaya the Great began: "I was with Him as an amon, a delight day after day..." (Proverbs 8:30) - amon means a child's caretaker, amon means covered, amon means hidden, and some say amon means greatness. Amon means a child's caretaker, as it says: "As a caretaker [omen] carries a nursing child" (Numbers 11:12). Amon means covered, as it says: "Those covered [ha'emunim] in scarlet..." (Lamentations 4:5). Amon means hidden, as it says: "He was omen Hadassa" (Esther 2:7). Amon means great, as it says: ... "Are you better than

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

88 שהקנין מורה על דבר שהוא יקר ביותר (וכמ"ש במ"א

ההערה מציינת שהרעיון שהתורה היא אחד מקנייניו של ה' מתבאר בהרחבה באור התורה שם; זהו ה"במקום אחר" שבטקסט.

הערת קה"ת

בענין שהתורה קנין א' נתבאר בארוכה באוה"ת שבועות ע' קעד ואילך. וראה גם באוה"ת יתרו ע' תעוד ואילך.

89 והנה המצות . . ולכן

ההערה מפנה לאור התורה למקבילה בעניין המצוות כאיברי המלך והתורה כדמם.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת בראשית-ג תקפז, ב.

90 שרמ"ח פקודין . . אברין דמלכא

התניא מסביר שמחשבתה, דיבורה ומעשיה של הנשמה מתלבשים בתר"ג המצוות, ושהאהבה היא שורש רמ"ח מצוות עשה, שהן רמ"ח איברי המלך. זהו אותו דימוי שמשמש בו כאן אדמו"ר הזקן.

Tanya, Likkutei Amarim 4:3 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ד'ג'

כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מצות עשה, וממנה הן נמשכות, ובלעדיה אין להן קיום אמתי, כי המקימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחסדו לדבקה בו באמת, ואי אפשר לדבקה בו באמת, כי אם בקיום רמ"ח פקודיו, שהם רמ"ח אבריו דמלכא כביכול, כמו שכתוב במקום אחר. והיזאה היא שרש לשס"ה לא תעשה, כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תי"ז ת"ל. תניא פ"ד ובליקוט פירושם שם. עלי"ק נצבים (נד, א) וש"נ. [כ].

91 רמ"ח פקודין הם רמ"ח אברין דמלכא

בתקיני זוהר נאמר שהמצוות הן איברי המלך. אדמו"ר הזקן מפתח את

הדימוי: האיברים הם כלים לרצונו של הקב"ה.

Tikkunei Zohar 74a:8 תקוני זוהר ע"ד א:ח'

ועוד מצווה דא עמודא דאמצעיטא, דאיהו מצווה מסטרא דאבא דאיהו ראש, ומסטרא דאימא דאיהו אש"ר, והכי צדיק מצווה ועושה מתרונתו, ובגין דא אתמר על תרונתו אשר קדשנו, אמא קדשנו ואבא צונו, על מאן על שכינתא תתא, דאיהו פטר כל רחם, פתיחו דרחם, דאיהו רמ"ח פקודין, איהי מצות יהו"ה בכל אבר ואבר דמלכא, איהי מצווה, ועוד אשר קדשנו מסטרא דאבא

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

92 פסוק זה פותח את המאמר שאליו מתייחס כאן אדמו"ר הזקן.

Numbers 30:2 במדבר ל"ב:

וידבר משה אל־ראשי־הטפות לבני־ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath commanded.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 בדי"ה וידבר . אל ראשי המטות

זהו המאמר הראשון על פרשת מטות. ב"ט שואל אדמו"ר הזקן כיצד אוכל, שהוא נמוך מן האדם, יכול להחיות אותו, ומשיב מתוך הפסוק: "מוצא פי ה'" שמחיה את המזון הוא החיות שלו, והיא המקיימת את האדם.

הערת קה"ת

לקמן פא, ב.

94 כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם

משה אומר לישראל שהאדם אינו חי על הלחם לבדו, אלא על כל היוצא מפי ה'. המאמר שאליו מתייחסים מבאר פסוק זה.

Deuteronomy 8:3 דברים ח"ג:

ויענה ויערבך ויאכלך את־המזן אשר לא־ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא עליהם לבדו יחיה האדם כי על־כֹּל־מוצא פִּי־ה' יחיה האדם:

And He afflicted thee, and suffered thee to hunger, and fed thee with manna, which thou knewest not, neither did thy fathers know; that He might make thee know that man doth not live by bread only, but by every thing that proceedeth out of the mouth of the L-RD doth man live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

95 א' ד"ם

ההערה מציינת את השל"ה כמקור לדרשת "אדם" — אל"ף ודם.

הערת קה"ת

של"ה בהקדמת בית ישראל בית דוד (כא, א). וראה ספר הערכים-חב"ד כרך-א טור קנ ושם נסמן. מובא באוה"ת ויקרא-א ע' יח ומפרש "ותוכן הפי שם שהמזון נקי רמ"ח אברין דמלכא והתורה נאמר בה זאת התורה אדם אי דם שהוא חיות כל האברים, ועיין בלקו"ת בשה"ש ד"ה לסוסי ברכי פרעה הראשון [יא, ג] שהוא ענין אורות וכלים, וכן פי בלקו"ת פי מסעי בדי"ה הנה גבי המסעות ושם ספ"ב שהתורה היא בחי אורות" ע"ש.

96 הדם היא הנפש

התורה אוסרת לאכול דם, "כי הדם הוא הנפש". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק זה ביחס לתורה, המחיה את המצוות כפי שהדם מחיה את האיברים.

Deuteronomy 12:23 דברים י"ב:כ"ג

רק חֹזֵק לִבְלֹתִי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר:

Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the life; and thou shalt not eat the life with the flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יב, כג.

97 לסוסי ברכבי

פסוק זה פותח את המאמר בלקוטי תורה על שיר השירים, שאליו מתייחס אדמו"ר הזקן.

Song of Songs 1:9 שיר השירים א'ט:

לִסְסִי בְּרֻכְבִּי פָרָעָה דְּמִיתִיךָ רַעֲיָתִי:

I have compared thee, O my love, To a steed in Pharaoh's chariots

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 כל העוסק בתורת עולה

הגמרא מלמדת שכל העוסק בתורת העולה כאילו הקריב אותה. אדמו"ר הזקן שואל מדוע הלימוד נחשב ליותר ממעשה ההקרבה.

Menachot 110a:13-14 מנחות ק"י א:י"ג-י"ד

אמר רבי יצחק מאי דכתיב (ויקרא ו, יח) זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם: מתני' נאמר בעולת בהמה (ויקרא א, ט) אשה ריח ניחוח ובעולת עוף (ויקרא א, ט) אשה ריח ניחוח ובמנחה (ויקרא ב, ב) אשה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות קי, א. ראה בהנסמן לקמן פי חקת נו, א.

99 ובכל מקום מוקטר

הנביא אומר שבכל מקום מקטירים קטורת ומגשים מנחה טהורה לשם ה'. הגמרא מיישמת זאת על תלמידי חכמים העוסקים בלימוד הלכות העבודה.

Malachi 1:11 מלאכי א'י"א

כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מָבֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מְקַטֵּר מִנְשָׁה לְשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר ה' צְבָאוֹת:

For from the rising of the sun even unto the going down of the same My name is great among the nations; And in every place offerings are presented unto My name, Even pure oblations; For My name is great among the nations, Saith the L-RD of hosts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי א, יא.

100 בכל מקום ובכל זמן

ההערה אומרת שהנקודה הזאת מתבארת באור התורה שם, המפנה לשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן, אורח חיים, סימן א', סעיף ט', במהדורה המאוחרת.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת שבועות ע' קנט ושם מציין לשי"ע אדה"י אר"ח סי' א' סק"ט במהדורא בתרא.

101 לכל זמן ועת לכל חפץ

קהלת אומר שלכל דבר יש זמן. אדמו"ר הזקן דורש את הביטוי "לכל חפץ" על המצוות, שהן רצונו של ה', ואת הביטוי "תחת השמים" על מה שלמטה מן התורה.

Ecclesiastes 3:1 קהלת ג'א'

לְכָל זְמַן וְעֵת לְכָל־חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם:

To every thing there is a season, and a time to every purpose
under the heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ג, א.

102 ז' על ז' טפחים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שו"ע אר"ח סתר"יד.

103 ז' על ז' טפחים

השולחן ערוך פוסק שסוכה ששטחה פחות משבעה על שבעה טפחים פסולה. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדוגמה לפרטי התורה, הקובעים כיצד המצווה ממשיכה למטה את רצונו של ה'.

Shulchan Arukh, Orach Chayim 634:1 שולחן ערוך, אורח חיים
תרל"ד:א'

שלא תהיה פחות מן שבעה על שבעה. ובו ד סעיפים: סוכה שאין בה שבעה על שבעה פסולה ולענין גודל אין לה שיעור למעלה:

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain)

104 המקבל טומאה

המשנה פוסקת שאין לסכך סוכה בדבר שיכול לקבל טומאה. זהו פרט נוסף שאדמו"ר הזקן מביא.

Mishnah Sukkah 1:4 משנה סוכה א'ד'

הַדֵּלָה עֲלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן וְאֶת הַדִּלְעָת וְאֶת הַקֶּסֶם וְסָכָה עַל גִּבָּהּ, פְּסוּלָה. וְאִם הָיָה סְכוּךְ הַרְבֵּה מִהוּ, אוֹ שֶׁקָּצְצוּ, כְּשֶׁרָה. זֶה הַכֵּלָל, כֹּל שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֹמְאָה וְאֵין גְּדוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ, אֵין מְסַכְכִּין בוֹ. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין מְקַבֵּל טֹמְאָה וְגְדוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ, מְסַכְכִּין בוֹ:

If he trained a vine or a gourd or ivy over [the sukkah] and put skhakh on top of it, it is not valid. But if the skhakh is more than them, or if he cut them, it is valid. This is the general rule: whatever is susceptible to [ritual] impurity and does not grow from the ground may not be used for skhakh, but whatever is not susceptible to [ritual] impurity and does grow from ground soil may be used for skhakh

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

105 זאת הת' אדם

הפסוק מציג את דינו של אדם שמת באוהל. אדמו"ר הזקן דורש את המילה "אדם" כצירוף של אל"ף ודם, כשהדם מכוון לתורה.

Numbers 19:14 במדבר י"ט:יד'

הערת קה"ת

במדבר יט, יד.

106 זאת הת' לעולה

"זאת תורת העולה". הגמרא לומדת מכך שלימוד הלכות העולה נחשב כהקרבנה.

Leviticus 7:37 ויקרא ז':ל"ז

הערת קה"ת

ויקרא ז, לז.

107 אלו ת"ח

הגמרא מלמדת שכל העוסק בתורת העולה כאילו הקריב אותה. אדמו"ר הזקן שואל מדוע הלימוד נחשב ליותר ממעשה ההקרבנה.

Menachot 110a:5-6 מנחות ק"י א-ה:ו'

איתכיה רב שימי בר חייא לרב (מלאכי א, יא) ממזרח שמש ועד מבוא גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה אמר ליה שימי את דקרו ליה אלהא דאלהא בכל מקום מוקטר מוגש לשמי בכל מקום סלקא דעתך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהן כאילו

מקטירין ומגישין לשמי

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות קי, א.

108 ולא תהי' סככה מדבר המקבל טומאה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

סוכה פ"א, מ"ד.

פסקה 8

109 על דמות הכסא

יחזקאל רואה דמות דמוית אדם על דמות הכיסא. אדמו"ר הזקן מזהה את האדם העליון הזה עם התורה: "זאת התורה — אדם".

Ezekiel 1:26 יחזקאל א':כ"ו

וּמִמַּעַל לָרֶקֶעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁוֹ כְּמֶרְאָה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כֶּסֶף וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמֶרְאָה אָדָם עָלָיו מִלְמַעְלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, כו.

110 בחי' אדמה לעליון

ההערה מביאה מאמר זה כמקור לקריאת "אדם" כרמז ל"אדמה לעליון".

הערת קה"ת

עשרה מאמרות מאמר אם כ"ח ח"ב פל"ג. שלי"ה תושב"כ דרוש צאן יוסף דף שא, ב. וראה בהנסמן במאמרי אדה"א במדבר כרך-ג ע' א'קמ. ועוד.

111 אדמה לעליון

הנביא מצטט את ההתרחבות "אדמה לעליון". אדמו"ר הזקן משתמש רק במשחק המילים "אדם" ו"אדמה", כדי לציין את הבחינה שדומה לעליון.

Isaiah 14:14 ישעיהו י"ד:יד'

אֶעֱלֶה עַל־בִּמְתִּי עַב אֲדַמָּה לְעִלְיוֹן:

I will ascend above the heights of the clouds; I will be like
'the Most High
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 הנה מקום אתי

ה' אומר למשה: "הנה מקום אתי". אדמו"ר הוקן מביא זאת כדי להראות
שהחיות היא למעלה מהמקום, ולכן למעלה ולמטה שווים לגביה.
Exodus 33:21 שמות ל"ג:כ"א
וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֵתִי וְנִצַּבְתָּ עַל-הַצּוּר:
And the L-RD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou
shalt stand upon the rock
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שמות לג, כא.

113 וכל חפצים לא ישוו בה

החכמה, התורה, טובה מפנינים, "וכל חפציו לא ישוו בה". חז"ל דורשים
מכך שהתורה נעלית מן המצוות.
Proverbs 8:11 משלי ח':י"א
כִּי-טוֹבָה חִכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל-חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּ-בָהּ:
For wisdom is better than rubies, And all things desirable
are not to be compared unto her
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
משלי ח, יא.

114 אפי' חפצי שמים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
מועד קטן ט, ב. ירוש' דפאה . . סה"א הובא שם בר"ש. [ב].

115 וכל חפצים לא ישוו בה אפילו חפצי שמים

הגמרא דורשת את הפסוק כך שאפילו חפצי שמים, המצוות, אינם יכולים
להשתוות לתורה. אדמו"ר הוקן מסביר זאת בכך שמקורה של התורה הוא
ב"רצון כל הרצונות".
Moed Katan 9b:2-3 מועד קטן ט' ב:ב-ג'
הַדֵּר יְתִבִּי וְקָא מְבַעֵי לְהוּ, כְּתִיב: "יִקְרָה הָיָא מְפִנִּינִים וְכָל חֲפָצֵיהּ לֹא
יִשְׁוּ בָהּ" — הָא חֲפָצֵי שָׁמַיִם יִשְׁוּ בָהּ, וְכְתִיב: "כָּל חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּ בָהּ"
— דְּאִפִּילוּ חֲפָצֵי שָׁמַיִם לֹא יִשְׁוּ בָהּ! כָּאֵן בְּמִצְוָה שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל
יְדֵי אַחֲרִים, כָּאֵן בְּמִצְוָה שְׂאֵי אֲפֻשֵׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אַחֲרִים.
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

116 אחרי ה' אלקיכם תלכו

פסוק זה, הכולל גם את המילים "ולקולו תשמעו", פותח את המאמר שאליו
מתייחס הטקסט.
Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה'
אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֹת-מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ
וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְּבָקוּ:
After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear,
and His commandments shall ye keep, and unto His voice
shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall
ye cleave
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 כמו בעל הבית לעסק המצוות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
נתבאר בד"ה ביום השמיני-תשמ"ו (סה"מ מלוקט-ד ע' קיג) הערה 38.

118 כי ביום הזה יכפר

פסוק זה פותח את המאמר בלקוטי תורה, אחרי, שאליו מתייחס הטקסט.
Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל'
כִּי-בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:
For on this day shall atonement be made for you, to cleanse
you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

119 "כל התשוקות אינן יכולות להשתוות אליה": הסיכום מזכיר את דרשת
חז"ל, שלפיה אפילו המצוות אינן יכולות להשתוות לתורה.
Proverbs 8:11 משלי ח':י"א
כִּי-טוֹבָה חִכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל-חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּ-בָהּ:
For wisdom is better than rubies, And all things desirable
are not to be compared unto her
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

120 יראו את ה' קדושי

"יראו את הוי", קדושי, כי אין מחסור ליראיו". אדמו"ר הוקן שואל מדוע
הדברים מופנים דווקא לקדושים.
Psalms 34:10 תהילים ל"ד:י'
יִרְאוּ אֶת-ה' קְדֹשִׁיו כִּי-אֵין מִחְסוֹר לַיִּרְאָיו:
O fear the L-RD, ye His holy ones; For there is no want to
them that fear Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים לד, י'.

121 ייראו מה' כל הארץ

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שם לג, ח.

122 ייראו מה' כל הארץ

"יראו את הוי" כל הארץ". פסוק זה פונה לכולם, ומכאן עולה השאלה על
הפסוק האחר.
Psalms 33:8 תהילים ל"ג:ח'
יִירָאוּ מִה' כָּל-הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגְוְרוּ כָּל-יֹשְׁבֵי תֵבֶל:
Let all the earth fear the L-RD; Let all the inhabitants of the
world stand in awe of Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

123 כי לא מחשבותי מחשבותיכם

ה' אומר שמחשבותיו אינן מחשבותינו. אדמו"ר הוקן מפרש זאת כהיפוך בין

י"ש ל"אין, בין מבטו של ה' למבטנו.

Isaiah 55:8 ישעיהו נ"ה:ח'

כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'

For My thoughts are not your thoughts, Neither are your ways My ways, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 להנחיל אוהבי יש

החכמה אומרת שהיא תגרום לאוהביה לרשת יש, "ממשות". אדמו"ר הזקן מפרש את ה"יש" כמדרגה העליונה, שהיא ה"יש" האמיתי.

Proverbs 8:21 משלי ח':כ"א

להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אַמְלָא:

That I may cause those that love me to inherit substance, And that I may fill their treasuries

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ח, כא.

125 ויצונו ה' לעשות

הפסוק מציג את יראת ה' כתכליתם של כל החוקים. סעיף 3 מסביר מהי יראה זו.

Deuteronomy 6:24 דברים ו':כ"ד

וַיְצַונו ה' לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־יְמֵימֵינוּ לְחַיֵּיתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה:

And the L-RD commanded us to do all these statutes, to fear the L-RD our G-d, for our good always, that He might pre-serve us alive, as it is at this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כד. [כ].

פסוקה 11

126 קמי כולא כלא חשיב

הוזהר מלמד שלפני ה' הכול נחשב לאין. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי לבאר את נקודת המבט מלמעלה.

Zohar I, 11b זח"א י"א, ב

הערת קה"ת

זח"א י"א, ב.

127 וראו כל בשר יחדיו

הנביא מנבא שכבוד ה' יתגלה וכל בשר יראו יחד. אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי לבאר את ההתגלות מלמטה, התואמת את נקודת המבט מלמעלה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וַיִּגְלֶה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָּל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken 'it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי מ, ה.

128 ובאו במערות צורים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם ב, יט.

129 ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה'

ישעיהו מתאר אנשים הנכנסים למערות ולנקיקים שבאדמה מפחד ה' ומהדר גאונו. אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כביטול שיתרחש כאשר גדולת ה' תתגלה.

Isaiah 2:19 ישעיהו ב':י"ט

וּבָאוּ בַּמְעָרוֹת צֻרִים וּבַמְחִילוֹת עֹפֶר מִפְּנֵי פֶחַד ה' וּמִהֲדַר גָּאוֹנוֹ יִלְעָצוּ הָאָרֶץ:

And men shall go into the caves of the rocks, And into the holes of the earth, From before the terror of the L-RD, And from the glory of His majesty, When He ariseth to shake mightily the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 ייראו מהי כל הארץ

אדמו"ר הזקן מפרש פסוק זה כיראה התחתונה, המתאימה לנקודת המבט שלנו, שבה העולם התחתון נראה כ"יש" ממשי.

Psalms 33:8 תהילים ל"ג:ח'

יִירָאוּ מִה' כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגְוֹרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֶל:

Let all the earth fear the L-RD; Let all the inhabitants of the world stand in awe of Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 ההפרש... מה'.. יראו את

ההערה מפנה לקונטרס העבודה בעניין ההבדל בין יראה "מהי" לבין יראה "את ה'", וכן להערת הרבי שם, המפנה לשני מאמרים של הרבי הריי"צ.

הערת קה"ת

ראה קונטרס העבודה ס"ג ע' כ ושם העיר כ"ק אדמו"ר לדי"ה אר"י לא ברא תרצ"ד (בקונטרס כד) די"ה אמר רבה כו' כל אדם תש"ב (בס' המאמרים — אידיש).

132 את הטפל לשם ה'

הגמרא דורשת את המילה "את" בביטוי "את פרי", ככוללת גם את הטפל לפרי — קליפתו. אדמו"ר הזקן משתמש במשמעות זו של "את" ביחס לירא: הוא נעשה טפל לשם הוי"ו.

Berakhot 36b:3-4 ברכות ל"ו ב:ג-ד'

וּתְפִיּוֹק לְקָה דְּנַעֲשָׂה שׁוֹמֵר לְפָרִי, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְעַרְלָתָם עַרְלָתוֹ אֵת פְּרִי", אֵת הַטָּפֶל לְפָרִי, וּמַאי נִיהוּ — שׁוֹמֵר לְפָרִי. אָמַר רַבָּא: הֵיכָא אָמְרִינָּה דְּנַעֲשָׂה שׁוֹמֵר לְפָרִי — הֵיכָא דְּאִיתִּיהּ בֵּין בְּתוּלוֹשׁ בֵּין בְּמַחוּבָּר, הֵכָא בְּמַחוּבָּר — אִיתִּיהּ, בְּתוּלוֹשׁ — לִיתִּיהּ.

Thou mayest, however, derive [a conclusion] from the fact that [the bud] constitutes a protection of the fruit, and the All-merciful declared, "Ye shall deem it an uncircumcision with its fruit" (Lev. xix. 23) — the word "with" meaning to include what is attached to the fruit ; and what is that ? The protection of the fruit. Raba replied : When do we declare a thing to be the protection of the fruit ? When it is so either ... plucked or attached [to the tree] ; but here [the

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

Bava Kamma 41b:5-7 בבא קמא מ"א ב:ה'-ז'

נִפְקָא לְהוּ מִ"אֵת בְּשָׂרוֹ" — אֵת הַטָּפֶל לְבָשָׂרוֹ, מַאי נִיהוּ — עוּרוֹ. וְהָאִי תֵּנָא — "אֵת" לֹא דְרִישׁ. כְּדִתְנִינָא: שְׁמַעוֹן הָעֵמֶסוֹנִי, וְאַמְרִי לֵה נְחֻמִּיָּה

העמסוני, הנה דורש כל "אתיו" שבתורה. כיון שהגיע ל"את ה' אלקיך תירא", פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל "אתיו" שדרשת - מה תהא עליה? אמר להם: בשם שקבלתי שָׁכַר על הדרישה, כך קבלתי שָׁכַר על הפרישה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה עדי"ז ברכות לו, ב. ב"ק מא, ב.

133 כי אין מחסור ליראיו

חציו השני של הפסוק: "וליראיו לא יחסר כל". אדמו"ר הזקן קורא את "אין", כלומר "לא", כ"אין" — ביטול היש.

Psalms 34:10 תהילים ל"ד:

יראו את־ה' קדשיו כִּי־אין מחסור לִירָאָיו:

O fear the L-RD, ye His holy ones; For there is no want to them that fear Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

134 אם אין חכמה אין יראה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ג, יז.

135 אם אין חכמה אין יראה

רבי אלעזר בן עזריה מלמד: "אם אין חכמה, אין יראה". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על היראה העילאה, שבאה באמצעות חכמת התורה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:י"ז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא הנה אומר, כל שחכמתו מרבה ממשעיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרביין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והנה כערער כערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

136 יראו את ה' קדשיו

הפסוק פונה אל "קדושיו". אדמו"ר הזקן קושר בין "קדושיו" לבין "אשר קידשנו במצוותיו".

Psalms 34:10 תהילים ל"ד:

יראו את־ה' קדשיו כִּי־אין מחסור לִירָאָיו:

O fear the L-RD, ye His holy ones; For there is no want to them that fear Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 וידבר אלקים את כל הדברים

פסוק זה, הפותח את עשרת הדיברות, פותח גם את המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Exodus 20:1 שמות כ':א

וידבר אֱלֹקִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר:

:And G-d spoke all these words, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

138 אריה שאג מי לא יירא

הנביא אומר: "אריה שאג, מי לא יירא?" המדרש המצוטט מחיל זאת על מתן תורה.

Amos 3:8 עמוס ג':ח

אֲרִיָּה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי ה' דָּבָר מִי לֹא יִנְבֵּא:

The lion hath roared, Who will not fear? The L-rd GOD hath spoken, Who can but prophesy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

139 בקולות וברקים

הקולות והברקים בסיני, הסימן החיצוני להתגלות העצומה שהתרחשה שם.

Exodus 19:16 שמות י"ט:ט"ז

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהֵיטֵב הַבֶּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבָרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עָלֶיהֶם וְקוֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיִּתְּרֶם כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

140 ועל כל דבור פרחו נשמתן

הגמרא אומרת שבכל דיבור ודיבור בסיני פרחו נשמתם של ישראל.

Shabbat 88b:6 שבת פ"ח ב:ו

ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתו של ישראל, שנאמר: "נפשי יצאה בדברו". ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו? — הוריד טל שעתידי להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר: "נשם נדבות תניח אלקים נחלתך ונגלגה אתה כוננתה". ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל והיו מלאכי השרת ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

141 שפסקה זוהמתן

הגמרא אומרת שהנחש הטיל זוהמה בחוה, וכשעמדו ישראל בסיני פסקה זוהמתם. אדמו"ר הזקן מצטט זאת כדי להראות עד כמה שלמה הייתה ההתגלות בסיני.

Shabbat 146a:1-2 שבת קמ"ו א:א-ב'

שָׂבָא נָחַשׁ עַל תְּוֵה הַטִּיל בָּהּ זוּהַמָּא, יִשְׂרָאֵל שְׁעָמְדוּ עַל הַר סִינִי — פִּסְקָה זוּהַמְתָּן, גּוֹיִם שְׂאֵל עָמְדוּ עַל הַר סִינִי — לֹא פִסְקָה זוּהַמְתָּן. אָמַר לָקָה רַב אָחָא בְרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשִׁי: גְרִים מַאי? אָמַר לָקָה: אֵף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא הוּוּ, מְזַלְיָהּ הוּוּ. דְּכַתִּיב: "אֵת אֲשֶׁר לָשְׁנוּ פֹה עָמְדוּ עוֹמְדִים הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה וְגו'". וּפְלִיגָא דְרַבִּי אָבָא בַר

הקב"ה: אדם הראשון צויתיו מצוה אחת, כדי שיקיימנה והשיותיו למלאכי השרת, שנא' (בראשית ג): הן האדם היה כאחד ממנו, אלו שהן עושים ומקיימים תרי"ג מצוות, חוץ מן הכללים, ומן הפרטים, ומן הדקדוקים, אינו דין שיהיו הן חיינים וקיימים לעולם?! וכן הוא אומר (במדבר כא): ...

Behold, I am sending an angel before you to protect you" along the way and to take you to the place that I have prepared" (Exodus 23:20). "Behold, I am sending an angel" – that is what is written: "I had said: You are divine beings" (Psalms 82:6). Had Israel waited for Moses and not performed that act, there would have been no exiles, and the angel of death would not have had dominion over them. Likewise it says, "[The tablets were the work of G-d] and the ... script was

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

146 חרות על הלוחות

אחד המקומות בוהר שהטקסט מביא בעניין "חרות על הלוחות".

Zohar, Mishpatim 3:364-370 ספר זוהר, משפטים ג:שס"ד-ש"ע

As to the words "graven upon the tables" (harut'al ha-luhoth), it has already been pointed out that this phrase contains an allusion to heruth-that is, freedom. Freedom from what? From the angel of death, from subjection to the kingdoms of this world, from all things earthly and from all things evil. And what is freedom? It is the seal of the world to come, in which is every kind of freedom. Had not the tablets been broken, the world would not have suffered as it subsequently did, and the Israelites

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

147 חרות על הלוחות

מקום נוסף בוהר שהטקסט מביא בעניין "חרות על הלוחות".

Zohar, Tetzaveh 7:64-9:73 ספר זוהר, תצוה ז':ס"ד-ט:ע"ג

Similarly, it is written: "And ye shall hallow the fiftieth year and proclaim freedom throughout all the land" (Lev. 25, 10). Freedom emanates from this fiftieth year to all, and because of this the Torah which proceeded from that fiftieth day is called "Freedom". Concerning this it is written, "Graven (haruth) upon the tablets", which word haruth contains the same letters as heruth, which is Freedom, and the Decalogue, which is the essence of the Law, is thus given its due appellation, because whatever this supernal day brings ... forth is

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

148 חרות על הלוחות

הוהר על בראשית, בעניין "רוחי לא תשכון באדם לעולם", הוא אחד המקומות שהטקסט מביא בנושא זה.

Zohar, Bereshit 48:470-49:479 ספר זוהר, בראשית מ"ח:ת"ע-מ"ט:תע"ט

R. Eleazar said that the word beshagam (for that he) signifies Moses, who caused the moon to shine, and this enabled men to abide in the world for great length of days. AND HIS DAYS SHALL BE A HUNDRED AND TWENTY YEARS. This is an allusion to Moses, through whose agency the Law was given

כהנא. דאמר רבי אבא בר כהנא: עד שלשה דורות לא פסקה זונהא מאבותינו: אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar I, 63b זח"א סג, ב

Zohar III, 14b זח"ג יד, ב

הערת קה"ת

שבת קמו, א. וראה זח"א סג, ב. זח"ג יד, ב. צג, ב.

142 הכרייתא דורשת את המילים "חרות על הלוחות" במשמעות של חירות, שכן בן החורין היחיד הוא מי שעוסק בתורה.

Pirkei Avot 6:2 משנה אבות ו"ב

אמר רבי יהושע בן לוי, ככל יום ויום פת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להם לבירות מעלבוניה של תורה. שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף, שנאמר (משלי יא) נזוף נזוף באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב) והלחת מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא) וממתנה נחליאל ...

Rabbi Joshua ben Levi said: every day a bat kol (a heavenly voice) goes forth from Mount Horeb and makes proclamation and says: "Woe unto humankind for their contempt towards the Torah", for whoever does not occupy himself with the study of Torah is called, nazuf (the rebuked. As it is said, "Like a gold ring in the snout of a pig is a beautiful woman bereft of sense" (Proverbs 11:22). And it says, "And the tablets were the work of G-d, and the writing was the writing ... of G-d

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

143 אל תקרא חרות אלא חירות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות פ"ו מ"ב.

144 חרות על הלוחות

הגמרא דורשת את המילים "חרות על הלוחות": אילו לא נשברו הלוחות הראשונים, התורה לא הייתה משתכחת לעולם; והיא דורשת "חרות" במשמעות של חירות מן האומות וממלאך המוות.

Eruvin 54a:19-20 עירובין נ"ד א"ט-כ'

ואמר רבי (אליעזר): מאי דכתיב "חרות על הלוחות", אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות – לא נשתכחה תורה מישראל. רב אחא בר יעקב אמר: אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר: "חרות" – אל תיקרי "חרות", אלא חירות.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

145 חרות על הלוחות

המדרש, בתחילת פרשה לב, דורש את המילים "חרות על הלוחות" במשמעות של חירות, שהייתה לישראל בסיני עד חטא העגל.

Shemot Rabbah 32:1 שמות רבה ל"ב:א'

... ולא מלאך המות שולט בהן. וכן הוא אומר (שמות לב): והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות. מהו חרות? ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר: חירות מן גליות. ור' נחמיה אומר: חירות ממלאך המות. בשעה שאמרו ישראל כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אמר

and who thus bestowed life on men from the tree of life. And in truth had Israel not sinned, they would have been proof against death, since the tree of life had been brought down ...

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

149 חרות על הלוחות

הוזהר על חיי שרה, בעניין "פקח עיני ואביטה נפלאות מתורתך", אומר שכאשר ה' נתן את התורה, היא נכתבה "חרות על הלוחות".
Zohar, Chayei Sara 19:214-21:221 ספר הזהר, חיי שרה י"ט:ר"ד-כ"א:רכ"א

Such a one also obtains deliverance from the angel of death, who has no power over him. (You may object, What of the martyrs who suffered in times of persecution, such as R. Akibah and his colleagues? These suffered, however, under a special decree from on high in accordance with a special purpose.) Assuredly, had Adam held fast to the tree of life, which is nothing else but the Torah, he would not have brought death upon himself and upon the rest of the world.
... Hence, in connection with the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

150 חרות על הלוחות

הוזהר על ויקרא מסביר את הביטוי "חרות על הלוחות": התורה ניתנה באמצעות קול השופר, שמקורו בבניה, מקום החירות.
Zohar, Vayikra 10:80-11:88 ספר הזהר, ויקרא י"ב:פ"ח-י"א:פ"ח

151 פ"ה דעירובין דנ"ד סע"א

ההערה אומרת שהגמרא בעירובין על "חרות על הלוחות" מובאת ומבארת באור התורה שם.
הערת קה"ת
מובא ונתבאר באוה"ת כי תשא ע' ב"כ ואילך.

152 ובפ"ו דאבות

ההערה מציינת את המקום באבות כמשנה ב' בפרק ו' ומפנה לדיון עליו באור התורה.
הערת קה"ת
משנה ב'. וראה באוה"ת שם.

153 נשא פ"י

ההערה אומרת שמדרש רבה כנשא המובא כאן הוא המדרש על "מלך בן חורין", כפי שמוכח באור התורה.
הערת קה"ת
"גבי שמלך בן חורין", — אוה"ת כי תשא ע' ב"כא.

154 משפטים קי"ד א, תצוה קפ"ג א'

ההערה אומרת ששני מקומות אלה בוהר מועתקים באור התורה שם.
הערת קה"ת
נעתקו באוה"ת כי תשא ע' ב"כא.

155 ח"א בראשית דל"ז סע"ב

ההערה אומרת שמקום זה בוהר, על "לא ידון רוחי", מובא באור התורה. מספר העמוד כפי שנדפס שונה משאר המקומות בקבוצה זו (2021-2023).
הערת קה"ת
"בפ"י לא ידון רוחי", — אוה"ת כי תשא ע' א"כג.

156 חיי שרה קל"א ב'

אור התורה מביא את המקום הזה בוהר, על "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך": כשנתן ה' את התורה, נכתב בה "חרות על הלוחות".
הערת קה"ת
"ע"פ גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך עד ובג"כ קוב"ה כדי להביא אוריינא מה כתיב בה חרות על הלוחות", — אוה"ת כי תשא ע' ב"כג.

157 מעט מעט אגרשנו

ה' מבטיח לגרש את עמי כנען מעט מעט. אדמו"ר הזקן מיישם זאת על העבודה ההדרגתית של בירור הרע לאחר החטא.
Exodus 23:30 שמות כ"ג:ל'
מַעַט מַעַט אֶגְרֹשְׁנָם מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ:
By little and little I will drive them out from before thee, until thou be increased, and inherit the land
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 וישמור משמרת

"וישמור משמרת". אדמו"ר הזקן מפרש את "משמרת" כדבר שנשמר למשמרת, ועדיין לא התגלה.
Genesis 26:5 בראשית כ"ו:ה'
עֲקֹב אֲשֶׁר־שָׁמַע אֶבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי:
because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

159 משמרת מצות

יהושע משבח את השבטים על ששמרו את "משמרת מצוות הוי" אלקיכם". הביטוי מובא כאן בקשר לניסוח "משמרת המצוות".
Joshua 22:3 יהושע כ"ב:ג'
לֹא־עָזַבְתֶּם אֶת־אֲחֵיכֶם זֶה יָמִים רַבִּים עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְשִׁמְרַתְם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם:
ye have not left your brethren these many days unto this day, but have kept the charge of the commandment of the L-RD your G-d
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

160 הגמרא דורשת את הפסוק הזה על אברהם; הוא נמנה עם הפוסקים שהטקסט מצטט.

Nedarim 32a:18 נדרים ל"ב א:י"ח
וְאָמַר רַבִּי אֲמִי בַר אֲבָא: בֵּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים הֵכִיר אֶבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַע אֶבְרָהָם בְּקוֹלִי" — חוֹשְׁבָנִיה מָאָה וְשִׁבְעִין וְתָרִין.
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

161 רב אומר שאברהם קיים את כל התורה, כפי שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי..."
Yoma 28b:9 יומא כ"ח ב:ט'

אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'". אמר לקה רב שמי בר חייא לרב: ואימא שבע מצות? הא אימא נמי מילה! ואימא שבע מצות ומילה! אמר לקה: אם כן "מצותי ותורותי" למה לי?
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

165 משה ידבר

הפסוק "משה ידבר והאלקים יענו בקול" פותח את המאמר שאליו הטקסט מפנה.

Exodus 19:19 שמות י"ט:י"ט

ויהי קול השפך הולך וזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול:

And when the voice of the horn waxed louder and louder,
Moses spoke, and G-d answered him by a voice
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

166 שופך דם האדם באדם

"שופך דם האדם, באדם דמו יישפך". אדמו"ר הזקן קורא את המילה "באדם" במשמעות "לתוך האדם": חיי האדם שבקדושה "נשפכים" אל האדם שבקליפה.

Genesis 9:6 בראשית ט:ו

שפך דם האדם באדם דמו יישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם:

Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be
shed; for in the image of G-d made He man
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

167 זה לעומת זה עשה אלהים

קהלת אומר שה' עשה את זה לעומת זה. אדמו"ר הזקן מיישם זאת על האדם שבקדושה ועל אדם בליעל.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז:יד

ביום טובה יהיה בטוב וביום רעה ראה גם את־זה לעֲמִית־זה עֲשֵׂה
הַאֱלֹקִים עַל־דְּבָרֵת שְׁלֵא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוֹמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity
consider; G-d hath made even the one as well as the other, to
the end that man should find nothing after him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

168 אדם בליעל

בספר משלי נאמר "אדם בליעל, איש און". אדמו"ר הזקן מזהה אותו עם היצר הרע.

Proverbs 6:12 משלי ו:י"ב

אָדָם בְּלִיעֵל אִישׁ אֹון הוֹלֵךְ עֲקֻשׁוֹת פֶּה:

A base person, a man of iniquity, Is he that walketh with a
froward mouth
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

169 הערת קה"ת מפנה Eruvin 96a למילים האלה.

Eruvin 96a עירובין צ"ו א

170 הערת קה"ת מפנה Leviticus 2 למילים האלה.

Leviticus 2 ויקרא ב'

פסקה 13

171 ישראל עלו במחשבה

המדרש מונה שישה דברים שקדמו לבריאת העולם: קיומו של עם ישראל "עלה במחשבה" לפני הבריאה. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר מדוע מעשיהם מגיעים למדרגה כה גבוהה.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב):
"נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח,

162 בסוף מסכת קידושין אומרת המשנה שאברהם קיים את כל התורה לפני שניתנה, כפי שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי..."

Kiddushin 82a:10 קידושין פ"ב א:י

בְּנֵעֲרוֹתוֹ מֵהוּ אוֹמֵר? "וְקוֹלִי הִ' יִחְלִיפוּ כֹחַ". בְּזִקְנוֹתוֹ מֵהוּ אוֹמֵר? "עוֹד יִגְבוּבוּ בְּשִׁיכָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ: "וְאַבְרָהָם זָקֵן... וְהִ' בִּרְךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל" - מִצִּינוּ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה עַד שְׁלֹא נִתְּנָה, שְׁנָאֵמַר: "עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצֻּתֵי חֻקוֹתַי וְתוֹרָתִי"

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

163 עקב אשר שמע

הפתיחה של שמות רבה היא אחד המדרשים שהטקסט מונה על הפסוק הזה.

Shemot Rabbah 1:1 שמות רבה א:א

... יסר בנך, כי יש תקוה ומוסיף עליו אהבה, שנאמר: ואוהבו שחרו מוסר, לפי ששחרו מוסר, לכך אוהבו. אתה מוצא, שאברהם יסר את יצחק בנו, ולמדו תורה, והדריכו בדרכיו, דכתיב באברהם (בראשית כו, ה): עקב אשר שמע אברהם בקולי, וכתיב (שם כה, ט): ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ללמדך, שהיה דומה לאביו בכל דבר: בנוי, בחכמה, בעושר, ובמעשים טובים. תדע לך, שכן שלושים ושבע שנה היה כשעקדו אביו, וכתיב (שם כד, א): ואברהם זקן בא בימים, ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע, לפיכך (שם כה, ה): ויתן אברהם את כל אשר ...

These are the names of the children of Israel who came to "Egypt with Jacob; each came with his household" (Exodus 1:1). That is what is written: "He who spares his rod hates his son, and he who loves him seeks for him admonition" (Proverbs 13:24). The way of the world is that a person whom another tells him: 'So-and-so struck your son,' he would harass him. What is the meaning when the verse states: "He who spares his rod hates his son"? It is to teach you that ... anyone

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

164 המדרש על "וחכו ממתקים" נמנה בין המקורות העוסקים בשמירת התורה של אברהם.

Shir HaShirim Rabbah 5:16:1 שיר השירים רבה ה:ט"ז א'

חֲכוּ מִמֶּתְקִים, כְּתִיב (עמוס ה, ד): כִּי כֹה אָמַר ה' לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרֻשׁוֹנִי וְחִיוִי, יֵשׁ לָךְ חֵךְ גָּדוֹל מִתּוֹק מֶזֶה, כְּתִיב (יחזקאל לג, יא): חֵי אֲנִי נָאִם ה' אֱלֹקִים אִם אֶחָפֵץ בְּמוֹת הָרֹשָׁע וְגוֹי, יֵשׁ לָךְ חֵךְ גָּדוֹל מִתּוֹק מֶזֶה. (יחזקאל יח, לב): כִּי לֹא אֶחָפֵץ בְּמוֹת הַמֵּת נָאִם ה' אֱלֹקִים וְהַשִּׁיבּוּ וְחִיו, יֵשׁ לָךְ חֵךְ גָּדוֹל מִתּוֹק מֶזֶה. (יחזקאל יח, כז): וּבִשְׂבוּב רֹשָׁע מִרְשָׁעוֹ וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וַצִּדִּיקָה הוּא אֶת נַפְשׁוֹ יַחֲיֶה, יֵשׁ לָךְ חֵךְ גָּדוֹל מִתּוֹק מֶזֶה. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ וּבִלְבָד בְּתוֹהָה עַל הָרָאשׁוֹנוֹת, הָא כִּיצַד, תִּנִּי רִבִּי ...

His palate is sweet and all of him is delightful. This is my "beloved, and this is my companion, daughters of Jerusalem" (Song of Songs 5:16). "His palate is sweet" - it is written: "For so said the L-rd to the house of Israel: Seek Me and live" (Amos 5:4). Is there a palate that is greater and sweeter than that? It is written: "As I live - the utterance of the L-rd G-d - I do not desire the death of the wicked, [but ... that the wicked repent from

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

כדוגמה לבירור הטוב מן הרע.

Mishnah Chullin 3:1 משנה חולין ג':א

אלו טרפות בבהמה. נקובת הושט, ופסוקת הגרגרת, נקב קרום של מח, נקב הלב לבית חללו, נשברה השדרה ונפסק החוט שלה, נטל הכבד ולא נשתיר הימנו כלום, הראה שנקבה, או שחסרה, רבי שמעון אומר, עד שתנקב לבית הסמפונות. נקבה חסרה, נקבה חסרה, נקבו הדקין, הפקס הפנימית שנקבה, או שנקרע רב החיצונה, רבי יהודה אומר, הגדולה טפה, והקטנה ברכה. המס וביית הכוסות שנקבו לחוץ, נפלה מן הגג, נשתברו רב ...

The following internal wounds or defects render animals Terefa: when the oesophagus is perforated; when the trachea is split or torn across in its width; when the membrane or thin skin [which is innermost and nearest] to the brain is perforated; when the heart is perforated till within the cavity of its two ventricles; when the spine is broken, and the spinal chord is severed; when the liver is wanting, and not a vestige thereof remains; when there is a perforation through the two ... membranes covering the lungs; when the

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain)

176 ויתפרדו כל פועלי און

"יתפרדו כל פועלי און". אדמו"ר חזק מיישם זאת על הרע שמתפרק באמצעות לימוד התורה שבעל פה.

Psalms 92:10 תהילים צ"ב:י

כי הנה איבדיה ה' כִּי־הִנֵּה אִיבְדוּ יִתְפַּרְדּוּ כָּל־פְּעָלֵי אָוֶן:

For, lo, Thine enemies, O L-RD, For, lo, Thine enemies shall perish: All the workers of iniquity shall be scattered

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

177 כהמס דונג מפני אש

"כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים". הפסוק משמש לתיאור אותו פירוק של הרע.

Psalms 68:3 תהילים ס"ח:ג

כהנדה עשן תנדה כהמס דונג מפני־אש יאבדו רשעים מפני אלקים:

As smoke is driven away, so drive them away; As wax melteth before the fire, So let the wicked perish at the presence of G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

178 שיעביר רוח הטומאה מן הארץ

ה' מבטיח: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". אדמו"ר חזק רואה בכך את סיום עבודת הבירור, בימות המשיח.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב

והיה ביום ההוא נאם ה' צבאות אֶכְרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעִצְבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמָאָה אֶעְבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו' ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו' שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם, ...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

14 פסקה

172 ואשים דברי בפיך

ה' אומר: "ואשים דברי בפיך". אדמו"ר חזק מיישם זאת על אמירת דברי תורה, הממשיכה למטה את רצונו של ה'.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאֶשֶׁם דְּבָרֵי בִפִּי וּבְצֶל יָדִי כְּסִיתִיךָ לְנֹטַע שָׁמַיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

173 יתמו חטאים מן הארץ

בעל התהילים מתפלל שהחטאים ייפסקו מן הארץ. אדמו"ר חזק רואה בכך תוצאה של המשכת רצונו של ה' באמצעות התורה.

Psalms 104:35 תהילים ק"ד:ל"ה

יְתַמו חַטָּאִים מִן־הָאָרֶץ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינֶם נִפְשִׁי אֶת־הָיָה הַלֹּלֶקֶה:

Let sinners cease out of the earth, and let the wicked be no more. Bless the L-RD, O my soul. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

174 עץ חיים למחזיקים בה

החכמה, התורה, היא "עץ חיים היא למחזיקים בה". כאן מדובר בתורה שבכתב.

Proverbs 3:18 משלי ג':י"ח

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמְחִזִּיקִים בָּהּ וְתִמְכִּיחַ מְאֹד:

She is a tree of life to them that lay hold upon her, And happy is every one that holdest her fast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

175 אלו טריפות בבהמה

המשנה מונה את הפגמים שהופכים בהמה לטרפה, ולאחר מכן את אלה שמוותרים אותה כשרה. אדמו"ר חזק מביא את לימוד ההלכות האלה

179 ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד

"ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד". הפסוק מתאר את האחדות שתתגלה לעתיד לבוא.

Zechariah 14:9 זכריה י"ד:ט'

וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהִי־ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד:

And the L-RD shall be King over all the earth; In that day shall the L-RD be One, and His name one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

180 ולמהוי אחד באחד

הוזהר מדבר על היעשות "אחד באחד". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את האחדות השלמה של הזמן העתיד לבוא.

Zohar, Terumah 13:153-14:164 ספר הזהר, תרומה י"ג:קנ"ג-י"ד:קס"ד

The Holy One, blessed be He, who is One above, does not take His seat upon the Throne of Glory, until She has entered within the mystery of the One in accordance with His very essence of Oneness, to be the One in One. This, as we have said, is the significance of the words: "The L-rd is One, and His Name is One"

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

181 יראה כל זכורך

"שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך לפני האדון הוי'". זוהי מצוות ראייה, ההופעה בבית המקדש.

Exodus 23:17 שמות כ"ג:י"ז

שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זָכוֹרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאֲדֹנָיִם ה'

Three times in the year all thy males shall appear before the L-rd GOD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

182 כדרך שבא לראות כך

הגמרא קוראת יחד את "יראה" ואת "יראה": כשם שהוא בא לראות, כך הוא בא להיראות. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהתאמה בין הראייה מלמטה לראייה מלמעלה.

Chagigah 2a:6 חגיגה ב' א'

וְדָלָא כִּי הָאִי תִּנָּא, דְּתִנָּא: יוֹחֵנָן בֶּן דְּהִבְאִי אוֹמֵר מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה: סוֹמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו פִּטּוֹר מִן הָרְאִיָּה, שְׁנַאֲמַר: "יֵרָאֶה", "יֵרָאֶה" — כְּדֶרֶךְ שְׂבָא לְרֹאוֹת כִּךְ בָּא לְרֹאוֹת. מָה לְרֹאוֹת בְּשִׁתִּי עֵינָיו, אִךְ לְרֹאוֹת בְּשִׁתִּי עֵינָיו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

183 כי עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו, בשוב הוי' ציון". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כעין שלמטה המתאימה לעין שלמעלה.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְרָה נִשְׂאוֹ קוֹל יִחְדּוּ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

184 לעשות הישר בעיני ה'

"אם שמוע תשמע לקול הוי' אלקיך... לעשות הישר בעיני הוי' אלקיך".

פסוק זה פותח את המאמר שאליו מפנה הטקסט.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמּוֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 15

185 כי עונותיכם מבדילים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם נט, ב. [שם אי" כי "אם" — [כ.]. [היו" מבדילים].

186 כי עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלהיכם

"אך עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". בפסוק עצמו נאמר "כי אם", כלומר "אך", ו"היו מבדילים"; אדמו"ר הזקן קורא את ההבדלה כהבדלה בין הראייה שלנו לבין ה'.

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כִּי אִם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם וְחַטֹּאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִפְּנֵי מִשְׁמוֹעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

187 ונהר יחרב ויבש

"נהר יחרב ויבש". הוזהר והתיקונים מיישמים את שני הפעלים על חורבנם של שני בתי המקדש.

Job 14:11 איוב י"ד:י"א

אֲזֹלִי־מִים מִנְיָיִם וְנָהָר יִיָּחַר־בְּיָבֶשׁ:

;As the waters fail from the sea, And the river is drained dry

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב י"ד, יא.

188 ונהר יחרב ויבש

אחד משלושת המקומות בוזהר שהטקסט מצטט בנושא זה.

Zohar, Introduction 12:92-104 ספר הזהר, הקדמה י"ב:צ"ב-ק"ד

The same is implied in the verse "and the river faileth and drieth up" (Job. 14, 11): "faileth", referring to the first Temple, and "drieth up" to the second Temple. And so "He smote the two strong lions of Moab" (Moab- Meab, of the father), namely the Temples of the Father in heaven, by whom they were now destroyed, so that all lights which illuminated Israel were now darkened

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

189 יחרב בבית ראשון ויבש בב"ש

הוזהר מיישם את "יחרב" על בית המקדש הראשון ואת "יבש" על בית המקדש השני, ומכנה את בית המקדש הראשון שכינה עליונה, בינה, ואת

השני שכינה תחתונה, מלכות.

Zohar I, 26a זח"א כו, א

Tikkunei Zohar 14a:3 תקוני זוהר י"ד א:ג

וּבְגִלּוּתָא אֶסְתַּלַּק מִנִּיהּ, וְאַתְמַר בְּקָה (ישעיהו יט ה) וְנִהָר יַחְרַב וְיִבְשׁ, יַחְרַב בְּבֵית רֵאשֹׁן, וְיִבְשׁ בְּבֵית שְׁנִי, וְאִיהוּ דָּךְ בְּכִיד סְפָרִים, וְעַם כָּל דָּא דְּאִיהוּ חָרַב וְיִבְשׁ, אֶתְמַר בְּקָה אֶל יָשׁוּב דָּךְ נִכְלָם (תהלים עד כא), אֶל יָשׁוּב דָּךְ, דְּאִיהוּ צָדִיק בְּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, דְּ"ה בְּשִׁכְנֵתָא, דְּאִיהוּ כִיד אֲתוֹנוֹ דִּיחֻדָּא, עֲלִיהּ אֶתְמַר (מלכים א ב מה) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְרוּךְ, וְעַל אֲלִין כִיד אֲתוֹנוֹ אֶתְמַר (ישעיהו נד יב) וְשִׁמְתִי כִ"כ"ד שְׁמִשְׁתִּיךְ וְכו', הָאִי עֲנִי אִיהוּ דְ"ה, וְכַת'...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

הערת קה"ת

זח"א כו, א. ת"ז בהקדמה (יד, א). ובת"ז (תי"א) (תכ"א — נח, א) (תכ"ב — סז, א). ושם (קסו, סע"ב — מו"ח [תז"ח — קח, א]. ושם (קסט, ב [תז"ח קו, ב]) ל' אחר, ודו"ק. ועליק לשמע"צ (צב, ג). וש"נ. ובזח"א (ו, ב. כה, א. כו, א. רנג, א). [כ]. ראה אוה"ת נ"ך-ב ע' אנב.

190 יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני

תיקון 21 מיישם את אותו פסוק על שני בתי המקדש.

Tikkunei Zohar 58a:10 תקוני זוהר נ"ח א:י

ובאן אתר איהו עני ואיהי עניה. בצדיק דאיהו ברית. ובגין דחאבו ביה ישראל לתתא. איהו נהר יחרב ויבש בבית ראשון ושני. ושכינתא איהי ביה חרבי ויבשה בגין דאינון גרמי דיתכנסון מניה מיין עלאין. ושכינתא אשתארת יבשה. הה"ד יקו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

191 יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני

תיקון 22 מיישם את אותו פסוק על שני בתי המקדש.

Tikkunei Zohar 67a:4 תקוני זוהר ס"ז א:ד

ובְשָׁלוֹם וּתְכֵלֶן (ישעיהו נה יב), ש תֵּלֶת אֶבְנֵי, וְיִי תִרְיוֹ מְשִׁיחִין, מִי לִיב דְּוִבְשָׁלוֹ"ם סְלִיק עִיב, וְדָא אִיהוּ דְּאֶתְמַר (בראשית כח כא) וְשָׁכַנְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, שְׁמַחָה אִיהוּ דְּאֶתְמַר בְּקָה (קהלת ט ז) לָךְ אָכּוֹל בְּשְׁמַחָה לְחֶמֶךְ וְשִׁתָּה בְּלֶב טוֹב יִינֶה, דָּא יִין הַמְשׁוּמֵר בְּעֵנְבֵי, וְעֲלִיהּ אֶתְמַר (תהלים כה יד) סוֹד יְהוָה לִירֵאָיו, יִין טוֹב דָּא צָדִיק, דְּאֶתְמַר בְּקָה (ישעיה נז א) הַצִּדִּיק אֲכָד, וְיֵמָּא אֲכָד אֲכָד הָהוּא נִבְעֵו, וְאַשְׁתָּאֵר יַחְרַב וְיִבְשׁ בְּבֵית רֵאשֹׁן וְשְׁנִי.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

192 יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני

הזוהר על שמות מכנה את בית המקדש הראשון כינה ואת השני מלכות, ואומר שמקדש העליון הקדוש אינו נובע עוד במים חיים, משום שמקורו הסתלק.

Zohar, Shemot 13:139-150 ספר זוהר, שמות י"ג:קל"ט-ק"נ

193 שאפילו בבחי' בית ראשון בחי' בראשית נמי מאמר הוא בחי' חכמה

הצמח צדק כותב שם שהקביעה שבי' ראשון הוא בחינת חכמה טעונה עיון, שכן הזוהר על שמות (ט ע"ב) מפרש אותו כבינה.

הערת קה"ת

"ומי"ש דבית ראשון הוא חכמה צ"ע בזה שמות ד"ט ע"ב פ"י שהוא בינה", — אוה"ת שה"ש-א ע' קל.

194 הוא בחי' חכמה

ההערה מפנה לאור התורה לדיון נוסף בבית ראשון כבדרגת חכמה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ואתחנן ע' תכו.

195 ויקרא ד"ו ע"ב

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

"בפי' חירות על הלוחות לפי שניתנו ע"י קול השופר הנמשך מהבינה מקום החירות", — אוה"ת כי תשא ע' כיכג.

196 ודכ"ו ע"א

אור התורה מביא את הקטע הזה מהזוהר: בית ראשון הוא השכינה העליונה, בינה, ובית שני הוא השכינה התחתונה, מלכות.

הערת קה"ת

"דבית ראשון שכינתא עילאה בינה ובית שני שכינתא תתאה שהיא מ", — אוה"ת בראשית-ג דף תקלו, ב.

197 ובפי' שמות ד"ט ע"ב

אור התורה מביא את הקטע הזה מהזוהר: בית ראשון הוא בינה ובית שני הוא מלכות; בית ראשון הקדוש והעליון אינו נובע במים חיים, משום שמקורו הסתלק.

הערת קה"ת

"דבית ראשון הוא בינה ובית שני הוא מל' . . . ובית ראשון עילאה קדישא לא נביע נביעו דמים חיים דהא מקורא דילה אסתלק כו", — אוה"ת בראשית-ג דף תקלו, ב.

198 כי ההרים ימושו

הפסוק "כי ההרים ימושו" פותח את המאמר שאליו מתייחס כאן הטקסט, העוסק בתשובה.

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:י

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוִטֶינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתֶר לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אֲמַר מֶלֶךְמֶלֶךְ ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

199 האור כי טוב

"וירא ה' את האור כי טוב". אדמו"ר חזקן מביא פסוק זה בהקשר של האור שמתגלה באמצעות תשובה ומעשים טובים.

Genesis 1:4 בראשית א:ד

וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

And G-d saw the light, that it was good; and G-d divided the light from the darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

200 וימררו את חייהם

המצרים המררו את חייהם של ישראל כעבודה קשה. אדמו"ר חזקן מפרש זאת כמרירות הנפש המביאה לתשובה.

Exodus 1:14 שמות א:יד

וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בְּעֹבְדָה קָשָׁה בְּחֶמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בְּשָׂדֶה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרָה:

205 עקב אשר שמע

המילים כאן מצטטות את Genesis 26:5. הקטע מופיע למטה.

Genesis 26:5 בראשית כ"ו:ה'

עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי חקותי ותורתי:

because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כו, ה.

206 שופך דם האדם באדם

המילים כאן מצטטות את Genesis 9:6. הקטע מופיע למטה.

Genesis 9:6 בראשית ט:ו'

שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם:

Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of G-d made He man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ט, ו. וראה גם סה"מ עטר"ת ע' תקנט.

207 זה לעו"ז עשה אלקים

המילים כאן מצטטות את Ecclesiastes 7:14. הקטע מופיע למטה.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז:יד

ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את־זה לעֲמִתָּה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים עַל־דְּבַרְתָּ שְׁלֵא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוֹמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ז, יד.

208 ישראל עלו במחשבה

המילים כאן מצטטות את Bereshit Rabbah 1:4. הקטע מופיע למטה.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו' ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו' שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות א, יד.

201 ותעל שועתם

"ותעל שועתם אל ה' מן העבודה". לאחר המרירות באו השוועה והגאולה.

Exodus 2:23 שמות ב':כ"ג

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני־ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל־האלקים מן־העבודה:

And it came to pass in the course of those many days that the king of Egypt died; and the children of Israel sighed by reason of the bondage, and they cried, and their cry came up unto G-d by reason of the bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ב, כג.

202 מעט מעט אנרשנו

המילים כאן מצטטות את Exodus 23:30. הקטע מופיע למטה.

Exodus 23:30 שמות כ"ג:ל'

מַעַט מַעַט אֲנֶרְשְׁנוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ:

By little and little I will drive them out from before thee, until thou be increased, and inherit the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כג, ל'.

203 וישמור משמרת

המילים כאן מצטטות את Genesis 26:5. הקטע מופיע למטה.

Genesis 26:5 בראשית כ"ו:ה'

עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי חקותי ותורתי:

because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כו, ה.

204 משמרת מצות

המילים כאן מצטטות את Joshua 22:3. הקטע מופיע למטה.

Joshua 22:3 יהושע כ"ב:ג'

לֹא־עֲזַבְתֶּם אֶת־אֲחֵיכֶם זֶה יָמִים רַבִּים עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי מִצְוַת ה' אֱלֹקֵיכֶם:

ye have not left your brethren these many days unto this day, but have kept the charge of the commandment of the L-RD your G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יהושע כב, ג.

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)
הערת קה"ת

ב"ר א, ה. ועל"ק מטות (פג, א. ג). ושי"ג. [כ].

209 ואשים דברי בפיה

המילים כאן מצטטות את Isaiah 51:16. הקטע מופיע למטה.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאָשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיָּהּ וּבְצֶל דְּיָדִי כְּסִיתִיךָ לְנֹטֵעַ שָׁמַיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר
לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נא, טז.

210 יתמו חטאים מן הארץ

המילים כאן מצטטות את Psalms 104:35. הקטע מופיע למטה.

Psalms 104:35 תהילים ק"ד:ל"ה

יִתְּמוּ חַטָּאִים מִן־הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בָּרָכִי נִפְשֵׁי אֱת־הִי הַלְלוּ־קָהּ:
Let sinners cease out of the earth, and let the wicked be no more. Bless the L-RD, O my soul. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, לה.

211 עץ חיים למחזיקים בה

המילים כאן מצטטות את Proverbs 3:18. הקטע מופיע למטה.

Proverbs 3:18 משלי ג:י"ח

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכִּיהָ מְאֹשֶׁר:

She is a tree of life to them that lay hold upon her, And happy is every one that holdest her fast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יח.

212 תורה שבכתב . . שבעל פה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ע"ל צו (יז, ד). [כ].

213 באגה"ק ד"ה בר"מ

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

(קכד, ב). [כ].

214 ויתפרדו כל פועלי און

המילים כאן מצטטות את Psalms 92:10. הקטע מופיע למטה.

Psalms 92:10 תהילים צ"ב:י

כִּי הִנֵּה אֲנִיךָ הִי כִּי־הִנֵּה אֲנִיךָ יִתְּפָרְדוּ כָּל־פְּעֻלֵי אָוֶן:

For, lo, Thine enemies, O L-RD, For, lo, Thine enemies shall perish: All the workers of iniquity shall be scattered

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צב, י.

215 כהמס דונג מפני אש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם סח, ג.

216 שיעביר רוח הטומאה

המילים כאן מצטטות את Zechariah 13:2. הקטע מופיע למטה.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם ה' צְבָאוֹת אֲכָרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעֹצְצִים מִן־הָאָרֶץ
וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמְאָה אֲעִבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts, That I will cut off the names of the idols out of the land, And they shall no more be remembered; And also I will cause the prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' יג, ב.

217 ביום ההוא יהי ה' אחד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם יד, ט.

218 למהוי אחד באחד

הערת קה"ת מפנה ל Zohar II, 135a למילים האלה.

Zohar II, 135a זח"ב קלה, א

הערת קה"ת

זח"ב קלה, א.

219 יראה כל זכורך

המילים כאן מצטטות את Exodus 23:17. הקטע מופיע למטה.

Exodus 23:17 שמות כ"ג:י"ז

שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זָכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאֵדֹן ה'

Three times in the year all thy males shall appear before the L-rd GOD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כג, יז.

220 רפ"ק דחגיגה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ב, א. ושי"ג.

221 כי עין בעין יראו

המילים כאן מצטטות את Isaiah 52:8. הקטע מופיע למטה.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְיָהּ נִשְׁאָא קוֹל יִחְדּוּ יִרְגְּנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרָאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י נב, ח.

222 סדי"ה כי תשמע בקול

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
לקמן פ' ראה כג, ג.

פסוקה 17

223 שום תשים עליך מלך

הציווי למנות מלך. אדמו"ר הזקן משתמש בו כדי לתאר את העמדה של קבלת ה' כמלך ושל ביטול אליו.

Deuteronomy 17:15 דברים י"ז:ט"ו

שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא:

thou shalt in any wise set him king over thee, whom the L-RD thy G-d shall choose; one from among thy brethren shalt thou set king over thee; thou mayest not put a foreign-er over thee, who is not thy brother

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
דברים יז, טו.

224 לשמוע בקולו ולדבקה בו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שם, ל, כ.

225 לשמוע בקולו ולדבקה בו

"לאהבה את הו' אלקיך, לשמוע בקולו ולדבקה בו". הפסוק מתאר את הביטול הנקרא "שמיעה".

Deuteronomy 30:20 דברים ל:כ

לאהבה את ה' אלקיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארץ ימיך לשבת עליה אדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק ולישעק לתת להם:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

226 לשמוע בקול דברו

הביטוי מפסוק השרפים שבו נפתח המאמר. כאן הוא מציין את המדרגה שבה רואים שהכול בטל לפני דבר ה'.

Psalms 103:20 תהילים ק"ג:כ

ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו:

Bless the L-RD, ye angels of His, Ye mighty in strength, that fulfil His word, Harkening unto the voice of His word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים קג, כ.

227 וראו כל בשר

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי הו' דיבר". לעתיד לבוא כולם יראו שדבר ה' הוא היוצר.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה

ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken '.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ישע"י מ, ה.

228 ולא יכנף עוד מוריך

"ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהסרת הלבושים המסתירים את הדיבור האלוהי.

Isaiah 30:20 ישעיהו ל':כ

ונתן לכם אדני לחם צר ומים לחץ ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך ראות את מוריך:

And though the L-rd give you sparing bread and scant water, Yet shall not thy Teacher hide Himself any more, But thine eyes shall see thy Teacher

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ישע"י ל, כ. ראה פ"י הפסוק בתו"א כח, ד. ובאוה"ת פ' שלח ע' תקפט.

229 סדי"ה והניף ידו על הנהר

שם, "הנהר" הוא בינה, שלמעלה מהמדות והדיבור, המקבלים ממנה כעת רק הארה. בזמן הגאולה יתגלה אור הנהר עצמו ב"שבעה נחלים" — המדות והדיבור — ו"מלאה הארץ דעה את ה'".

הערת קה"ת
לעיל פ' צו יח, א.

230 והניף ידו על הנהר

פסוק זה פותח את המאמר בלקוטי תורה, צו, שאילו מתייחס הטקסט.

Isaiah 11:15 ישעיהו י"א:ט"ו

והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו עליהם ויחרם רוחו ויחרם לשבעה נחלים והדריך בנעלים:

And the L-RD will utterly destroy the tongue of the Egyptian sea; And with His scorching wind will He shake His hand over the River, And will smite it into seven streams, And cause men to march over dry-shod

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

231 מלכותך מלכות כ"ע

"מלכותך מלכות כל עולמים". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כקביעה שכל העולמות קיימים מכוח מלכות ה'.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים קמה, יג.

232 תקעו בחודש שופר

פסוק זה פותח את המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Psalms 81:4 תהילים פ"א:ד'

תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו:

Blow the horn at the new moon, at the full moon for our feast-day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

233 ביום השמיני שלח

פסוק זה, "ביום השמיני שלח את העם", פותח את המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

I Kings 8:66 מלכים א' ח:ס"ו

ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו:

On the eighth day he sent the people away, and they blessed the king, and went unto their tents joyful and glad of heart for all the goodness that the L-RD had shown unto David His servant, and to Israel His people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

234 א"ת בניך אלא בוניך

הגמרא דורשת את הפסוק "וכל בניך למודי ה'" כך: "אל תקרי בניך אלא בוניך". אדמו"ר הוקן מיישם זאת על בניין מלכותו של ה' בידי ישראל.

Berachot 64a:14 ברכות ס"ד א:י"ד

אל תקרי "בניך" אלא "בונך". "שלוש רב לאהבי תורתך ואין למו מקשול". "יהי שלום בחילך שלום בארמנותיה". "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך. למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך". "ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

Great peace have they that love Thy law; and there is no "stumbling for them" (Ps. cxix. 165). "Peace be within thy walls, and prosperity within thy palaces" (ibid, cxxii. 7). "For my brethren and companions' sakes, I will now say, Peace be within thee" (ibid. v. 8). "For the sake of the house of the L-rd our G-d, I will seek thy good" (ibid. v. 9). "The L-rd will give strength unto His people ; the L-rd will bless His people with peace" (ibid. xxix. 11)[2]

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות סד, א. ושל"נ.

235 עם קרובו

"בני ישראל עם קרובו". הפסוק מובא בהקשר לכוחם של ישראל להמשיך את רצון ה'.

Psalms 148:14 תהילים קמ"ח:י"ד

וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרבו הללוהו:

And He hath lifted up a horn for His people, A praise for all His saints, Even for the children of Israel, a people near unto Him. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

236 שגילה רו זה לבני

דברי בת הקול: "מי גילה רו זה לבני?" אדמו"ר הוקן מזהה את הסוד עם

האהבה המסותרת שבכל יהודי.

Shabbat 88a:8 שבת פ"ח א:ח'

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע" יצתה בת קול ואמרה להן: מי גלה לבני רו זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב: "ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו" — ברישא "עשי", וחדר "לשמע". אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "בתפוח בעצי היער וגו'" — למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לה: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

237 וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים

המצרים המררו את חיי ישראל "בחומר ובלבנים". הוזהר מפרש ביטויים אלה כסוגים של לימוד תורה.

Exodus 1:14 שמות א':י"ד

וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים וככלעבדה בשדה את כלעבדתם אשרעבדו בהם בפרך:

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

238 בחומר דא קי"ו

במאמר הזה (49a) מביא אדמו"ר הוקן את פירוש הוזהר: "עבודה קשה" היא הקושיה, "חומר" הוא קל וחומר, ו"לבנים" הם בירור ההלכה. הוא מחיל זאת גם על הגלות האחרונה: כשם שהעבודה במצרים הביאה למתן תורה, כך העמל בבירור ההלכה כעת יביא לגילוי פנימיות התורה בזמן הגאולה.

הערת קה"ת

זח"ג רע"מ קנג, א. רכט, ב. וראה תו"א ד"ה ואלה שמות. אוה"ת שם.

239 בחומר דא קל וחומר ובלבנים דא ליבון הלכתא

רעיא מהימנא מפרש "חומר" כקל וחומר ו"לבנים" כליבון ההלכה. אדמו"ר הוקן משתמש בכך לתיאור לימוד התורה העמוק המגלה את האהבה המסותרת.

Zohar, Beha'alotcha 14:77-15:87 ספר הוזהר, בהעלותך י"ד:ע"ז-ט"ו:פ"ז

240 בחומר דא קל וחומר ובלבנים דא ליבון הלכתא

קטע נוסף מרעיא מהימנא, שבו מופיע אותו פירוש ל"חומר ולבנים".

Zohar, Pinchas 51:314-53:325 ספר הוזהר, פנחס נ"א:ש"ד-נ"ג:שכ"ה

241 הערת קה"ת מפנה ל Numbers 13:1-15:41 למילים האלה.

Numbers 13:1-15:41 במדבר י"ג:א'-ט"ו:מ"א

פסקה 18

242 למסור נפשו באחד

ההערה מפנה לתשובה זו בעניין מסירת הנפש באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

הערת קה"ת

ראה שו"ת הרשב"א ח"ה סני"ה. ב"ח טור או"ח ר"ס ס"א. פ"ע ש' הק"ש פ"ב. וראה אוה"ת תרומה ע' אש"ש: "כדמשמע בעובדא דרע"ק שהי מאריך באחד שיצאה נשמתו באחד. וגם מהא דעיקר הכוונה בפסוק ראשון כמו ר"י הנשיא כו' משמע דעיקר מס"ג הוא באמרו אחד, ומצות בכל נפשך מלתא

באפי נפשי הוא" ע"ש. וראה אוה"ת דברים-ו ע' בירמט דמס"נ באחד דק"ש היינו במהות ועצמות ואו"ס דוקא.

243 למסור נפשו באחד

תורת הארי" על קריאת שמע מדברת על מסירת הנפש באמירת המילה "אחד". אדמו"ר הזקן אומר שלשם כך תיקנו את התפילה.

Pri Etz Chaim, Gate of the Recitation of the Shema 12:4-5 פרי עץ חיים, שער הקריאת שמע י"ב:ד-ה'

והנה בימי הגלות אין בה כח לעלות אחרי שעדיין היא למטה בהיכל אהבה דבריהא, לכן אנו צריכין למסור נפשנו על קדושת השם בדי דאח"ד. וצריך לקבל עליו די מיתות ביד, סקילה שריפה הרג וחנק, מן די אותיות אדני במילואו, כי שם שרשם. ולכך תכוין לקבל בדי אותיות של אדני, שכוונת בדי של אח"ד. גם תכוין בדי של אח"ד בדי מיתות הנ"ל, שאתה מוסר נפשך בדי מיתות אלו, ושאתה מקדש את השם בכל לבבך, ולקבל עליך עול מלכות שמים זה של הק"ש: והענין, כי כבר ביארנו, כי אין כח במלכות לעלות ...

Pri Etz Chaim (Public Domain)

244 ביטול הרצון מפני רצונו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ראה אבות ב, ד.

245 ביטול הרצון מפני רצונו

בנו של רבן גמליאל מלמד: "בטל רצונך מפני רצונו". אדמו"ר הזקן מכנה זאת לב העניין של מסירת הנפש.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב:ד'

הוא הנה אומר, עשה רצונו כרצונה, כדי שיעשה רצונה כרצונו. בטל רצונה מפני רצונו, כדי שיקבל רצון אחרים מפני רצונה. הלא אומר, אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל תאמר לקשאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that He will do your will as though it were His. Set aside your will in the face of His will, so that he may set aside the will of others for the sake of your will. Hillel said: do not separate yourself from the community, Do not trust in yourself until the day of your death, Do not judge your fellow man until you have reached his place. Do not say something that can- ... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

246 קדש עצמך במותר לך

הגמרא מלמדת: "קדש עצמך במותר לך". זהו חלק מהנחת רצונו האישי של האדם.

Yevamot 20a:15 יבמות כ"א:ט"ו

איסור קדושה — שניות מדברי סופרים, ואמאי קרי לקה איסור קדושה? אמר אביי: כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אמר לקה רבא: וכל שאינו מקיים דברי חכמים, קדוש הוא דלא מיקרי, וישע נמי לא מיקרי! אלא אמר רבא: קדש עצמך במותר לך.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות כ, א.

247 כמצות אנשים מלומדה

הנביא מוכיח עם שיראתו את ה' היא "מצות אנשים מלומדה". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על לימוד תורה הנעשה מתוך הרגל בלבד.

Isaiah 29:13 ישעיהו כ"ט:י"ג

ויאמר אדני יצן כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה:

And the L-rd said: Forasmuch as this people draw near, and with their mouth and with their lips do honour Me, But have removed their heart far from Me, And their fear of Me is a commandment of men learned by rote

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

248 טמירא דכל טמירין

הזהר בסוף פרשת יתרו מדבר על "הנסתר מכל נסתר". אדמו"ר הזקן משתמש בכינוי הזה לתיאור הרצון העליון.

Zohar, Yitro 27:464-475 ספר הזהר, יתרו כ"ז:תס"ד-תע"ה

In this time of satisfaction and goodwill Moses, the holy, faithful prophet, passed away from this world, in order that it should be known that he was not taken away through judgement, but that in the hour of grace of the Holy Ancient One his soul ascended, to be hidden in Him. Therefore "no man knows of his sepulchre unto this day" (Deut. 34, 6). As the Holy Ancient One is the All-hidden One, whom neither those above nor those below can comprehend, so was this ... soul of Moses hidden in

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

249 מקרב איש ולב עמוק

"תוך תוכו של האדם ולב עמוק". הדבר מתאר התעוררות מן המעמקים, שלמעלה מן הטבע.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז'

יחפשו-עולות תמנו חפש מחפש וקרב איש ולב עמוק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

250 חובה עלינו מצות התפלה

שם שואל אדמו"ר הזקן מדוע תפילה, שהיא "עבודה שכלב", היא מדרבנן ואינה נמנית בין תרי"ג המצוות, אף שחכמים הקפידו על הכוונה בתפילה יותר מאשר בקריאת שמע. הוא מתחיל להשיב מתוך הקשר שבין שמונה עשרה הברכות לבין שמונה עשרה החוליות שבעמוד השדרה.

הערת קה"ת

ראה שו"ע או"ח רספ"ט. וראה לקמן בפי' בלק ד"ה לא הביט (ע, ג).

251 א"כ מי שתורתו אומנתו

הערת קה"ת מפנה לShabbat 11a למילים האלה.

Shabbat 11a שבת י"א א

הערת קה"ת

שבת י"א, א.

252 דנשמתי אחידא ביי להיטא ביי

באדרא זוטא אומר רבי שמעון שנשפו קשורה בה' ובווערת אליו. אדמו"ר

הזקן משתמש במילים אלה על מי שהתורה היא כל עיסוקו.
Zohar III, 292a זח"ג רצב, א
הערת קה"ת
זח"ג רצב, א.

פסקה 19

253 דמשכין בחילא יתיר

הזוהר אומר שבעלי תשובה מתקרבין [אל ה'] בכוח גדול יותר. אדמו"ר
הזקן מפרש זאת כהמשכה מן ההעלם אל הגילוי.
Zohar I, 129b זח"א קכט, ב
הערת קה"ת
זח"א קכט, ב.

254 יפה שעה אחת בתשובה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות ד, יז.

255 יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עולם הבא

רבי יעקב מלמד שיפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה
מכל חיי העולם הבא. אדמו"ר הזקן מסביר מדוע: התשובה מגיעה למעלה
ממה שהעולם הבא מגלה.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד:יז

הוא הנה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה,
מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל
חיי העולם הזה:

He used to say: more precious is one hour in repentance
and good deeds in this world, than all the life of the world to
come; And more precious is one hour of the tranquility of
the world to come, than all the life of this world.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

256 שנהגין מזיו השכינה

רב מתאר את העולם הבא: הצדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה. אדמו"ר
הזקן מכנה זאת רק התפשטות גלויה של אלקות.

Berakhot 17a:12 ברכות י"ז:א:י"ב

מרגלא בפומיה דרב: לא בעולם הזה העולם הבא. העולם הבא אין בו
לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא
שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרתיהם בראשיהם ונהנים
מזיו השכינה, שנאמר: "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the
world to come. In the world to come there is neither eating
nor drinking; no procreation of children or business trans-
actions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit
enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre
of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did
eat and drink" (Exod. xxiv. II)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת
ברכות יז, א.

257 ע"י דאתכפיא טט"א

הזוהר מדבר על הכנעת הסטרא אחרא והפיכת החושך לאור. אדמו"ר הזקן
משתמש בכך כדי לבאר את כוחה של התשובה.
Zohar II, 128b זח"ב קכח, ב
הערת קה"ת
ראה זח"ב קכח, ב.

258 החשך יכסה ארץ

"כי הנה החושך יכסה ארץ". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק כדי לבאר את
ההעלם שמונע מן האור להאיר למטה כפי שהוא מאיר למעלה.

Isaiah 60:2 ישעיהו ס"ב:

כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶּה־אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעֲלִיָּה יִרְחַח הִי וּכְבוֹדוֹ עֲלִיָּה
יִרְאֶה:

For, behold, darkness shall cover the earth, And gross dark-
ness the peoples; But upon thee the L-RD will arise, And His
glory shall be seen upon thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י ס, ב.

259 כי עין בעין יראו

הראייה שלמטה תהיה כמו הראייה שלמעלה, כאשר הסטרא אחרא תיכנע.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קול צִפִּירָה נִשְׁאָר קוֹל יְחִידוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they
sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to
Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י נב, ח.

260 ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד

האחדות הגלויה שתהיה לעתיד לבוא, כאשר למעלה ולמטה יהיו שווים.

Zechariah 14:9 זכריה י"ד:ט'

וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהִי ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד:

And the L-RD shall be King over all the earth; In that day
shall the L-RD be One, and His name one

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

261 בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע

הגמרא שבה נפתח המאמר. כאן מסביר אדמו"ר הזקן: "נעשה" קודם, משום
ש"נשמע" נמשך ממנו.

Shabbat 88a:7-8 שבת פ"ח א:ז-ח'

דרש רבי סימא: בשעה שהקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע" באו ששים
ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מן ישראל קשרו לו שני
כתרים, אחד כנגד "נעשה" ואחד כנגד "נשמע". וכיון שחטאו ישראל,
ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי השרת ופירקום, שנאמר: "ויתנצלו בני
ישראל את עדים מהר חורב". אמר רבי חמא ברבי חנינא: בחורב טענו,
בחורב פרקו. בחורב טענו — כדאמרן, בחורב פרקו — דכתביב:
"ויתנצלו בני ישראל וגו'". אמר ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

262 במדרש פי' ויקרא ר"פ א'

סעיף 5 במאמר זה נפתח במדרש הזה: "כלום משוי שאינו יכול לסבול שש מאות אלף יכול להיות קל לאחד?", ומסביר באמצעותו מדוע רק משה יכול היה לשמוע את קול הדיבור.

הערת קה"ת

ראה לקמן סעי' ה. וראה אוה"ת ויקרא-א ע' רלב ואילך. יהל אור ע' שפו.

263 גבורי כח עושי דברו

המדרש מיישם את הביטוי "גיבורי כוח עושי דברו" על ישראל במעמד הר סיני, שהקדימו נעשה לנשמע.

Vayikra Rabbah 1:1 ויקרא רבה א':א'

264 גבורי כח עושי דברו

הזוהר בפרשת בלק, שהמאמר מצטט בעניין זה.

Zohar, Balak 6:113-122 ספר זוהר, בלק ו':ק"ג-קכ"ב
Said the boy to him: 'Of a truth I see that your weapons are good; be mindful of them and do not forget them. Assuredly the might of a warrior lies in his lance and sword. But what is the meaning of "mighty in strength that fulfil his word, hearkening unto the voice of his word"? Said R. Eleazar: 'I have already explained.' Said the boy: 'I see that your arm has become faint. Now it is time not to hold back, but to ... sling from the catapult stone after

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

265 גבורי כח עושי דברו

הזוהר בפרשת לך לך, שהמאמר מצטט בעניין זה.

Zohar, Lech Lecha 27:309-28:318 ספר זוהר, לך לך כ"ז:ש"ט-כ"ח:ש"י

266 במקום שבע"ת עומדים

רבי אבהו מלמד שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד במקום שבו עומדים בעלי תשובה. אדמו"ר חזקן מסביר זאת בכך שבכוחה הגדול יותר של התשובה להביא את הנסתר לידי גילוי.

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שפגעלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב". "לרחוק" ברישא, וזהו "לקרוב". ורבי יוחנן אמר לה: מאי "רחוק" — שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא. ומאי "קרוב" — שהיה קרוב לדבר עבירה, ונתרחק ממנו השתא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר בסי' המאמרים ה'תש"ט, ע' 183.

267 ברחימו דלבייהו לאתקרבא לקוב"ה אקדימו עשיה לשמיעה

הזוהר בפרשת בהר אומר שמתוך אהבת הלב שלהם להתקרב אל הקדוש ברוך הוא, הקדימו ישראל נעשה לנשמע. אדמו"ר חזקן משתמש בכך כדי לקשור את "נעשה" לאהבה המסורתית.

Zohar, Behar 4:13-15 ספר זוהר, בהר ד':י"ג-ט"ו

And since Israel at therefore "hearing" is attached to this Mount Sinai placed "doing" before "hearing" sabbatical .year

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 20

268 יביאו לבוש מלכות

פסוק זה פותח את המאמר בתורה אור שאליו מתייחס הטקסט.

Esther 6:8 אסתר ו':ח'

יביאו לבוש מלכות אשר לבשבו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו:

let royal apparel be brought which the king useth to wear, and the horse that the king rideth upon, and on whose head ;a crown royal is set

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

269 צאינה וראינה

פסוק זה פותח את המאמר בלקוטי תורה על שיר השירים שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג':יא

צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה'לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath crowned him in the day of his espousals, And in the day of the gladness of his heart .the

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

270 בדיה ביום השמיני שלח

זהו המאמר "ביום השמיני שלח את העם". בסיכומו (88a) נדרש "אחור וקדם צרתני", כאשר "קדם" הוא הבחינה של "עם מי נמלך", סובב כל עלמין, שממנה נמשכת הכמיהה של הנשמה (רצוא).

הערת קה"ת

לקמן שמע"צ פו, ב.

271 ביום השמיני שלח

פסוק זה פותח את המאמר שאליו מתייחס הטקסט, בהקשר למילים "ולפני צרתני".

I Kings 8:66 מלכים א' ח':ס"ו

ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו:

On the eighth day he sent the people away, and they blessed the king, and went unto their tents joyful and glad of heart for all the goodness that the L-RD had shown unto David His .servant, and to Israel His people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הטקסט.

Psalms 51:17 תהילים נ"א:יז

אֲדֹנָי שְׁפִתִי תִפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

O L-rd, open Thou my lips; and my mouth shall declare Thy praise.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

282 קול דודי הנה זה בא מדלג

"קול דודי הנה זה בא, מדלג על ההרים". מאמר נוסף על "הקול".

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב:ח

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

283 העונה אישר"מ

מי שעונה "אמן", יהא שמיא רבא מברך" בכל כוחו, נקרע גזר דינו. אדמו"ר הזקן מקשר את "בכל כוחו" ל"גיבורי כוח".

Shabbat 119b:5 שבת ק"ט ב:ה

אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה "אמן" יהא שמיא רבא מברך" בכל כחו, קורעין לו גזר דינו, שנאמר: "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'". מאי טעמא "בפרוע פרעות" – משום ד"ברכו ה'". רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה – מוחלין לו. כתיב ה' כא: "בפרוע פרעות", וכתיב התם: "כי פרוע הוא". אמר ריש לקיש: כל העונה "אמן" בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבא גוי צדיק ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קיט, ב.

284 שאו ידיכם קדש

"שאו ידיכם קודש וברכו את הוי"ו". אדמו"ר הזקן מקשר בין "יד" ל"כוח", שהוא כפול מ"יד".

Psalms 134:2 תהילים קל"ד:ב

שאו יִדְכֶם קֹדֶשׁ וּבְרְכוּ אֶת־ה'

Lift up your hands to the sanctuary, And bless ye the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלד, ב.

285 בד"ה צאינה וראינה

הכוונה למאמר "צאינה וראינה" (21a). בעמודים 21b-c מוסבר הפסוק "שאו ידיכם קודש וברכו את הוי"ו": המשכת קדושתו של ה', כדי שיהיה "הוי" צבאות", דורשת ברכה והמשכה מחודשת בכל דור.

הערת קה"ת

לקו"ש ש"ש כא, ב ואילך. וראה באוה"ת ואתחנן ע' פט.

286 ועתה יגדל נא

משה מתפלל: "ועתה יגדל נא כוח אדוני". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתוספת כוח לשם אדוני, הדיבור העליון.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:יז

וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאֹמֶר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יד, יז.

287 שיעקב נתן לדוד כ"ח שנה משלו

ההערה אומרת שההוראה בזהר שיעקב נתן לדוד עשרים ושמונה שנים מוסכרת שם.

הערת קה"ת

זח"א קסח סע"א. נתבאר בדרך מצותיך קה, ב ואילך. אוה"ת בראשית-ב דף שנג, ב.

288 שיעקב נתן לדוד כ"ח שנה משלו

הזהר אומר שיעקב נתן לדוד עשרים ושמונה שנים מחייו שלו. אדמו"ר הזקן מפרש את המספר 28 כ"כוח", כוח הנמשך לשם אדוני.

Zohar, Vayishlach 3:46-55 ספר הזהר, וישלח ג'מ"ו-נ"ה

289 הגמרא מלמדת שהקב"ה משרה את שכינתו רק על מי שהוא גיבור, עשיר, חכם ועניו, ואת כל התכונות האלה לומדים ממשח.

Nedarim 38a נדרים ל"ח א

290 הגמרא אומרת שהשכינה שורה רק על מי שהוא חכם, גיבור, עשיר ובעל קומה, ושמשח היה גובהו עשר אמות. אדמו"ר הזקן מפרש את עשר האמות כנגד עשר ספירות דאצילות.

Shabbat 92a:8 שבת צ"ב א:ח

ואיבצית אימא: מארון. דאמר מר: ארון תשעה וכפורת טפח. הרי כאן עשרה, וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות – תילתא מלעיל ותרתי תילתי מלרע, אישתכח דמלמעלה מעשרה הנה קאי. וליגמר ממשח? דילמא משה שאני, דאמר מר: אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 25

291 גבורי כח

הגמרא דורשת את הפסוק "גיבורי כוח עושי דבריו" על מי שמתגבר על יצרו, כפי שעשה רבי צדוק.

Kiddushin 40a:1 קידושין מ"א א'

נושאי קיסר שמרוני כל הלילה. אמרו לקה: שמא דבר ערוה בא לידך וניצלת הימנו, דתנינא: כל הכא דבר ערוה לידך וניצל הימנו – עושין לו נס. גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו – כגון רבי צדוק ורבין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

292 בד"ה ונקדשתי

המאמר שואל כיצד השרפים, שהם נבראים מוגבלים, יכולים לעמוד "ממעל" לשכינה. בתחילת התשובה הוא מסביר ש"קדוש" פירושו מובדל, כמו "אני הוי" לא שנית": אין בו שינוי לפני הבריה ולאחריה.

הערת קה"ת

לעיל פ' אמור לא, א ואילך.

293 שרפים עומדים ממעל לו

יעשיהו רואה שרפים עומדים ממעל לו. המאמר שאליו הופנתה ההפניה מסביר כיצד המלאכים יכולים "לעמוד ממעל" ולהעלות את מדרגת

השכינה.

Isaiah 6:2 ישעיהו ו:ב

שָׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשָׂתִים יִכְסֶה פָּנָיו וּבְשָׂתִים יִכְסֶה רִגְלָיו וּבְשָׂתִים יַעֲוֹפֶה:

Above Him stood the seraphim; each one had six wings: with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) · JPS 1917 (Public Domain)

294 והחיות נושאות את הכסא

בשלח (41d) מסביר אדמו"ר הזקן שעל ידי הקרבת עולה הנפש הבהמית בבחינת "פני שור", כעניין "והחיות נושאות את הכיסא", ומרוממת את הלב העליון לקבל מן המוח. בבהעלותך (31c) הוא מסביר שהחיות נושאות את הכיסא כפי שבהמות נושאות את רוכבן: הן מרוממות את ה"אדם" שעל הכיסא למעלה מהן, אל שורשן שלהן בעולם התווה, שלמעלה מאצילות, כפי שמתבאר כאן.

הערת קה"ת

בחיי תרומה כה, י בשם פד"א. וראה פד"א ספ"ד. שמ"ר ספ"ג. על"ק שלח (מא, סע"ד). וש"נ. וע' בהעלותך (לא, ג). וע"ע פקודי (ח, א). [כ].

295 והחיות נושאות את הכסא

פרקי דרבי אליעזר מתאר את כיסא ה', כשארבע החיות הקדושות קבועות בכל אחת מרגליו. אדמו"ר הזקן משתמש בתיאור החיות הנושאות את הכיסא.

Pirkei DeRabbi Eliezer 4:1 פרקי דרבי אליעזר ד:א

... "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". וְאֵי זֶה רָקִיעַ בָּרָא בַּיּוֹם שֵׁנִי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רָקִיעַ שֶׁעַל רִאשֵׁי הַחַיּוֹת ד', שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, כב): "וַיִּזְמֹת עַל רִאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא". וּמָה הוּא כְּעֵין הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא? כְּאֶבְנִים טוֹבוֹת וּמְרִגְלִיּוֹת, וְהוּא מְאִיר עַל כָּל הַשָּׁמַיִם כְּנֶר שֶׁהוּא בְּפִתּוֹ וְכִשְׁמֶשׁ שֶׁהוּא מְאִיר בְּגִבּוֹתָהּ וּבְצִדֶּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כב): "וַיִּהְיֶה אֵת עֲמָה שְׂרָא". וּכְמוֹתֵינוּ הַצְּדִיקִים עֲתִידִין לְהֵאִיר לְעֵתִיד לְבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יב, ג): "וְהִמְשִׁכְלִים ...

THE CREATION ON THE SECOND DAY ON the second day the Holy One, blessed be He, created the firmament, the angels, fire for flesh and blood, and the fire of Gehinnom. Were not heaven and earth created on the first day, as it is said, "In the beginning G-d created the heaven and the earth" (Gen. 1:1)? Which firmament was created on the second day? Rabbi Eliezer said: || It was the firmament which is above the heads of the four Chajjôth (living creatures), (as it ... is said), "And over

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) · Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

296 ועל דמות הכסא

"ועל דמות הכיסא דמות כמראה אדם". המלאכים נושאים ומרוממים מדרגה זו.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א:כ"ו

וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רִאשָׁם כְּמֵרָאָה אֶבְרִסְפִּיר דְּמוֹת כֶּסֶא וְעַל דְּמוֹת הַכֶּסֶא דְּמוֹת כְּמֵרָאָה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) · JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
יחזקאל א, כו.

297 ובפע"ח שער השבת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
פ"כ סד"ה ואמנם.

298 כתר יתנו לך

האריז"ל דן בקדושת מוסף, "כתר יתנו לך... המלאכים", ומסביר שם שחכמה ובינה נקראות "מלאכים". אדמו"ר הזקן מביא זאת כמקור לכוחם של המלאכים.

Pri Etz Chaim, Gate of the Sabbath 20:6 פרי עץ חיים, שער השבת כ:ו

ווי"ס כתר יתנו לך ה' אלקינו, כי עתה עולה ז"א בכתר אבא. והנה בכל התפילות אינן עולין לא ז"א ולא נוקבא רק מדרגה אחת, שהם, או ג"ת, או ג"א, או ג"ר, אך עתה עולה הנוקבא בתפלת מוסף ב' מדרגות בפעם אחת, כי היא עומדת בג"ת, ומדלגת ג' אמצעות, ועולה בג"ר, לכן שואלים המלאכים אי"ה מקום כבודו, כי הם תמהים מזה, וחושבים שעולה מדרגה אחת כשאר הפעמים, ורואים שאינה שם, ושואלין איה מקום כבודו, שהיא הנוקבא הנקראת כבודו, כבוד ו', שהוא הז"א:

Pri Etz Chaim (Public Domain)

299 שלבש כח לכוף יצרו

רש"י מסביר "גיבורי כוח" כמי שהוא כרבי צדוק, שהתאמץ והתחזק כדי לכבוש את יצרו ולהתגבר עליו למען רצון קונו. זהו הפירוש הפשוט שמביא אדמו"ר הזקן.

Rashi on Kiddushin 40a:1-40b:2 רש"י על קידושין מ' א-מ' ב:ב
כגון רבי צדוק - שלבש כח לכוף יצרו להתגבר בחפצי קונו: אמר מאי נפקא מינה - דהא מילתא דלא נודמן לי אלא מאכל טמא יש לי ללמוד מכאן דעביד האי הבעול ארמית ראוי למאכל טמא: שגרת תנורא - אותה ארמית הסיקה את התנור לצלות דבר הטמא שם ואשה גדולה היתה שאין יכול ליפטר ממנה ומסור בידה להורגו: קא מנחא ליה - לאותו צלי בתוכו: נפיל בהא - באור של גיהנם: אי ידעי - אילו ידעתי שחמור עליכם הדבר כל כך: דיקולי - סלים שנשים נותנות שם פלכיהן: אטרחתן - שהייתי ...

Vilna Edition (Public Domain)

300 בן זומא מלמד: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו". אדמו"ר הזקן משתמש בדבריו כדי להסביר את הביטוי "גיבורי כוח".

Pirkei Avot 4:1 משנה אבות ד:א

בן זומא אוֹמֵר, אִיזְהוּ חֵכֶם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט) מִכָּל מְלַמְדִי הִשְׁכַּלְתִּי כִּי עֲדוּתִיהָ שִׁיחָה לִּי. אִיזְהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יָצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז) טוֹב אֶרֶךְ אָפִים מִגִּבּוֹר וּמִשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלִּכְד עִיר. אִיזְהוּ עֲשִׂיר, הַשֹּׁמֵחַ בְּחֻלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכח) יָגִיעַ כַּפִּי כִּי תֹאכַל אֲשִׁירָה וְטוֹב לָךְ. אֲשִׁירָה, כְּעוֹלָם הָזֶה. וְטוֹב לָךְ, לְעוֹלָם הַבָּא. אִיזְהוּ מַכְבֵּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב) כִּי מְכַבְּדִי אֶכְבֵּד וּבֶן יִקְלֹוּ:

Ben Zoma said: Who is wise? He who learns from every man, as it is said: "From all who taught me have I gained understanding" (Psalms 119:99). Who is mighty? He who subdues his [evil] inclination, as it is said: "He that is slow to anger is better than the mighty; and he that rules his spirit

פסוקה 26

305 נשא את ראש בני גרשון

פסוק זה פותח את הביאור בלקוטי תורה, נשא, שאליו מפנה הטקסט.

Numbers 4:22 במדבר ד':כ"ב

נשא את-ראש בני גרשון גסיהם לבית אבתם למשפחתם:

'-Take the sum of the sons of Gershon also, by their fathers';
houses, by their families

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

306 מקדש אנני כוננו ידיך

"מקדש ה' כוננו ידיך". הביאור שאליו מפנים דן בפסוק זה.

Exodus 15:17 שמות ט"ז:י"ז

תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת Havayah מקדש
אדני כוננו ידיך:

Thou bringest them in, and plantest them in the mountain
of Thine inheritance, The place, O L-RD, which Thou hast
made for Thee to dwell in, The sanctuary, O L-rd, which Thy
hands have established

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

307 על אלה אני בוכיה

"על אלה אני בוכיה". המדרש על פסוק זה אומר: "אשרי העיר ששמה כשם
מלכה".

Lamentations 1:16 איכה א':ט"ז

עליאֵלֶּה אֲנִי בּוֹכִיָּה עֵינֵי יִרְדָּה מִים כִּי־רָחֵק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מְשִׁיב נֶפְשִׁי
הֵיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב:

For these things I weep; Mine eye, Mine eye runneth down
with water; Because the comforter is far from me, Even he
that should refresh my soul; My children are desolate,
'Because the enemy hath prevailed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

308 ירושלים הוא יראה שלם

המדרש אומר שאברהם קרא למקום "יראה" ושם קרא לו "שלם", וה' צירף
את שני השמות: ירושלים. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כ"יראה שלם" — יראה
שלמה.

Bereshit Rabbah 56:10 בראשית רבה נ"ו:י'

... קורא אני אותה שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא
אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים ר' ברכיה בשם
רבי חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקדוש ברוך הוא סוכה והיה
מתפלל בתוכה שנאמר (תהלים עו) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון
ומה היה אומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי ד"א מלמד שהראה לו
הקב"ה בית המקדש חרב ובנוי חרב ובנוי שנא' שם המקום ההוא ה'
יראה הרי בניו היך מה דאת אמר (דברים טו) שלש פעמים בשנה יראה
אשר יאמר היום בהר ה' הרי חרב ...

Abraham called the name of that place The L-rd will see, as"
it is said to this day: On the mount where the L-rd will be
seen" (Genesis 22:14). "Abraham called the name of that
place The L-rd will see" – Rabbi Yoḥanan said: He said be-
fore Him: 'Master of the universe, when You said to me:
"Take you your son, your only one," I had something to ar-
gue in response: Yesterday you said: "For it is through Isaac

than he that takes a city" (Proverbs 16:32). Who is rich? He
who rejoices in his lot, as it is said: "You shall enjoy the fruit
... of your labors, you shall be happy

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

301 ה' ארך אפים

משה ממשיר: "הוי ארך אפיים ורב חסד". כוח אדני מתגדל באמצעות
מידה זו.

Numbers 14:18 במדבר י"ד:י"ח

ה' אַרְךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֶשָׂא עֵז וְנָפֶשׁ וְנָקָה לֹא יִנָּקָה פֶּקֶד עֲזֹן אָבוֹת עַל־
בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבָּעִים:

The L-RD is slow to anger, and plenteous in lovingkindness,
forgiving iniquity and transgression, and that will by no
means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers
upon the children, upon the third and upon the fourth
generation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

302 טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר

"טוב ארך אפיים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר". אדמו"ר הזקן מקשר
בין "ארך אפיים" לבין מידת ארך אפיים האלוקית.

Proverbs 16:32 משלי ט"ז:ל"ב

טוב אַרְךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר:

He that is slow to anger is better than the mighty; And he
.that ruleth his spirit than he that taketh a city

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

303 ארך אפים ורב חסד

בין שלוש-עשרה המידות: "ארך אפיים ורב חסד". המתקת הנטייה מושכת
למטה את המתקת הגבורות מבחינה זו.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו'

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְנִחוּן אַרְךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד
וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The
L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering,
;and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ו.

304 ועתה יגדל נא כח אדי

משה מתפלל: "ועתה יגדל נא כוח אדני". אדמו"ר הזקן קורא זאת כתוספת
כוח לשם אדני בדיבור העליון.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְאֹמֶר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, ac-
:cording as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

[that descendants will be considered for you]"... and now
... You say
Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)
הערת קה"ת
ב"ר נר, י.

309 והאלקים עשה שיראו מלפניו

"והאלקים עשה שיראו מלפניו". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כיראה
התחתונה, הקשורה לשם אלקים.
Ecclesiastes 3:14 קהלת ג':י"ד
יִדְעִיתִי כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹקִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף
וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגָרֹעַ וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלִּפְנֵיו:
I know that, whatsoever G-d doeth, it shall be for ever; nothing
can be added to it, nor any thing taken from it; and G-d
hath so made it, that men should fear before Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
קהלת ג, יד.

310 ונגלה כבוד הוי

"ונגלה כבוד הוי". לעתיד לבוא, גילוי זה יביא ליראה העליונה.
Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'
וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:
And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh
shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken
'it
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

311 ומי יתן כל עם ה' נביאים

משה אומר: "ומי יתן כל עם ה' נביאים". מדרש תהילים אומר שהדבר
יתקיים לעתיד לבוא.
Numbers 11:29 במדבר י"א:כ"ט
וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֹתָהּ לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם ה' נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן ה' אֶת־
רוּחוֹ עָלֵיהֶם:
And Moses said unto him: 'Art thou jealous for my sake?
would that all the L-RD'S people were prophets, that the
'!L-RD would put His spirit upon them
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

312 ואשים דברי בפיך

"שמתי את דבריי בפיך". לימוד התורה הוא קול דברו של ה' בפי הלומד.
Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז
וְאֲשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבִצֶּל יָדִי כָּסִיתִיךָ לְנֹטַע שָׁמַיִם וּלְיִסֹּד אֶרֶץ וְלֵאמֹר
לְצִיּוֹן עֲמִי־אֲתָהּ:
And I have put My words in thy mouth, And have covered
thee in the shadow of My hand, That I may plant the heav-
ens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion:
'Thou art My people
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

313 תען לשוני אמרתך

"לשוני תהדהד את דברך". מי שלומד תורה חוזר על דברו של ה' עצמו.
Psalms 119:172 תהילים קי"ט:קע"ב
תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
Let my tongue sing of Thy word; For all Thy commandments
are righteousness
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים קיט, קעב.

314 וידעת היום

פסוק זה פותח את ההסבר שאליו מתייחס הטקסט.
Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט
וַיִּדְעָתָּה הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתָּ אֶל־לִבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׁמַיִם מְמַעַל וְעַל־
הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:
know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is
G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is
none else
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
315 הפסוק האחרון ביחזקאל: שם העיר מאותו יום יהיה "הוי" שמה". אדמו"ר
הזקן מפרש זאת כשמה החדש של ירושלים לעתיד לבוא.
Ezekiel 48:35 יחזקאל מ"ח:ל"ה
סָבִיב שְׁמֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם ה' שָׁמָּה:
It shall be eighteen thousand reeds round about. And the
'name of the city from that day shall be, The L-RD is there
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)



על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain); Pri Etz Chaim (Public Domain); Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain); Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/bamidbar/14/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/bamidbar/14/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק